

Filozofická fakulta

Univerzita Karlova

Ústav informačních studií a knihovnictví (21-UISK)

Bakalářská práce

Proměny dětského čtenářství a každodennosti v období tzv. normalizace

Changes in Children's Reading and Everyday Life
during the Period of So-called Normalization

Martina Horálková

Praha, 2020

Vedoucí práce: PhDr. Jiřina Šmejkalová, CSc.

Poděkování

Děkuji PhDr. Jiřině Šmejkalové, CSc. za odborné vedení mé bakalářské práce, za její vstřícnost, připomínky a cenné rady. Zároveň zde chci poděkovat všem účastníkům rozhovorů, kteří přispěli k výzkumné části práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a řádně jsem citovala všechny použité prameny a literaturu. Prohlašuji také, že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného či stejného titulu.

Abstrakt:

Bakalářská práce se věnuje tématu dětského čtenářství, dětské čtenářské kultuře a každodennosti v období tzv. normalizace. V teoretické části jsou uvedeny faktory, které působily na dětské čtenářství. Pozornost je věnována zejména těm, které byly pro danou dobu specifické. Práce se zaměřuje na způsoby rozvoje čtenářství, významné vlivy na utváření osobnosti dětského čtenáře, čtenářské zvyky a denní rituály dětí v době tzv. normalizace. Cílem výzkumné části je rozšíření poznatků o čtenářství dětí v této době. Formou polostrukturovaných rozhovorů byly zjišťovány formy podpory čtenářství v dané době, vliv politického systému na tuto oblast, školní a mimoškolní aktivity připravované socialistickou společností a jejich vliv na dětské čtenářství.

Klíčová slova: čtenář, dětský čtenář, čtenářství, četba, čtenářská socializace, čtenářská gramotnost, čtenářská kultura, normalizace, 20. století, generace, dětské časopisy, škola, volný čas, rodina, knihovna, střední Evropa, tisková produkce

Abstract:

The bachelor thesis deals with the topic of children's reading, children's reading culture and everyday life in the period of so called normalization. In the theoretical part there are mentioned factors which influenced the reading of children. Attention is paid to those that were specific for the time. The work focuses on the ways of reading development, significant influences on the formation of the personality of a child reader, reading habits and daily rituals of children during the so-called normalization. The aim of the research part is to extend the knowledge of reading children in this period. In the form of semi-structured interviews, the forms of reading support at the given time, the influence of the political system on this area, school and extracurricular activities prepared by the socialist society and their influence on children's reading were examined.

Keywords: reader, children's reading, reading, reading socialization, reading literacy, reading culture, normalization, 20th century, generation, children's magazines, school, leisure time, family, library, Central Europe, print production

Obsah

1	Úvod.....	7
2	Doba a aktéři.....	8
	2.1 Generace	8
	2.2 Normalizace	8
3	Význam četby	10
	3.1 Přínosy četby.....	10
	3.2 Čtenářská gramotnost.....	11
	3.3 Čtení pro potěšení	11
	3.4 Čtení a ideologie	12
	3.5 Čtenářství	12
4	Československá knižní produkce v době tzv. normalizace.....	13
	4.1 Vydavatelská činnost	13
	4.2 Kontrola sdělovacích prostředků	14
	4.3 Dětské časopisy.....	14
	4.4 Nakladatelství pro děti	15
	4.4.1 Albatros	15
	4.4.2 Mladá fronta	16
	4.4.3 Další nakladatelství pro děti.....	17
	4.4.4 Čtenářské kluby.....	17
	4.4.5 Klub mladých čtenářů	18
	4.5 Alternativní zdroje knih	18
	4.6 Sukova knihovna.....	18
5	Vlivy na čtenářství	20
	5.1 Rodina	20
	5.1.1 Domácí knihovna	21
	5.2 Neformální sociální síť	21
	5.3 Výchovně vzdělávací soustava	22
	5.4 Škola	22
	5.4.1 Učitelé	23
	5.4.2 Literární výchova	23
	5.4.3 Školní prostředí	24
	5.5 Knihovna.....	25
	5.6 Volný čas	25
	5.6.1 Četba	26
	5.6.2 Mediální sféra.....	26

5.6.3	Zájmová činnost.....	27
5.6.4	SSM a PO SSM.....	27
6	Zaměření výzkumu	31
6.1	Cíl výzkumu.....	31
6.2	Výzkumná otázka.....	31
6.3	Výzkumná metoda	32
6.4	Polostrukturovaný rozhovor.....	32
6.5	Volba otázek	32
6.6	Výběr účastníků rozhovorů.....	33
6.7	Sběr dat	33
6.8	Osoba výzkumnice.....	34
6.9	Analýza rozhovorů.....	35
6.10	Výsledky výzkumu	43
6.11	Zhodnocení výzkumu.....	47
7	Závěr.....	48
	Seznam použité literatury	50
	Příloha č. 1 – návod k rozhovoru.....	57
	Příloha č. 2 – účastníci rozhovorů	58
	Příloha č. 3 – používané zkratky.....	63
	Příloha č. 4 – přepisy rozhovorů.....	64
	Příloha č. 5 – vzpomínky	113

1 Úvod

Cílem práce je prozkoumat vlivy působící na čtenářství dětí, jejich čtenářské zvyky, denní rituály a běžný život v době tzv. normalizace.

Výzkumná otázka se zaměřuje na formy podpory čtenářství běžné v době tzv. normalizace. Podotázkou je pak zjištění, jak tehdejší politický systém ovlivnil knižní oblast a čtenářství dětí. Další podotázka se zaměřuje na vnímání četby v dětství a dospělosti. Cílem je posoudit, zda dokázal socialistický režim se silně ideologicky zaměřeným systémem školní a mimoškolní výchovy převážit ostatní obvyklé vlivy na čtenářství a jak se tyto aspekty dotkly všedního života dětí.

Ve výzkumné části jsem se zaměřila na osoby prožívající své dětství v době tzv. normalizace. Okruh účastníků rozhovorů jsem zúžila na dnešní věkovou hranici 40–60 let. Dnes významně utvářejí soudobou českou společnost a spoluurčují její vývoj. Proto je důležité zkoumat podstatné vlivy na vývoj jejich osobnosti, tedy i čtenářství.

Vzhledem k rozsahu této práce není možné pojmout některé body této problematiky v detailní rovině. Ze stejného důvodu jsem zúžila okruh problematiky na období školní docházky.

Při zpracování teoretického rámce jsem používala primární i sekundární prameny literatury. Primární prameny pocházejí zejména z vymezeného datového úseku – let 1969–1989. Relevantní zdroje jsem čerpala převážně v Pedagogické knihovně J. A. Komenského, z elektronických databází, z digitalizovaných dokumentů soudobých novin a časopisů poskytovaných Ústavem pro českou literaturu AV ČR, v. v. i. a dalších zdrojů. Některé body se opírají o dobové průzkumy čtenářství.

Rozsah práce od úvodu po závěr činí 79 065 znaků.

2 Doba a aktéři

V této kapitole představíme věkovou kategorii dětí, kterou se v práci budeme zabývat a dobový kontext, ve kterém vyrůstala. Přiblížíme si změny ve společnosti a uvedeme formy kultury, které na tuto generaci působily.

2.1 Generace

V této práci se zamýšlíme pouze nad věkovou skupinou dětí v rozsahu školní docházky – tedy 6–15 let. Podle kategorizace V. Příhody (1977, s. 14) se budeme zabývat dětmi ve věku prepubescence (6–11 let) a pubescence (11–15 let). Nebudeme se zabývat čtenářstvím předškolních dětí a dětí ve věku postpubescence (15–20 let).

Tato generace byla formována v době tzv. normalizace, společný historický zážitek ji specificky poznamenal a odlišil od jiných. S příchodem tzv. sametové revoluce se musela přizpůsobit tržnímu hospodářství a vlně změn ve společnosti. Muselo dojít k přehodnocení společenských hodnot.

Čtenářské návyky této generace byly utvářeny tištěnou formou knihy. Postupně došlo k rozvoji nových počítačových technologií a médií, jež dnes běžně využíváme, např. sociálních sítí či internetu. Extenzi zaznamenalo také digitální čtenářství. (Trávníček, 2011a, s. 28–30)

2.2 Normalizace

Nad přesným vymezením doby tzv. normalizace nepanuje mezi historiky všeobecná shoda. Její počátek někteří z nich spojují s okupací v srpnu 1968, jiní vidí její počátek až od doby „... nástupu G. Husáka do funkce generálního tajemníka KSČ v dubnu 1969.“ (Otáhal, 2002, s. 5).

Pojem *Normalizace* byl poprvé použit v *Protokolu o jednání delegace ČSSR a SSSR* (Zounek, Šimáně, Knotová, 2017, s. 147). Nastupující období potlačilo reformní snahy a upevňování občanské společnosti (Otáhal, Nosková, Bolomský, 1993, s. 9).

Občané byli ovládáni strachem. Vstupem do komunistické strany získávali výhody, naopak vyjádřený odpor znamenal represe, např. vyhození ze zaměstnání. (Drda, 2011, s. 10)

Tzv. „čistky“ probíhaly ve více fázích. Po odstranění reformistů probíhaly prověrky, jimiž prošlo jeden a půl milionu obyvatel. Poslední fází byly politické procesy, které měly vzbudit strach a zlomit odpor. (Bren, 2013, s. 90–114)

Běžnou součástí života v době tzv. normalizace bylo zúčastňování se různých rituálů, např. lampionového či prvomájového průvodu. Účastí na nich občané vyjadřovali souhlas s režimem (Vilímek in Činátl, 2017, s. 54). Na veřejnosti se nesmělo říkat vše podle pravdy, tu mohli lidé vyjadřovat pouze v soukromí.

Tzv. normalizace skončila v roce 1989, kdy došlo k řadě změn ve společnosti, např. začala znovu vznikat první nakladatelství po pádu komunismu a do fondů knihoven se začaly vracet vyřazené knihy. Do té doby veškerá výrobní odvětví ovládal stát. (Trávníček, 2017, s. 56–57 a s. 91–93)

V této kapitole jsme vymezili skupinu osob, kterou se budeme v práci zabývat. Nastínili jsme pohled do života lidí v době tzv. normalizace, kterou jsme časově a dějově ukotvili. Dotkli jsme se také změn, které přinesla tzv. sametová revoluce.

3 Význam četby

V této kapitole se budeme věnovat čtení, jeho významu a působení na lidskou osobnost. Zamyslíme se tedy zejména nad vnitřními vlivy. Dále vysvětlíme pojmy jako čtenářská gramotnost a čtenářství. Zaměříme se také na cílené ovlivňování dětí pomocí četby a literatury.

3.1 Přínosy četby

Děti potřebují pro utváření vlastního vztahu ke světu mnoho podnětů. Čtení formuje osobnost dítěte, má vliv na citový, mravní a rozumový vývoj. Pomáhá rozvíjet sebevyjádření, pochopení sebe sama i okolního světa, zlepšuje obrazotvornost a představitivost. Nabízí nové zkušenosti, mění hodnoty a mravní postoje. Čtením o životech jiných lidí si mohou lidé uvědomit ty své (Trávníček, 2017, s. 33). Čtení je pomocným instrumentem socializace, vytváří spojnicí mezi dospělými a dětmi a je způsobem komunikace mezi nimi. Je závislé na rovnováze všech psychických činností dítěte – jeho myšlení, vnímání, schopnosti citu, paměti, vůle atd. (Chaloupka, 1982, s. 10–12, 205).

Dítě si nejprve osvojí dovednost číst, posléze získá novou kompetenci – čtení si osvojí a je pak schopno interakce se světem (Trávníček, 2014, s. 34). Společně se čtením se zlepšuje slovní zásoba, rozvíjí se psací styl, zvyšuje se čtenářská gramotnost a další kompetence, rozšiřují se znalosti uplatnitelné v různých životních situacích (Krashen, 1996, s. X a 8).

Dítě se velmi rychle vyvíjí. V závislosti na dětském věku se mění jeho čtenářské zájmy, schopnosti, dovednosti, osobnost a psychika (Chaloupka, 1982, s. 31). Zhruba v deseti letech lze u dětí rozpoznat zájem o četbu, slabší čtenáři čtou pouze v rámci školní povinnosti, silní čtenáři nad její rámec (Chaloupka, 1978, s. 10). V pubescenci se zvyšuje kvantita četby a mění její výběr, který je ovlivněn řadou faktorů – vyspělostí čtenáře, osobnosti jako takové, pohlavím, okolními osobami a dalšími vlivy (Chaloupka, 1982, s. 366–374).

Důvodem k nečtení může být to, že dítě danou aktivitu nepoznalo nebo v této činnosti selhává a nechce prohlubovat svůj neúspěch. Vliv může mít i okolí, které mu nabídne málo, nebo naopak mnoho podnětů (Chaloupka, 1978, s. 6). Děti, které mají horší čtenářské schopnosti, by měly být povzbuzovány ke čtení lehčími formami čtení (Krashen, 1996, s. 110–114).

3.2 Čtenářská gramotnost

Čtenářská gramotnost patří ke klíčovým kompetencím zahrnujícím nejen rozpoznávání písmen, ale i pochopení daného textu, schopnost z něj vyvodit souvislosti, získané informace využít a zkušenosti uplatnit. Důležité je čtení s porozuměním, rozvoj komunikačních dovedností i cílené propojování poznatků z různých oblastí a předmětů. Čtenářská gramotnost zapojuje analytické čtení – porozumění obsahu a odhalení myšlenek, které nejsou řečeny přímo. (Anon, 2008, s. 67–70; Starý, 2013, s. 7)

3.3 Čtení pro potěšení

Potěšení z četby zvyšuje schopnost porozumění textu. Pravidelné čtení vytváří určitý návyk (Trávníček, 2014, s. 35). Jednoduchý přístup k literatuře, prostřednictvím knihkupectví, veřejných, školních či domácích knihoven, podporuje vytvoření tohoto návyku (Krashen, 1996, s. 61–62). Volný výběr literatury ze strany dítěte je cestou k tomu, aby děti četly přirozeně, a nejen z nutnosti a povinnosti. Záleží na dítěti, na knize a na souladu vnitřního a vnějšího působení – tedy dostatku podnětů získaných ze školy, z rodiny, od přátel, učitelů, známých, z knihovny atd. (Bajerová, 1985, s. 4–8).

Důležitý pro zájem dítěte je správný výběr knihy ve správný čas (Chaloupka, 1995, s. 43). Jedna pozitivní zkušenost – jedna kniha, kterou dítě přečte, může stvořit čtenáře. Joseph J. Krashen (1996, s. 82–84) ji nazývá „*home run book*“ a dokládá tento poznatek několika studiemi, které ho podporují. Pro některé děti je iniciační konkrétní autor, který dítě motivuje k přečtení jeho dalších knih (Trávníček, 2017, s. 126). Nevhodně zvolená kniha naopak dokáže dítě od čtení odradit (Zajíčková, 2014).

Jakmile děti začnou číst s motivací „chci“ namísto „musím“,lepší se ve čtenářských kompetencích a čtení je pro ně snadnější a přirozenější. Ve výzkumu PISA bylo prokázáno, že zaujetí pro četbu je podstatným kritériem, které zvyšuje úroveň čtenářské gramotnosti a má pozitivní vliv na učení. (Anon, 2008, s. 72)

3.4 Čtení a ideologie

Četba byla považována za mocný nástroj v oblasti ideové a estetické výchovy socialistické společnosti (Pilková, Slabý, 1983, s. 26).

Čtenářství je možné chápat dvousečně. Na jedné straně může sloužit jako prostředek k ovlivňování lidí, upevňování politické moci, být zprostředkovatelem změn. Na druhé straně však vede čtenáře ke kritickému myšlení, a to může zpětně negativně působit na kritiku veřejného prostoru a společnosti. Proto byl potřebný dohled nad vydavatelskou sférou. (Lishaugen, Šmejkalová, 2019, s. 178–187)

3.5 Čtenářství

Čtenářství je sociokulturní návyk, při kterém je cíleně pěstováno čtení. Čtení nepatří mezi situace, kdy jsme izolovaní, ale jedná se o sociální aktivitu. Zanechává v nás stopy, ovlivňuje nás a utváří, spojuje lidi – čtenáře s autory i s dalšími čtenáři. (Trávníček, 2011a, s. 39)

V této kapitole jsme se zamysleli nad významem četby, jejím přínosem pro jedince i společnost a vysvětlili si pojmy čtenářská gramotnost a čtenářství. Zamysleli jsme se nad motivací ke čtení a okolními jevy důležitými pro získání čtenářského návyku. V době tzv. normalizace bylo kromě ostatních funkcí četby důležité zejména ideologické hledisko četby.

4 Československá knižní produkce v době tzv. normalizace

V této kapitole se nejprve zaměříme na situaci, která panovala ve vydavatelském sektoru a polygrafickém průmyslu. Budou uvedeny limitující faktory knižní produkce, představena nakladatelství zaměřená na tvorbu pro děti. Dále budou představeny oficiální i alternativní způsoby získávání knih a Sukova knihovna, která uchovává fond dětské literatury.

4.1 Vydavatelská činnost

Vydavatelský sektor byl regulován od 50. let 20. století. V roce 1948 byl vydán zákon č. 123/1948 Sb., který vedl ke znárodnění polygrafických podniků. Zákon o vydávání a rozšiřování knih, hudebnin a jiných neperiodických publikací č. 94/1949 Sb. vyloučil nežádoucí subjekty, tedy soukromý sektor, z vydavatelského trhu. Ministerstvo informací a osvěty rozhodovalo o povolení k vydavatelské činnosti, získalo kontrolu nad profily edičních plánů a převzalo kontrolu nad rozdělováním a přidělováním papíru. Národní hospodářství ve všech sférách, tedy i nakladatelské, směřovalo k centrálnímu řízení a centrálnímu plánování. V roce 1953 vznikl orgán dohlížející na vhodnost vydávaných titulů, tzv. Hlavní správa tiskového dohledu (HSTD), který působil jako hlavní státní kontrolní orgán edičních plánů jednotlivých nakladatelství a vydávaných publikací. K relativnímu uvolnění dohledu došlo v roce 1956, kdy přešel vydavatelský sektor pod správu Ministerstva školství a kultury. Od roku 1969 kontrola nad periodickým i neperiodickým tiskem, televizním i rozhlasovým vysíláním spadala pod Ministerstvo kultury. (Forstová, 2013, s. 10–99)

V oblasti knižní produkce došlo k nerovnováze nabídky a poptávky a tato situace trvala až do roku 1989. Jan Suchl (1979), ve svém článku uveřejněném v *Rudém právu*, poukazoval na vysoký prodej dětských knih na pultech a také pod pultem. Nejžádanější tituly velmi rychle mizely. Knižní produkce byla totiž ve srovnání s dnešní mnohem skromnější¹ (Trávníček, 2014, s. 156).

¹ Národní knihovna uvádí 17 876 nových titulů v roce 2013 a např. v r. 1985 to bylo jen 4004 nových titulů (Trávníček, 2014, s. 25).

Náklady knih byly ovlivňovány přidělovým systémem papíru, kterého byl nedostatek. Tak mohl stát ovládat a profilovat ediční plány nakladatelství, což bylo důsledkem zániku některých edičních řad, a naopak vzniku jiných – pro režim vhodnějších (Přibáň, 2014, s. 134). Marxistická a politická literatura se však kupila v knihovnách a po čase ležení v regálech byla odepsána a vhozena do stoupy (Horelová, 1988).

Eliška Horelová (1988) také poukázala na špatný stav polygrafického průmyslu a nedostatečný tok peněz na vybavení tiskáren moderními tiskařskými stroji.

Naskladnění knih do knihkupectví probíhalo jednotně ve stejný den – ve čtvrtek. Byl to každotýdenní rituál, kdy lidem stání ve frontách umožnilo sehnat nejzajímavější tituly, které byly vydávány v malém počtu výtisků. „Knižní čtvrtky“ jsou známy již od 19. století. Tento pojem však nezaslouženě bývá spojován se socialistickým režimem. (Trávníček, 2011b)

4.2 Kontrola sdělovacích prostředků

Ústřední výbor Komunistické strany Československa (ÚV KSČ) kontroloval veškeré sdělovací prostředky, které se staly hlavními pomocníky při ovlivňování a působení na lid. Na základě tzv. moskevského protokolu byla na jaře 1969 posílena kontrola sdělovacích prostředků. Úřadem pro tisk a informace byla obnovena cenzura (Anon, 2003, s. 82). Za obsah převzali odpovědnost redaktoři. ÚV KSČ kontroloval také filmovou produkci. Z promítání se vyřazovaly „škodlivé filmy“ podobně jako „škodlivé tituly“ z nakladatelství. Probíhala kontrola jejich edičních plánů, na místa šéfredaktorů byli dosazováni politicky spolehliví jedinci (Otáhal, Nosková, Bolomský, 1993, s. 29–93). Z rozhlasu muselo odejít v době tzv. normalizace přes 600 pracovníků, podobně velké „čistky“ proběhly v Československé televizi (ČST) (Anon, 2003, s. 94 a 243).

4.3 Dětské časopisy

Časopisy byly významnou složkou dětské subkultury, v nichž kromě zajímavosti a tipů na různé činnosti byly dětem předkládány správné vzorce chování tzv. socialistického člověka (Knapík, Franc, 2018, s. 20). Sloužily tedy jako zdroj propagandy (Knapík, Franc, 2018, s. 229–240). Ta byla patrná nejen z obsahu časopisů, ale také z jejich produkce a výše nákladů. Některé časopisy byly školami

a dalšími organizacemi povinně odebírány, některé musely naopak přestat vycházet (Švec, 2014, s. 162).

4.4 Nakladatelství pro děti

Státní nakladatelství dětské knihy (SNDK) bylo ústředním nakladatelstvím pro děti. Bylo založeno v roce 1949. K 1. 1. 1969 došlo k jeho přejmenování na *Albatros, nakladatelství pro děti a mládež*. Tato významná centralizace měla za následek snížení počtu titulů a nárůst jejich nákladů. Nicméně produkce pro děti pocházela i z jiných např. krajských nakladatelství. (Janoušek, 2007, s. 71)

Nakladatelství se zabývala v první řadě produkcí knih pro děti, další linií jejich zájmu bylo hledání cest ke čtenářům. Dále pořádala výstavy knih, zaměřovala se na průzkumy dětského čtenářství a vydávala tiskoviny a nakladatelské katalogy pro svou propagaci. (Pilková, Slabý, 1983, s. 5)

4.4.1 Albatros

Albatros sídlil v multifunkční budově *Domě dětské knihy* na Pernštýně, kam mohly děti přicházet na výstavy knih do tamní galerie či na dětská představení do *Divadélka Albatros*. Ta byla inspirována dětskými knihami. Byla zde i reprezentační prodejna. (Příbáň, 2014, s. 22)

V sedmdesátých letech vydávalo nakladatelství přes 220 titulů za rok v různých edičních řadách určených pro různé věkové kategorie dětí a zastupujících různé literární žánry. Od roku 1973 vycházel každý měsíc věstník nakladatelství *Děti a knihy*. Od roku 1974 vycházel jako dvouměsíčník či měsíčník *Albatros: Opravdové noviny pro děvčata a chlapce*. Zveřejňoval medailonky autorů, ediční plán, představoval nové knihy a zdarma ho dostávaly školy a knihovny. (Dokoupil, 2006)

Významným časopisem, který se zabýval literaturou pro děti a dětským čtenářstvím, byl *Zlatý máj*, který od roku 1967 také vydávalo SNDK. Od roku 1970 vycházel ve spolupráci se slovenským nakladatelstvím dětských knih *Mladé letá*. Součástí byly i metodické materiály pro práci s knihou v hodinách literární výchovy a také přehled vydaných děl, který mohl sloužit jako zdroj informací dospělým při výběru knih. (Svoboda, Dokoupil, 2006)

Součástí strategie tohoto nakladatelství bylo zjišťování čtenářských preferencí dětí, pochopení motivace dětských čtenářů a motivace ke koupi knih. V roce 1972 Jana Marhounová a Miloslava Filipová ve spolupráci s knihovnami po celé České socialistické republice (ČSR) zjišťovaly formou rozhovorů mezi žáky 5.–8. tříd základních škol oblibu jednotlivých žánrů. Z výsledků vyplynulo, že čtenářské zájmy se od pubescentního věku profilují zejména podle pohlaví. Další zajímavý průzkum zkoumal determinanty dětské četby. Jana Marhounová v něm zkoumala zásadní vlivy na prodejnost dětských knih, vztah dítěte k autorovi a názvu knihy. Výsledky vedly ke zjištění, že známý autor má velký vliv na motivaci k přečtení jeho děl. Pokud byl autor neznámý, zvyšoval u dětí zájem název díla. Nejkomplexnější výzkum z hlediska čtenářství dětí uskutečnila v roce 1973 opět Jana Marhounová. Nesl název *Dítě jako čtenář*. Součástí byl dotazník pro rodiče, na jehož základě probíhal rozhovor s dětmi, to vše doplňovaly psychodiagnostické testy a testy vědomostí, dále posudek učitelů ohledně chování, prospěchu a vývoje dětí. Průzkum ukázal úzký vztah mezi čtenářskou orientací a osobností čtenáře, literární žánr byl volen i v závislosti na prospěchu a bylo zjištěno, že četba ovlivnila zpětně i prospěch. (Anon, 1985, s. 255–266)

4.4.2 Mladá fronta

Nakladatelství *Mladá fronta* se stalo v roce 1970 součástí majetku Socialistického svazu mládeže (SSM) a specializovalo se na časopisy pro mladé čtenáře (Příbáň, 2014, s. 220). Vydávalo např. časopisy *Mateřídoušku*, *Ohníček*, *Větrník*, *Pionýr*, *Věda a technika*, *ABC mladých techniků a přírodovědců*, *Mladý svět*, *Československá mládež*, *Sluničko*, *Sedmička*, *Pionýrská štafeta*, *Pionýrská stezka*, *Zápisník mladých* aj. (Anon, 1973, s. 181). Byly určeny pro různé věkové kategorie a lišily se svým zaměřením. Na předplatné nejoblíbenějších z nich se psaly pořadníky (Trávníček, 2017, s. 109).

Čtyřlístek, komiksový časopis, byl jedním z fenoménů čtenářství doby tzv. normalizace. Vycházel od roku 1969. Koncem 80. let vycházel v počtu 220 000 výtisků a stejně nebyla poptávka po něm uspokojena. Byl příkladem lehké četby v Československé socialistické republice (ČSSR). (Trávníček, 2017, s. 190)

Také toto nakladatelství se zaměřovalo na recepci četby, na dětské čtenářské zájmy a zjišťování preferovaných literárních žánrů či využívání zdrojů informací o knihách. V roce 1975 proběhl průzkum mezi dětskými čtenáři do 15 let formou

standardizovaného rozhovoru, doplněný dotazníkem pro učitele i pro pionýrské vedoucí. Byl také podpořen pozorováním v knihovnách. Zjišťována byla obliba časopisů u jednotlivých věkových kategorií a způsob získávání informací o časopisech. U změny koncepce časopisu *Ohniček* byl dotazníkovou metodou v roce 1971 redakcí časopisu sledován způsob jeho čtení a vztah dětí k hrdinům v seriálech uveřejňovaných v časopise. (Anon, 1985, s. 243–244)

4.4.3 Další nakladatelství pro děti

Lidové nakladatelství vydávalo jazykové příručky a slovníky pro všechny věkové kategorie čtenářů a tvorbu sovětských autorů. Dětské edice dosahovaly nejvyšších nákladů. Mimo svou vydavatelskou činnost zajišťovalo pro děti také letní jazykové tábory. (Přibáň, 2014, s. 168–177)

Nakladatelství *Mladé letá* bylo slovenské nakladatelství, které se také specializovalo na dětskou literaturu. (Pilková, Slabý, 1983, s. 4)

4.4.4 Čtenářské kluby

Tradice dětských čtenářských klubů započala na českém území roku 1933 s *Klubem Robinsonů*. Klub založil pro příznivce a odběratele svého časopisu *Robinson* nakladatel Josef Hokr. K zakládání dětských čtenářských klubů významně přispěl Jaroslav Foglar². (Bauer, 2018, s. 24–26)

Čtenářské kluby příznivců různých časopisů, např. časopisu *Pionýr*, *Ohničku* či týdeníku *Pionýrské noviny*, vznikající během šedesátých let, téměř všechny nástupem tzv. normalizace zanikly. Pionýrská organizace Socialistického svazu mládeže (PO SSM) měla být ústředním „správcem“ volného času dětí. Nezávislé kluby byly nežádoucí a musely se začlenit do PO SSM, nebo přejít do ilegality (Toman, 2005, s. 34). Čtenářské kluby *ABC* (*pionýrské raketové posádky*) pod vydavatelem Ústřední radou PO SSM fungovaly až do roku 1973. Tehdejší šéfredaktor *ABC*, Vlastislav Toman (2005, s. 6), přiznává inspiraci u Jaroslava Foglara.

² Dílo Jaroslava Foglara nebylo úředně zakázáno, ale působením socialistického klimatu ve společnosti bylo vyčleněno z edičních plánů jako nevhodné. (Bauer, 2018, s. 12)

4.4.5 Klub mladých čtenářů

Klub mladých čtenářů³ (KMČ) byl založen v roce 1964. Klub spolupracoval se 4 500 základními školami a na počátku měl 540 000 členů. Spolupracoval nejen se školami, ale v rámci mimoškolní činnosti s literárními a čtenářskými kroužky. Zajišťoval také organizaci každoročních čtenářských sjezdů na Pražském hradě (Příbáň, 2014, s. 22 a 41). Některé knižní tituly nešly sehnat v běžné obchodní síti a byly distribuovány pouze přes KMČ (Pilková, Slabý, 1983, s. 8).

4.5 Alternativní zdroje knih

Některé knihy se nedaly běžně sehnat. Důvodem bylo vyřazování titulů z knihoven, edičních plánů i distribuční sítě a také nedostatečné náklady knih. Tento stav vedl ke snazší kontrole knih i čtenářů, ale podpořil i vznik neformálních výměnných sítí. Knihy byly sháněny pod pultem knihkupectví, mnohdy za vyšší částky, než byly doporučované prodejní ceny, nebo za různé protislužby. Hůře dostupné publikace sloužily jako vhodné úplatky např. u lékařů. (Lishaugen, Šmejkalová, 2019, s. 178–187)

Dalším zdrojem knih byly domácí knihovny rodičů, prarodičů či kamarádů. (Trávníček, 2014, s. 159; Trávníček, 2017, s. 103)

4.6 Sukova knihovna

Sbírku dětské literatury z té doby uchovává Sukova knihovna, která je součástí Pedagogické knihovny J. A. Komenského. Sbírka slouží odborné veřejnosti a zahrnuje díla určená pro děti a mládež v českém i slovenském jazyce a vydaná od konce 18. století po dnešní dobu. (Čumplová, 1999)

V této kapitole jsme se zabývali omezeními ve vydavatelské sféře a vyzdvihli jsme význam časopisů pro socialistickou propagandu. Poté jsme se podrobněji podívali na nakladatelství zabývající se tvorbou pro děti. Také jsme si přiblížili význam KMČ na distribuci knih a nastínili další způsoby opatrování literárních děl.

³ KMČ je nadále aktivní, spolupracuje se základními školami, 5x ročně vydává katalog a umožňuje dětem nákup za nižší ceny, než jsou v klasické prodejní síti. (Klub mladých čtenářů Albatros, ©2019)

Jedním z dopadů tzv. normalizace byl i postupný zánik čtenářských klubů. Uvedli jsme také Sukovu knihovnu jako významný zdroj pro zkoumání literární oblasti.

5 Vlivy na čtenářství

V této kapitole rozebereme jednotlivé determinanty čtenářství. Nejprve se zaměříme na rodinu, poté na další okolní vlivy na děti – přátele, školu, učitele, vychovatele, knihovnu. Uvedeme možné způsoby trávení volného času. Rozebereme jen některé z nich, a poté se zastavíme u pionýrské organizace a zájmových oddílů, které měly spojitost se čtenářstvím.

V dnešní době je nezpochybnitelný vliv internetu a sociálních sítí. Tyto fenomény však nebyly v době tzv. normalizace dětem dostupné, proto se jimi nebudeme zabývat, ačkoli mají nezpochybnitelný vliv na čtenářství daného vzorku lidí v dospělosti.

5.1 Rodina

Čtenářství a láska ke knihám je přenositelná hodnota. V rodinách se přenáší z generace na generaci a může být cestou mezigenerační komunikace (Trávníček, 2014, s. 35). Rodiče dětem slouží jako čtenářské vzory. Děti se učí nápodobou a rodiče na ně nevědomě přenášejí své čtenářské chování. Společné čtení či předčítání dětem nejen stimuluje čtenářství, ale vytvořením pravidelného rituálu upevňuje rodinné vazby (Zajíčková, 2014).

Rodina má v předčtenářském i čtenářském období nezastupitelnou roli. Záleží již na prvotním seznámení s četbou. Proto je důležité, aby rodiče dětem předčítali ještě před jejich samostatným čtením a byl tak utvářen jejich celoživotní vztah k četbě. (Chaloupka, 1978, s. 6–7)

Nejlepšího působení na dítě je docíleno propojením obou výchovných složek – školy a rodiny. Škola více podporuje zónu nejbližšího rozvoje. Kniha, která dokáže obohatit zónu nejbližšího rozvoje, by měla být jen lehce nad čtenářskou dovedností dítěte (Chaloupka, 2009). Pokud čte dítě pro sebe, může volit knihy, kde se lépe projeví sebereflexe a upevní čtenářský zážitek (Chaloupka, 1995, s. 96).

Mezi determinanty čtenářství patří např. vzdělání rodičů, chování dítěte a jeho průměrný školní prospěch, hodnotová orientace dětí, která je pěstována v rodině, jeho osobnostní charakteristika a okolí dítěte. (Marhounová, 1987, s. 13)

Sabine Wollscheid (2014, s. 36–54) zkoumala vztah mezi čtenářstvím rodičů a dětí. Mezi významné entity působící na dětské čtenářství zařadila vzdělání rodičů, vzdělání dětí a jejich věk, počet dětí v rodině a pohlaví. Z výsledků vyplynulo, že

čtenářství rodičů (a to jak obou dohromady, tak jednotlivců) podstatně ovlivňuje čtenářské chování dětí, zejména dívek. Čtenářské chování chlapců odpovídá spíše čtenářskému chování otců. Čtenářské chování mladších dětí je více ovlivňováno matkou a starších naopak otcem. Čtenářské chování obou rodičů je tedy významné pro vytvoření celoživotního návyku obou pohlaví.

Erszébet Bukodi (2007, s. 112–131) prováděla výzkum u dospělé maďarské populace a dala do souvislosti čtenářství se sociálním rozvrstvením společnosti. Z velké části se na čtenářství podílí i příjem, vzdělání a postavení jednotlivců. V komunistické éře byl příjem méně podstatný. Vzdělání, ekonomický a sociální statut rodičů určují hodnoty, které se přenáší mezi generacemi a ovlivňují stupeň a kvalitu vzdělání dětí v rodinách společně s jejich kulturními aktivitami. Rodiče totiž vedou své děti ke kulturním činnostem odpovídajícím obvyklým kulturním normám v jejich sociální vrstvě – tedy například ke čtení. Dětem z nižších tříd umožňuje sociální mobilitu škola (Kreidl, 2008, s. 27).

5.1.1 Domácí knihovna

Založení a vedení vlastní domácí knihovny se dá považovat za jeden z hlavních indikátorů vztahu k četbě. Silní čtenáři s počtem vlastních knih nevystačí a hledají přístup ke knihám z dalších zdrojů (Chaloupka, 1982, s. 440).

V domácích knihovnách bylo možné najít i literaturu pocházející z první republiky, která byla režimem označena za nevyhovující či nežádoucí a byla tak vyřazena z lidových knihoven, např. rodokapsy, „foglarovky“, westerny atd. Socialistický režim nedokázal tento prvek ve společnosti dostat pod kontrolu. (Trávníček, 2017, s. 100; Chaloupka, 1978, s. 30)

Na souvislost přítomnosti knih v domácích knihovnách a zájmem o knihy poukázala i Jana Marhounová (1987, s. 42). V roce 1973 proběhl výzkum v pěti různých školách na území ČSSR. Na počet knih v domácí knihovně bylo dotázáno 238 dětí z 9. ročníků. 90 % dětí mělo doma 21 a více knih, 70 % nad 40 knih. (Chaloupka, 1982, s. 425–440)

5.2 Neformální sociální síť

Z průzkumu, který provedla Elena Sakálová v roce 1974 v *Městské knižnici v Bratislavě*, vyplynulo, že děti se nejčastěji bavily o přečtených knihách s přáteli,

pak následovali v tomto pořadí sourozenci, rodiče, učitelé a knihovníci (Sakalová, Vráblová, 1976, s. 118).

5.3 Výchovně vzdělávací soustava

Výchovně vzdělávací soustava začleňovala školní a mimoškolní oblast. Byla brána jako jedna z hlavních opor ve smyslu formování dětí a mládeže. Vedla ke vstřebávání komunistických principů, byla prostředkem k utváření nového člověka pro plnění jeho společenských rolí v duchu komunistické společnosti (Sekanina, 1988, s. 5).

5.4 Škola

Vstup dítěte do školy pro něj znamená novou životní etapu, nové podněty a vztahy a též nový vzdělávací systém, kdy učení začíná být ústřední činností (Chaloupka, 1995, s. 11–13). Mění se tím také vztah k rodičům, dítě začíná patřit do nové komunity (Příhoda, 1977, s. 290).

V dobovém diskurzu byla škola primárním nositelem informací, poznatků a vědomostí ve společnosti. Byl zde proto kladen důraz na soulad pedagogiky, ideologie a politiky. Systematičností a organizovaností se působení školy lišilo od působení rodiny. (Cipro, 1973, s. 5 a 97)

Tzv. normalizace ve školství znamenala návrat ke stavu před tzv. pražským jarem. Upravily se učební osnovy a nevhodní pedagogičtí pracovníci byli vyhozeni či přemístěni (Zounek, Šimáně, Knotová, 2017, s. 68). Dokument *Další rozvoj československé vzdělávací soustavy* z roku 1976 přinesl změnu v délce docházky základní školy, která se snížila z devíti na osm let (Zounek, Šimáně, Knotová, 2017, s. 68). Vzdělání dětí probíhalo podle jednotných vzdělávacích osnov a učebních plánů, ujednotily se i školní pomůcky a učebnice. V ČSSR vládla tzv. politika rovných šancí. Represí vyšších a vzdělanějších vrstev a zároveň podporou dětí z nižších, dělnických rodin se vládnoucí systém snažil o smazání tzv. sociálních nerovností (Zounek, Šimáně, Knotová, 2017, s. 96–100; Kreidl, 2008, s. 29).

Důležitým prostředkem „výchovy pro komunismus“ bylo dodržování tradic. Docházelo tak k formování vztahu dětí ke kolektivu, ke škole, ke společnosti. Byly to např. oslavy Měsíce československo-sovětského přátelství, Slovenského národního povstání, Velké říjnové socialistické revoluce; vítání žáků 1. tříd; tradice

agitace na nástěnkách; školní rozhlasové relace; družba pionýrů, kteří si dopisovali se žáky ze Svazu sovětských socialistických republik (SSSR) nebo Německé demokratické republiky (NDR). Další ideologické působení probíhalo formou soutěží, např. pravidelnou soutěží *O zemi, kde zítra již znamená včera*. Vítězům soutěží, aktivním pionýrům a nejlepším žákům byly předávány knihy, diplomy a kytičky. (Babická, 1977, s. 10–39)

5.4.1 Učitelé

Učitelé působili na rozvoj dětí a nesli za ně společenskou odpovědnost. Hráli zásadní roli ve směřování a upevňování dětských postojů, proto na jejich politickou angažovanost byly kladeny velké požadavky. Podle šetření ÚV KSČ čtvrtina učitelů neměla dostačující předpoklady pro zajištění tzv. socialistické výchovy. Bylo mezi nimi také málo jedinců, kteří projevovali angažovanost. (Otáhal, Nosková, Bolomský, 1993, s. 77–78)

Učitelé děti vedou k motivovanému a aktivnímu čtenářství, řídí jejich čtenářský rozvoj, předávají jim dovednosti při práci s textem a vědomosti (Anon, 2008, s. 72). Pokud učitelé čtou žákům příběhy a diskutují společně o nich, děti pak čtou více a vybírají si knihy, které jim učitelé četli (Krashen, 1996, s. 77–78). Voleným podnětným materiálem mohou zintenzivnit čtenářský zážitek. Ten však podléhal v době tzv. normalizace přísně školním osnovám a řídil se doporučenou literaturou, která byla vhodná pro tzv. socialistickou společnost.

5.4.2 Literární výchova

Literární výchova nastavuje sociokulturní normu dětského čtenářství. Určí, co by se mělo číst, jakou metodou působit na děti a jakou metodou číst, aby byly efektivně stimulovány čtenářské zájmy a postoje dětí. Je to plánovaný, soustavný systém s ověřováním dosažených výsledků, který vytváří oporu pro samostatný čtenářský vývoj dětí, pro uplatňování poznatků i mimo školu. V době tzv. normalizace bylo přihlíženo nejen ke čtenářským zájmům dětí, vytváření vztahu mezi školní a mimoškolní četbou, k získávání podnětů a stimulaci čtenářství, ale také k ideovým a výchovným normám tzv. socialistické společnosti. (Chaloupka, 1982, s. 49–59 a 276–277)

V r. 1976 byly schváleny nové osnovy, které měly více podpořit stimulaci a aktivizaci žáků, orientaci v žánrech a literárních dílech a vyzdvihnout estetickou funkci četby ve vztahu k utváření prožitků. Z osnov vycházejí pedagogické materiály, zejména čítanky, které jsou základní učebnicí v rámci literární výchovy. (Chaloupka, 1982, s. 290–304)

Z časopisů, které mohli učitelé používat pro lepší vhled do problematiky dětské četby a literatury, byly k dispozici časopisy *Zlatý máj* a *Český jazyk a literatura*. (Chaloupka, 1978, s. 37)

Děti v době tzv. normalizace pomocí „povinné četby“ získávaly přehled o respektovaných autorech a dílech, ve kterých tzv. socialistická společnost spatřovala uměleckou a společenskou hodnotu. Smyslem povinné četby bylo také osvojení si interpretace a rozboru textů, uměleckých stylů a slovní zásoby (Chaloupka, 1978, s. 24). Součástí kulturně-politického působení byl důraz na pokrokové období zejména husitství, což se do povinné školní četby promítlo také. Mnohé tituly zařazované do povinné četby měly politický podtext, např. *Malý Bobeš* či *Honzíkova cesta*. Z povinné četby se psaly čtenářské deníky. Nelibost z povinné četby může být snížena čtenářskou socializací, působením dalších osob, přátel, rodičů, učitelů. (Trávníček, 2017, s. 82, 101–102, 259)

5.4.3 Školní prostředí

Součástí výchovného systému byly i školní družiny. V některých družinách bylo cíleně pracováno s knihami, děti vedly čtenářské zápisníčky o přečtených knihách, probíhaly literární soutěže závislé na pochopení textu a nejúspěšnější týmy byly odměňovány za celoroční snažení. (Bajerová, 1985, s. 14–15)

Při školách vznikaly zájmové kroužky, na některých školách působily také čtenářské kluby mladých čtenářů. (Kurka, 1989, s. 7)

Některé školy byly vybaveny školními knihovnami. Výzkumy dokazují, že přítomnost školních knihoven⁴ a jejich dobrá úroveň dokáže u dětí podpořit četbu knih. (Krashen, 1996, s. 58–59)

⁴ Školní knihovny byly významným zdrojem knih pro děti ze zařízení, která nahrazovala rodinnou výchovu. Často si tyto děti půjčovaly knihy i od kamarádů. Knihy byly v ústavech nástrojem citové výchovy a významná v těchto případech byla i poznávací funkce. (Matthaeidesová, 1976, s. 3–39)

5.5 Knihovna

Knihovny měly v Československu dlouhou tradici. V době tzv. normalizace se řídily zákonem č. 53/1959 Sb., o jednotné soustavě knihoven. Pro děti byla určena dětská oddělení lidových knihoven, knihoven ROH⁵ a školní knihovny. Poměr knihovního fondu pro dospělé a knihovního fondu pro děti byl v lidových knihovnách cca 4 : 1. (Vančura, Velinský, 1973, s. 39)

Členství v knihovně přispívá k socializaci dítěte, které se tak učí sociálním normám a získává čtenářské návyky. Knihovny byly důležitými socialistickými kulturními organizacemi, které měly za úkol prohloubit vztah dětí ke čtení a upevnit vztah mezi knihovnou a dětským čtenářem. (Kurka, 1989, s. 3)

Na základě průzkumů dokládá Stephen D. Krashen (1996, s. 60), že děti, které mají knihovnu blízko, čtou více než ti ostatní.

V dobovém diskurzu měly knihovny nabízet knihy, které splňovaly požadavky výchovně politického působení na děti. (Sakálová, Vráblová, 1976, s. 17–19)

Nedostatek nově vydávaných dětských knih způsoboval, že knihovny nemohly naplnit plány nákupu. Na stejný nedostatek si stěžovali i knihkupci. (Horelová, 1988)

Podle Jana Suchla (1979) nebyly v té době rozšířené besedy se spisovateli, a velké množství škol ani knihoven s nimi nemělo zkušenost.

5.6 Volný čas

Volný čas dětí byl dělen nejen mezi četbu, ale i další zájmovou činnost, na čas strávený posloucháním rozhlasu, sledováním televize, návštěvami kin, divadel či výstav. Jedna z otázek v průzkumu Eleny Sakálové z roku 1974 se soustředila právě na rozložení volného času. Výzkum byl pozoruhodně komplexní, protože obsahoval čtyři druhy dotazníků – jeden pro děti od 4.–9. třídy, další pro 8.–9. třídu zaměřený na volenou profesní dráhu, další pak pro učitele a poslední pro pionýrské vedoucí. Z výsledků vyplynulo pořadí oblíbených činností dětí: 1. četba, 2. sport, 3. televize, 4. kino, 5. učení, 6. hry, 7. divadlo. (Sakálová, Vráblová, 1976, s. 114)

⁵ V 70. letech byl celkový počet čtenářů ROH závodních knihoven přibližně roven jednomu milionu. (Vančura, Velinský, 1973, s. 9)

5.6.1 Četba

Čtení je považováno za jednu z nejlepších možných variant naplnění volného času, zvláště ve věkové kategorii kolem 9 let (Krashen, 1996, s. 8). Čtení v době tzv. normalizace mohlo dětem nahradit mnohé nedostupné věci a aktivity jako počítač či videohry.

Čtení a rozvoj čtenářství vyžaduje čas, rozptylováním mnoha podněty a dalšími aktivitami může být četba zanedbávána. (Picka, 1968, s. 46; Krashen, 1996, s. 85)

5.6.2 Mediální sféra

Televizní vysílání bylo spuštěno 1. 5. 1953 (Anon, 2003, s. 193). Prvotní vysílání bylo černobílé, barevné vysílání bylo spuštěno 9. 5. 1975 (Anon, 2003, s. 253). Televize se řídila od roku 1970 závaznou programovou směrnicí. Pořady pro děti tvořila redakce pro děti a mládež. Vedení ČST posuzovalo scénáře, aby ideologicky odpovídaly normám (Otáhal, Nosková, Bolomský, 1993, s. 9). Diváci neměli možnost volby pořadů, existovaly pouze dva programy (Bren, 2013, s. 28).

Dětské pořady měly v týdenním rozvrhu své pevné místo. Od poloviny 80. let se ve středu odpoledne vysílala *Vega*, ve čtvrtek *Magion*, v pátek *Kámen – nůžky – papír* (Malý, 2015, s. 137). V sobotu dopoledne se vysílala *Pionýrská vlaštovka*, pořad určený pro starší pionýry, který zábavu propojoval s volnočasovými aktivitami dětí (Knapík, Franc, 2018, s. 217–218).

Večerníček vznikl v roce 1965. Kromě animovaných seriálů převládala i loutková tvorba. V 80. letech se vysílal *Večerníček* na obou programech. (Kšajtová, Povejšilová, 2005, s. 10–30, 43)

Tvorba pro děti byla v 80. letech podpořena spoluprací se západoněmeckou televizí *Westdeutscher Rundfunk*. Vznikly tak úspěšné seriály Václava Vorlíčka. Mezi další úspěšné pořady patřily studiové pohádky, *Studio kamarád* a *Malý televizní kabaret*. ČST uveřejňovala i zahraniční seriály. (Malý, 2015, s. 129–137)

Film oproti četbě nerozvíjí tolik dětskou obrazotvornost. Děti přímo vidí, jak daná postava či místo děje vypadá a nemusí si je tvořit v mysli (Trávníček, 2017, s. 208). Nezletilé publikum mělo přístup na filmy v kinech podle stanovených věkových hranic (Knapík, Franc, 2018, s. 315–317).

Pravidelné rozhlasové vysílání bylo na českém území spuštěno 18. 5. 1923 (Trávníček, 2017, s. 70). V rozhlase běžela pásma pro děti, např. večerní pohádky

a nedělní pohádky po poledni, které mohly děti poslouchat (Trávníček, 2017, s. 96). Důležitým výchovným prostředkem bylo školské vysílání se vzdělávacími pořady. Toto médium působilo na širokou masu dětí ve školách již za první republiky (Bauer, 2018, s. 47).

5.6.3 Zájmová činnost

Charakteristikou mimoškolní činnosti byla její dobrovolnost předpokládající vlastní zájem. Takováto činnost umožňuje jedinci seberealizaci, formuje ho a vzdělává. (Sekanina, 1988, s. 3–6)

Zájmovou činnost v ČSSR zprostředkovávalo zhruba 30 organizací, zájmových svazů a institucí, např. Svazarm, Tělovýchovné jednoty atd. Patří sem i zájmová činnost zprostředkovávaná školou. (Sekanina, 1988, s. 3–7)

Další organizací nabízející mimoškolní vyžití dětí byla Lidová škola umění. V roce 1974 bylo v ČSSR 461 škol a 221 poboček, ve kterých bylo 88 literárně dramatických učeben. Literárně dramatickému směru se zde věnovalo nejmenší množství dětí, v porovnání s tanečním, výtvarným či hudebním směrem. (Anon, 1975, s. 72–73)

5.6.4 SSM a PO SSM

Pionýrská organizace byla užívána jako další podpůrný pilíř ideologické výchovy dětí k formování jejich životních postojů, světového názoru a myšlení v souladu s tzv. socialistickou společností. Původně byla činnost pionýrské organizace primárně zajišťována školou, v 60. letech se tato organizace transformovala a v polovině roku 1970 vznikl SSM a PO SSM se stala jeho součástí. (Zounek, Šimáně, Knotová, 2017, s. 119 srov. Knapík, Franc, 2018, s. 60)

Pod PO SSM v rámci sjednocení výchovných organizací byly postupně začleněny ostatní výchovné organizace, další byly odsouzeny k zániku. Oddíly Junáka přecházely např. pod Svazarm nebo se registrovaly jako turistické oddíly Československého svazu tělesné výchovy a sportu. (Knapík, Franc, 2018, s. 337, 375)

Dne 24. dubna probíhaly oslavy *Dne pionýrů*. Součástí oslav byla veřejná vystoupení, kde děti reprezentovaly třídy, oddíly, školy. (Babická, 1977, s. 36–37)

Děti se podle věku stávaly buď jiskrami (děti prvních a druhých tříd), mladšími pionýry (děti třetích až pátých tříd) nebo staršími pionýry (děti šestých až osmých tříd). Odrostlejší děti působily v SSM.⁶ (Anon, 1989, s. 5)

Možnost působení na děti se naskýkala i na pionýrských táborech pořádaných SSM. Např. v roce 1971 se jich zúčastnilo 64 898 dětí a v roce následujícím 82 976. Velkým pořadatelem letních táborů byla odborová organizace Revoluční odborové hnutí (ROH), která např. v roce 1972 zajistila dětský tábor pro 285 285 dětí (Anon, 1973, s. 14–15). Starší vzorní pionýři byli odměňováni účastí na pionýrském táboře Artěk na Krymu (Knapík, Franc, 2018, s. 479).

Pionýrské oddíly byly řízeny nejen pionýrskými vedoucími, ale také pionýrským aktivem – skupinovou radou v čele s předsedy oddílů, redakční radou a kronikáři oddílů. Pionýrskou tradicí bylo vedení kroniky, která zaznamenávala akce oddílů. (Babická, 1977, s.42–46)

5.6.4.1 Zájmové pionýrské útvary

Ústřední dům pionýrů a mládeže Julia Fučíka vydával pro vedoucí zájmových útvarů metodické materiály, v nichž byl pionýrským vedoucím doporučován styl práce s mládeží a nabízeny náměty pro vlastní činnost. Vycházely jednotlivě pro každé zaměření útvaru. (Delongová, Mikešová, Macková, 1981, s. 3)

Důležitá byla osobnost vedoucího oddílu, od kterého se očekávalo podnícení zájmu dětí (Kubálek, 1978, s. 18).

Zájmovými oddíly, které se nejvíce dotýkaly čtenářství, byly oddíly recitační, recitačně dramatické, literární a knihovnické. Spadaly pod estetickovýchovnou oblast a působily v Domech pionýrů a mládeže. (Sekanina, 1988, s. 10–18)

Náplní pravidelných schůzek knihovnického kroužku byly exkurze v knihovnách a tiskárnách, navštěvování výstav s knižní a literární tematikou, referáty a besedy o knihách, organizování literárních soutěží, pořádání literárních výletů po stopách spisovatelů. Vedoucí také vedli děti k péči o vlastní knihovny. (Kurka, 1989, s. 6)

Literární kroužky měly úzký vztah ke knihám a knihovně. Děti se seznamovaly s jednotlivými tituly. Obsahově byly podobně zaměřené jako knihovnické kroužky. (Pilková, Slabý, 1983, s. 26)

⁶ O velikosti organizace vypovídají čísla. Například v letech 1972–1973 byl počet pionýrů a jisker v ČSSR 937 282 a počet členů SSM 917 211. (Anon, 1973, s. 7–8)

Obsahem recitačních a recitačně dramatických kroužků bylo seznamování se s novými texty a knihami, aktivní tvorba etud a recitačních pásem. Teprve druhotnou aktivitou bylo vystupování. Dětsí recitátoři předváděli své umění např. na *Soutěži tvořivosti mládeže*. Ta měla okresní, krajská i ústřední kola. Další přehlídkou, vyhlašovanou každým rokem Českou ústřední radou PO SSM, byla *Národní přehlídka dětských recitátorů a recitačních kolektivů* (Kubálek, 1978, s. 15–18). Mezi další recitační národní přehlídky patřil *Wolkerův Prostějov* či *Šrámkův Písek*. Tradicí, která přetrvala do dnešní doby je i přehlídka *Puškinův památník*. Dramaturgie uváděných pásem měla nejen estetické, ale i ideologické poslání. (Němec, 1983, s.53; Babická, 1977, s. 79)

Součástí vybavení klubovních místností byla obvykle knihovna s dětskou beletrií a poezií. (DeLongová, Mikešová, Macková, 1981, s. 26–29)

5.6.4.2 Výchovný systém PO SSM

Výchovný systém byl řešen s ohledem na věk dětí a skládal se z Pionýrských plamenů a Pionýrských cest, dále Tří plamínek pionýrského odznaku a úkolů motivovaných vlastnostmi zvířátek pro jiskry. Další část tvořily podmínky zájmových odznaků a odznaky odborností, které příslušely pionýrům prokazující zájem o určitou oblast. (Anon, 1989, s. 3)

Ze zájmových odznaků, které se nejvíce dotýkaly čtenářství, děti mohly získat odznak *Mladý umělec*. Ten byl zaměřen na estetickou výchovu a zahrnoval volitelný směr – literaturu a dramatické umění, hudbu a zpěv, tanec a výtvarné umění. Odznak měl dva stupně. (Anon, 1989, s. 8–29)

Z odborných odznaků se čtenářství nejvíce týkaly odznaky z kulturně umělecké oblasti – *Knihovník*, *Redaktor*, *Divadelník*, které sloužily k motivaci a získávání nových dovedností a znalostí v daných oblastech. Odznak odbornosti *Knihovník* vychovával děti k uvědomělému čtenářství a měl rozvíjet zájem o knihy. *Redaktor* měl za úkol literárně zpracovávat reportáže z výletů a exkurzí. U *Divadelníka* se předpokládala aktivní účast v divadelním či recitačním kroužku, společně se zúčastňováním se recitačních soutěží. (Anon, 1989, s. 118–121)

V této kapitole jsme uvedli podstatné vlivy na čtenářství. Mezi ty nejvýznamnější patří čtenářství v rodině, spolu s dalšími aspekty jako vzděláním rodičů, sociálním postavením, příjmem rodiny atd. Pro socialistický režim byl také

ústřední vliv výchovně vzdělávací soustavy zahrnující školu a mimoškolní oblast zastoupenou z velké části PO SSM. Představili jsme si zájmové útvary, které se nejvíce věnovaly čtenářství a zamysleli se nad využíváním volného času dětí.

6 Zaměření výzkumu

V této části uvedeme cíl výzkumu a vyspecifikujeme si výzkumnou otázku spolu s dalšími výzkumnými podotázkami. Představíme si zvolenou výzkumnou metodu, způsob sběru dat a volby otázek. Uvedeme způsob výběru účastníků rozhovorů a pohovoříme o osobnosti výzkumnice. Poté se budeme věnovat zpracování dat, jejich vyhodnocení a závěrům plynoucích z výzkumu.

6.1 Cíl výzkumu

Výzkum rozšiřuje poznatky o běžném životě dětí v tzv. normalizaci, zejména jedné jeho kulturní složky – čtenářství. Odráží zkušenosti, prožitky, postoje a chování lidí ve vztahu k tomuto období. Zaměřuje se na zodpovězení výzkumných otázek.

Výzkum se zabývá kategorií dětí školního věku (v max. rozsahu 6–15 let) ve vymezeném časovém úseku od r. 1969 do r. 1989.

Jsem si vědoma limitujícího faktoru – lidské paměti, účastníci rozhovorů si nemusí vzpomenout na všechny okolnosti, jejich vzpomínky mohou být překryty novými skutečnostmi. Události a dobová fakta o každodennosti si může každý účastník rozhovoru vykládat jiným způsobem. Může dojít ke zkreslení vzpomínek, kdy určité momenty lidského života mohou být zidealizovány a některé úplně vypuštěny z lidské mysli.

6.2 Výzkumná otázka

Výzkumná otázka se v průběhu výzkumné práce změnila. Původně zněla: *Jak ovlivnila tzv. normalizace čtenářství u dětí, které v té době navštěvovaly školní docházku a jak se u nich rozvíjelo čtenářství v dospělosti?* Ve fázi studia materiálů a v počátku sběru dat začalo být zřejmé, že je velmi široce pojatá a nenabízí jednoznačné zodpovězení. Proto jsem ji přeformulovala a jednoznačněji vymežila.

Zkoumanou výzkumnou otázkou jsou tedy *Formy podpory čtenářství běžné v době tzv. normalizace*, spolu s podotázkou *Jak tehdejší politický systém ovlivnil knižní oblast a čtenářství dětí*. Další podotázka se zaměřuje na *Vnímání četby v dětství a dospělosti*.

Podpurné otázky při rozhovoru se soustřeďovaly zejména na účast dětí na školních a mimoškolních aktivitách připravovaných tzv. socialistickou společností

v rámci výchovně-ideologického systému a jak tyto složky ovlivňovaly v dané době čtenářství.

6.3 Výzkumná metoda

S přihlédnutím k charakteru výzkumu jsem jako výzkumnou metodu zvolila kvalitativní formu, protože umožňuje hledat porozumění dané problematice, soustředit se na prožité zkušenosti lidí a holistický přístup v průběhu zpracování dat (Hendl, 2005, s. 50).

6.4 Polostrukturovaný rozhovor

Sběr dat probíhal formou polostrukturovaného rozhovoru. Pracovala jsem s návodem, abych neopomněla některé aspekty, na které jsem se chtěla zaměřit a zároveň bylo dosaženo maximální možné pružnosti rozhovoru (Hendl, 2005, s. 174–175). Návod k rozhovoru je obsahem přílohy č. 1.

Tento způsob sběru dat je vhodný pro hloubkové poznání daného jevu – čtenářství a každodenního života. Jeho přednost tkví v získání podrobného popisu jevu, ve schopnosti klást doplňující otázky a nalézt nepředpokládané souvislosti a data. Nevýhoda této metody spočívá v nemožnosti zobecnění na celou populaci a v možném ovlivnění osobností výzkumníka – ve fázi sběru i analýzy dat. S vědomím tohoto faktu jsem se snažila si udržovat odstup a brát v potaz pouze fakta sdělená účastníky rozhovorů. (Hendl, 2005, s. 52)

Osoby, které mi pomohly se zpracováním výzkumné části práce, budu oproti pojmenování *respondent*, běžném v metodologické učebnici J. Hendla (2005), nazývat *účastníky rozhovorů*. Toto označení lépe vystihuje jejich osobní přínos a zohledňuje míru jejich zapojení. (Beresford, Evans, 1999, s. 673)

6.5 Volba otázek

Otázkami jsem cílila zejména na čtenářské zvyky a chování, na čtenářskou motivaci a každodenní rutinu. První otázky se zaměřily na současnost a na zjištění, zda účastníci rozhovorů pěstují čtenářství i dnes. Tyto otázky vedly k prolomení psychické bariéry. Další se již věnovaly dětství a snažily se podchytit čtenářství, běžný život a vliv rodiny, školní a mimoškolní výchovy na jednotlivé osoby.

Závěrečné otázky byly kladeny pro dokreslení osobnosti jako celku a obsahovaly zejména demografické údaje. Rozhovory neprobíhaly unifikovaně, některé otázky zazněly na jiných místech rozhovoru nebo vůbec nezazněly, pokud je účastníci rozhovorů zodpověděli v jiných otázkách.

6.6 Výběr účastníků rozhovorů

Pro výzkum jsem zvolila 14 osob. Ty představují pouze omezený vzorek populace. Jejich výběr probíhal s ohledem na genderové vyvážení a demografický parametr (40–60 let). Snažila jsem se neopominout různé velikosti sídla (obec, město, hlavní město). I toto hledisko může mít vliv na čtenářství, např. na přístup ke knihám a kultuře vůbec. Pokusila jsem se také o různorodost úrovně vzdělání osob, nicméně se mi nepodařilo získat k výzkumu osoby se základním vzděláním. Při interpretaci výsledků je i tento aspekt nutné vzít v úvahu.

Stručný popis osob uvádím v příloze č. 2. Účastníky rozhovorů označuji dále v práci kódy R1–R14, které jsou uvedeny v tabulce dané přílohy. Další kritéria výběru jsou uvedena v další kapitole.

Předpokládala jsem, že čím budou účastníci rozhovorů starší, tím více budou ovlivněni tzv. normalizační dobou, protože v ní prožili delší úsek života. Dále jsem předpokládala, že ve vztahu ke čtenářství zjistím pozitivnější vztah u ženské populace.

6.7 Sběr dat

Nejprve jsem provedla náhodnou sondáž. Z oslovených jedinců čtyři rovnou odmítli účast na výzkumu, vzhledem k počtu tři muži a jedna žena, jsem dále oslovovala ženy ze svého okolí. Ty se jevíly vstřícnější k danému úkolu. Zkusila jsem tedy využít tyto osoby jako referenční a skutečně jsem mnohdy získala další osoby z řad jejich protějšků. Rozhovory s manželskými páry byly vždy vedeny odděleně, aby nemohlo dojít ke zkreslení dat pohledem jiné osoby. Tento způsob získání osob k rozhovorům poskytuje také vyšší pravděpodobnost uskutečněných rozhovorů s introvertními jedinci. U jednoho interview byla referenční osobou matka, která byla oslovena, ale nespádala do udané věkové kategorie, domluvila však interview s jejím synem, který věkovému parametru odpovídal.

Po předběžném souhlasném vyjádření jim byl předán návod k rozhovoru – tematické okruhy otázek, aby se mohli na rozhovor připravit (vzhledem k životnímu období, které je v práci zkoumáno). Tento postup je doporučován některými výzkumníky, může však vést k tomu, že odpovědi nejsou spontánní a upřímné (Connaway, Radford, 2017, s. 244). Pro povahu otázek směřující k dětství jsem k tomuto kroku přistoupila.

Všichni byli také před započítím rozhovorů seznámeni s jeho anonymizací, účelem a se způsobem využití informací. Byli požádáni o informovaný souhlas s nahráváním rozhovoru, se zpracováním osobních údajů a tento dokument byl vždy před rozhovorem podepsán. Účastníci rozhovorů si ponechali jednu kopii. Druhá je uschována společně s prepisem rozhovorů v archivu autorky. Kódování osob (R1–R14) umožňuje jejich anonymizaci.

Jeden z účastníků rozhovorů si před samotným rozhovorem udělal na služební cestě přípravu a předal mi dokument s částečně zpracovanými odpověďmi, o které se následující rozhovor opíral.

Všechny rozhovory proběhly v prostředí, které mělo navazovat pocit pohody a bezpečí. Některé proběhly v domácnostech účastníků rozhovorů, některé v jejich kancelářích, několik v kavárně. V maximální možné míře bylo zohledněno soukromí účastníků rozhovorů a jejich duševní a fyzická pohoda. Délka jednotlivých rozhovorů trvala v průměru kolem jedné hodiny, samotné jádro rozhovorů cca 15–20 minut. Obvykle se atmosféra uvolnila natolik, že nadále probíhal rozhovor mimo výzkumnou oblast. V průběhu této doby byli jeho účastníci požádáni o zpětnou vazbu k rozhovorům. Pozitivní reflexi vnímali nejen účastníci rozhovorů, kteří byli většinou rádi, že mohli zavzpomínat na toto období, ale také já osobně.

6.8 Osoba výzkumnice

Dospívání v době tzv. normalizace je mi blízké, protože spadám do stejné věkové skupiny. Byla jsem běžným dítětem té doby, které mělo výborný prospěch, bylo členem pionýrské organizace a mělo výrazně kladný vztah ke čtení, který přetrval do současnosti.

Při zpracování této problematiky to může být výhodou, protože dobře identifikuji jednotlivé jevy ve společnosti a dokážu si je zasadit do patřičných

kontextů. Na druhou stranu mohu nepřímo ovlivňovat směr výzkumu, zejména analýzu dat, pro možnost subjektivních postojů k dané problematice.

Důležitým následným krokem po každém rozhovoru a jeho přepsání tedy bylo jeho zpětné zaslání účastníkům pro ověření, zda jsem si správně vyložila jednotlivé odpovědi.

6.9 Analýza rozhovorů

Analýza dat započala již při samotných rozhovorech, kdy jsem si pomocí poznámek k jednotlivým výpovědím zapisovala dojmy a poznatky. Rozhovory jsem přepsala pro lepší orientaci v datech. Bylo to časově náročné, ale vizualizace odpovědí do formy textu mi při zpracování velmi pomohla.

Poté jsem přistoupila k analýze za pomoci kódování (Hendl, 2005, s. 228). Při kódování mi byl nápomocný návod k rozhovoru, protože jsem zde měla předpřipraveny základní okruhy podle témat. Jednotlivá data jsem roztrídila dle přiřazených kódů a snažila se v nich nalézt opakující se jevy a pravidelnosti. Z těchto dílčích mezistupňů jsem se snažila vyhodnotit výsledky k následné interpretaci. Ta může objevit souvislosti, které jsou na první pohled skryté a uvedením do správného kontextu mohou být objasněny některé jevy.

VO: S jakými formami podpory čtenářství se účastníci rozhovorů setkali v době tzv. normalizace?

Okruh 1: Čtenářství v rodině

- předčítání
- čtenářské vzory
- darování knih
- domácí knihovna

Předčítání

Předčítání rodiči uvedli účastníci rozhovorů 8x (5x s dávkou nejistoty), 1x předčítala babička. Čtyři účastníci uvedli, že jim rodiče nikdy nečetli. Mezi nimi byla žena, které pohádky pravidelně vyprávěli. Jeden účastník si na danou skutečnost nevzpomněl vůbec.

Čtenářské vzory

Na čtení rodičů odpovědělo kladně 12 účastníků. Pět z nich uvedlo, že jejich čtenářskými vzory byli oba rodiče. Ze zbývajících 7 uvedlo 5 účastníků, že v rodině četly více matky. Naopak 2 účastníci označující otce za „vášnivého čtenáře“ jednoznačně určili otce jako čtenářský vzor. Dva účastníci nikdy neviděli své rodiče v dětství s knihou v ruce.

Darování knih

Dvanáct účastníků uvedlo, že pravidelně dostávalo k různým příležitostem knihy. Vymyká se R9, který udal jako důvod nedostatek peněz a R4, která uvedla: „*Ani ne, my měli blízko knihovnu, tak se spíš půjčovaly a nehromadily.*“

Domácí knihovna

Jedenáct účastníků mělo svou knihovnu v dětském pokoji. Dva účastníci měli knihovnu v obývacím pokoji společně s rodiči, oddělenou pouze v policích. R9 uvedl, že měl jen 3–4 knihy.

Okruh 2: Čtenářství ve škole

- povinná četba
- darování knih
- zapojení učitelek
- čtenářství v družině
- školní knihovna
- školní čtenářský klub
- školní kroužky
- recitační soutěže

Povinná četba

Devět účastníků rozhovorů mělo záporný vztah k povinné četbě. Jako důvod nejčastěji uváděli nezajímavé čtení. Dávali pak přednost svému výběru. Pět účastníků k ní zaujalo podobný vztah jako R11: „*Veskrze kladný. Myslím, že i ty blbiny měly smysl přečíst. Rozhodně se tím i tříbí vkus. Některé věci, jako Honzíkovu cestu, jsem přečetl jednou a už nikdy víc.*“ R4 uvedla: „*Určité populaci se nastavilo něco společného, o čem se mohla bavit, na čem mohla stavět.*“ Pouze 2 účastníci nečetli nic nad její rámeček (jeden celoživotní „nečtenář“, druhý dyslektik).

Darování knih

Tuto formu podpory čtenářství uvedla polovina účastníků. Knihy byly odměnou za reprezentaci školy a pro vzorné žáky.

Zapojení učitelek

Pouze ve 2 případech vnímali osobu učitele jako podstatnou pro vývoj jejich čtenářství. R4 ji označila dokonce za svůj čtenářský vzor. R14 ocenil rozvíjení čtení a psaní v hodinách Českého jazyka. Vnímá cílenou podporu v literární oblasti. Ostatní vnímali jejich zapojení pouze v rámci výuky.

Čtenářství v družině

Pouze 8 účastníků chodilo do družiny. Ani v jednom případě nebyli účastníci přesvědčeni o podpoře čtenářství v družině. Pouze jednou byla uvedena přítomnost malé knihovny a volný výběr v rámci volného času a jednou zmíněno poslouchání audioknih na deskách.

Školní knihovna

Existenci školní knihovny potvrdili 4 účastníci, z toho 2 pocházeli z menších obcí (R9 a R10). Ti ji využívali.

Školní čtenářský klub

Čtenářský klub uvedli 2 účastníci. V jednom z těchto případů byl v rámci tohoto klubu i recitační kroužek.

Školní kroužky

Pouze 1 účastník potvrdil přítomnost recitačního kroužku ve škole a 1 pak dramatického. Z jiných umělecky zaměřených kroužků uvedl 1 účastník Klub přátel sovětského filmu. Obě účastnice nad 50 let hovořily o existenci tzv. Akademií, kdy děti samostatně nacvičovaly představení na vystoupení.

Recitační soutěže

Účast na recitační soutěži potvrdili 4 účastníci – 3 z nich byli nejlepšími žáky třídy. R9 se zúčastnil pouze jako divák v osmé třídě Puškinova památníku „... *tak to bylo poměrně povinný, že jo, v té době.*“

Okruh 3: Čtenářství ve volném čase

- členství v knihovně
- dostupnost knihovny
- beseda se spisovatelem
- aktivity ve volném čase

- účast v pionýrské organizaci
- zaměření pionýrského oddílu

Členství v knihovně

Jedenáct účastníků chodilo v dětství do knihovny. Jeden z nich uvedl pojízdnou knihovnu. Oba „nečtenáři“ z dětství (R2 a R6) uvedli, že tam nechodili, protože měli jiné zájmy. Pouze R5 uvedla: „*Já jsem do knihovny nechodila. Měli jsme doma knih dost, nebo jsem si je půjčila od někoho. Neměla jsem potřebu chodit do knihovny.*“

Dostupnost knihovny

V tomto ohledu se potvrdila rozsáhlá síť poboček, protože všichni účastníci odpovídali, že ji měli kousek, před domem, blízko školy apod. Jediný účastník pocházející z malé obce měl knihovnu vzdálenou 3 km.

Beseda se spisovatelem

Tato činnost byla přidána do rozhovorů s přihlédnutím ke zjištění v teoretické části práce. Nikdo z účastníků neuvedl, že by se někdy v dětství besedy se spisovatelem zúčastnil. Pouze R8 uvedl, že škola pořádala besedu s novinářkou z místních novin.

Aktivita ve volném čase

Většina účastníků uvedla 1–3 jiné organizované činnosti, neorganizované aktivity byly uvedeny zřídka – 4x chození ven s kamarády. U hochů převládá sport. Ten uvedly i 3 ze 7 účastnic. Jeden muž a dvě ženy udaly pěvecký sbor, 3 ženy výtvarný kroužek. Jeden účastník uvedl náboženství. Ten jediný přisoudil význam knihám a čtení v zájmové organizaci.

Účast v pionýrské organizaci

Tato otázka u účastníků vyvolávala nejvíce emocí a spontánní vyprávění příběhů z jejich života. Čtyři účastníci nebyli členy PO SSM. Důvody byly: 1x tzv. špatný rodinný původ, 1x rodinné protirežimní smýšlení a 2x bez bližšího důvodu. Jedna z účastnic byla z PO SSM vyloučena. Dva účastníci byli naopak členy skupinové rady PO SSM a zúčastnili se výběrových pionýrských táborů (SSSR, NDR). Často se opakující odpovědí byla tato, viz R3: „*Byla jsem tam, všichni tam byli...*“

Zaměření pionýrského oddílu

Nikdo z účastníků neuvedl, že by se setkal s oddílem jakkoli zaměřeným literárním nebo uměleckým směrem. Zmíněno bylo čtení pouze u podpůrných aktivit, viz R1: „*Dělali jsme pionýrskou kroniku, ale jinak spíš venkovní činnost. Nikdy jsme*

nedělali reportáže nebo tak, ani si nepovídali o knihách, spíš jsme stáli u pomníčku. Vybavuji si takové zápisníčky, asi se to jmenovalo Můj zálesácký zápisník, učili jsme se z toho uzle, morseovku, různé dovednosti, pořád jsme tím listovali.“ Jinak se odpovědi shodovaly spíše s R8: „Ne, to nemělo nic společného – čtení. Já vím, že nás masírovali, že máš dělat nějaký cesty, plameny... A to se vůbec nedělalo, tady u nás ne...“

PO1: Jak tehdejší politický systém ovlivnil knižní oblast a čtenářství dětí?

Okruh 1: Tipy na čtení

- samostatně
- doporučení ze školy
- doporučení knihovnic
- doporučení z rodiny
- doporučení vrstevníků
- tisk, inzeráty

Někteří účastníci uvedli více zdrojů. Oba „nečtenáři“ uvedli, že je tato oblast nezajímala a tipy nesháněli. Tři účastníci uvedli, že na zajímavé čtení přicházeli sami „brouzdáním v knihovně“. Knihovna byla zmíněna ještě 3x, jako pomoc knihovnic. Dvakrát byla uvedena škola (nad rámec povinné četby), 3x rodina, 5x kamarádi, 1x inspirace v časopisech, 2x nabídka KMČ a 1x alternativní zdroj informací u R3: „Říkalo se to mezi lidmi, co je dobré, bylo to jako šuška. A taky v KMČ, kde jsem byla členem. Ve škole se vždy rozdával nějaký seznam, kde jsme si vybírali. Některé knížky ani jinak sehnat nešly.“

Okruh 2: Zdroje knih

- domácí knihovna
- knihovna prarodičů
- zapojení přátel
- knihovna
- školní knihovna
- KMČ

Zde opět účastníci uváděli více zdrojů. V 11 případech uvedli domácí knihovnu, poté následovala knihovna (9x), prarodiče (2x) a kamarádi (2x). R13 uvedl: „*Máma měla známé v Albatrosu, ta přinesla spoustu knížek, takže doma.*“ R6 (nečtenář) uvedl, že on byl zdrojem knih pro kamarády. U označení knihovna nerozlišovali účastníci lidovou a školní knihovnu. Všichni, kteří navštěvovali školní knihovnu, chodili souběžně i do lidové. Zapojení přátel v obou případech (typy i samotné zdroje knih) se objevilo 9x, z toho ovšem pouze 5x na základní škole, jinak bylo uvedeno až pozdější životní období, což může být důsledkem vývoje osobnosti či prostředí podobně smýšlejících jedinců. Členství v KMČ bylo zmíněno 6x, ale jako zdroj knih bylo jmenováno pouze jednou.

Okruh 3: Socialismus a knihy

- uvědomění o obsahu děl
- povědomí o zakázané literatuře a autorech
- diskutování o kvalitě knih
- změna po roce 1989
- dostatek knih

Uvědomění o obsahu děl

Deset účastníků si v dětství uvědomovalo, že knihy jsou záměrně upravovány, aby měnily hodnotový systém jedinců ve prospěch socialistického systému (zmíněna např. 1x učebnice, 3x povinná četba).

Povědomí o zakázané literatuře a autorech

Většina účastníků na základní škole neměla povědomí o zakázané literatuře a autorech. Přišlo až později. Tento údaj může být zkreslen, protože kromě 4 účastníků ostatní navštěvovali celou nebo část střední školy po roce 1989. Na tento aspekt může mít vliv nejen historický přelom, ale i vyspění osobnosti. Jen 5 odpovědí bylo kladných (1x šlo pouze o písně a písničkáře, 1x účastník pocházel z rodiny nepodporující režim, 1x pocházel z rodiny s vyšším sociálním statutem, 1x vliv přátel, 1x samostatné dospění čtením literatury vhodné pro starší věk).

Diskutování o kvalitě knih

Pouze v sedmi rodinách probíhala diskuze o knihách, ve 3 dalších případech nastala až po roce 1989. Např. R10 odpověděla: „*Nebavili, jakože se rodiče bavili, ale jako před náma se to snažili zatloukat, že jo, protože to se jako báli naši, co vykecáme.*“

Změna po roce 1989

Pět účastníků nevnímalo žádnou změnu. Ostatní účastníci rozhovorů spatřovali změnu v preferencích (dočíst si do té doby nedostupnou literaturu).

Dostatek knih

Čtyři účastníci nevnímali nedostatek knih, 1 účastnice vnímala pouze nedostatek knih pro dospělé (zmíněn problém sehnat knihu jako dar). Sedm účastníků uvedlo, že je tento aspekt nezajímavý, protože to byli rodiče, kteří tuto oblast zabezpečovali. Dva naopak uvedli, že knih bylo v obchodech až dost.

PO2: Jak účastníci vnímají četbu v dětství a dospělosti?

Pro tuto oblast je nutné nahlédnout do tabulky v příloze č. 2, kde jsou shrnuty charakteristiky jednotlivých účastníků.

Okruh 1: Četba v dětství

- vztah ke čtení
- vliv školního prospěchu
- čas věnovaný čtení
- oblíbená kniha
- oblíbené časopisy

Vztah ke čtení

Ze 14 účastníků pouze 2 měli v dětství záporný vztah ke čtení. R2 jako důvod uvedl nezájem o tuto činnost (pochází z „nečtenářské“ rodiny) a R6 se označil za nediodagnostikovaného dyslektika (v rozhodném období vyrůstal bez otce, matka četla pravidelně). Oba měli průměrný školní prospěch. Ostatní účastníci uváděli jako důvody pro čtení nejčastěji relaxaci, zábavu, vzdělání, tvorbu slovní zásoby, získání informací. Všichni si uvědomovali důležitost čtení pro osobnostní vývoj.

Vliv školního prospěchu

Osm účastníků uvedlo svůj školní prospěch jako nadprůměrný či výborný. Pět účastníků uvedlo průměrný školní prospěch. Špatný školní prospěch uvedl pouze R9. Sám se charakterizoval jako outsider s násilnickým otcem. Čtení vnímal jako únik od reality.

Čas věnovaný čtení

Tento údaj již nebylo možné přesně analyzovat. Účastníci si nebyli v tomto ohledu příliš jistí. Třikrát byla uvedena polovina volného času. Nejčastější odhad (u 5 účastníků) bylo něco přes hodinu. Objevila se i odpověď „... podle tmy.“ R9 odpověděl, že četl stále, protože nemohl chodit ven. „Nečtenáři“ R2 a R6 odpověděli, že téměř vůbec nečetli.

Oblíbená kniha

R12 si nevzpomněla na oblíbenou knihu a dva účastníci žádnou neuvedli. R5 poukázala na význam ilustrace jako impulsu pro čtení knih. Četla knihy, které ilustrovala H. Zmatlíková. Ostatní si jasně (v určitých případech i nostalgicky) vzpomněli a odpověděli, že ji četli i několikrát.

Oblíbené časopisy

Všichni účastníci uvedli průměrně 3–4 časopisy. Nejčtenějším časopisem bylo *ABC* (zaznělo 11x) a *Čtyřlístek* (10x), dále pak shodně *Ohníček* a *Mateřídouška* (6x), 2x zazněly ruské časopisy, dále se objevila *Sedmička pionýrů*, *Sluníčko*. Také se objevily časopisy, které nebyly určeny primárně dětem – *100+1* (3x), *Květy*, *Dikobraz*, *Svět motorů*. Předplatné bylo uvedeno 2x na časopis *ABC* a jednou na *Čtyřlístek*. Ten se naopak 4 účastníkům nelíbil a nevyhledávali ho. Nešvarem doby bylo mizení objednaných čísel z poštovních schránek, jak uvedl R8.

Okruh 2: Četba v dospělosti

- vztah ke čtení
- čtenářské zvyky
- počet knih/rok
- přenesení knihovny
- doporučení knihy

Vztah ke čtení

Zde byly odpovědi stejné jako v dětství. Čtyři čtenáři odpověděli, že čtou méně než v dětství. Rádi by četli více, ale nemají tolik času. Jedna účastnice uvedla jako důvod horší zrak a únavu očí.

Čtenářské zvyky

Oba „nečtenáři“ uvedli zálibu v poslechu. Účastníkovi R6 předčítá občas manželka, R2 uvedl časté poslouchání audioknih. Stejně odpověděl i R8, který čte pouze

pracovně, ostatní knihy pouze poslouchá jako audioknihy. Označil to jako návyk z doby ježdění s kočárkem. Tito 3 účastníci upřednostňují online čtení na počítači. Používání čtečky uvedly pouze 3 ženy, které ji shodně používají při cestování. 3 účastníci dávají přednost čtení časopisů před knihami. Čtyři účastníci rozlišili čtení pro sebe a pracovní (všechno muži). Ti pak uvedli, že pro sebe čtou méně.

Počet knih/rok

<i>Počet knih/rok</i>	<i>Odpovědi účastníků</i>
0	3x (R2, R6, R8)
<5	2x
10–20	3x
<20	1x
20–30	2x
30–40	1x
nad 50	2x

Silných čtenářů nad 20 knih/rok se objevilo pět. Dva mají střední vzdělání, 1x vyšší odborné a 2x je zastoupena vysoká škola. Z genderového pohledu jsou to čtyři ženy a jeden muž.

Přenesení knihovny

V deseti případech si účastníci přenesli knihy z domácnosti rodičů do své. Z tohoto počtu již ve třech případech přímo hovořili o novém přemístění knih jejich dětem či vnoučatům.

Doporučení knihy

V jedenácti případech účastníci doporučili mladší generaci své oblíbené knihy z dětství.

6.10 Výsledky výzkumu

VO: S jakými formami podpory čtenářství v době tzv. normalizace se účastníci setkali?

Okruh 1: Čtenářství v rodině

Dvěma třetinám účastníků doma byly knihy předčítány. Rodiče až na výjimky byli čtenáři, pouze dva neuvedli své rodiče (či jednoho z nich) jako čtenářské vzory. V 1/3 domácností četli rodiče rovnocenně, v rodinách s nerovnoměrným čtením rodičů uvedli účastníci, že silnějšími čtenáři byly ženy. Nebyl zcela potvrzen výzkum Sabine Wollscheid (2014, s. 36–54), protože i účastnice rozhovoru, která uvedla, že rodiče byli „nečtenáři“, se stala silnou čtenářkou. Iniciační roli převzala

paní učitelka. Knihy byly častými dary. Nedostatek finančních prostředků či blízká přítomnost knihovny mohly zapříčinit vychýlení v tomto směru. Všichni účastníci měli domácí knihovnu. Potvrdila se hypotéza J. Trávníčka (2017, s. 200–201), že domácí knihovny jsou místem, jak se lidé mohli dostat k literatuře se „škodlivým“ obsahem, protože obsahovaly knihy, které se přenášejí z generace na generaci.

Okruh 2: Čtenářství ve škole

Analýzou odpovědí z tohoto okruhu vyšlo najevo, že účastníci nevnímali školní prostředí jako zásadní pro podporu svého čtenářství, s výjimkou literární výchovy. Povinnou četbu vnímalo 2/3 účastníků rozhovorů záporně z důvodu povahy děl, nikoli pro podstatu povinnosti. Většina dětí četlo více děl, než bylo povinných. Polovina účastníků rozhovorů potvrdila oceňování žáků za mimořádný výkon knihou (viz Babická, 1977, s. 10–39). Se školní knihovnou se setkala pouze 1/3 účastníků rozhovorů. Využívali ji intenzivně ti z menších obcí. Ostatní více využívali lidovou knihovnu. V družinách se účastníci rozhovorů nepotkali s podporou čtenářství, ačkoliv některé prameny zmiňují jeho cílenou podporu (viz Bajarová, 1985, s. 14–15). Zjištění ve výzkumné části jsou v tomto ohledu v rozporu. Byla potvrzena nízká angažovanost pedagogů (viz Otáhal, Nosková, Bolomský, 1993, s. 77–78).

Okruh 3: Čtenářství ve volném čase

Rozšířené bylo členství v lidové knihovně. Pro běžného dětského čtenáře to byl významný zdroj knih. Výzkum potvrdil rozsáhlou síť poboček knihoven, a tedy dobrý přístup dětí ke knihám z tohoto zdroje. Besedy se spisovateli nebyly běžné (viz článek Jana Suchla, 1979), jak potvrdil výzkum. Organizované mimoškolní aktivity nebyly dle vybraného vzorku populace stěžejní pro vztah k četbě. Čtenářství bylo v těchto organizacích na pokraji zájmu. Cca 1/3 účastníků výzkumu nebyla členy PO SSM. Oproti teoretické části se účastníci rozhovorů nesetkali s pionýrskými oddíly zaměřenými na estetickou výchovu a podporující čtenářství (viz Sekanina, 1988, s. 10–18). Zaměření bylo všeobecnější, s jedinou výjimkou – zálesáctvím a podporou praktických dovedností a znalostí o přírodě.

Podpora čtenářství v rodině se potvrdila jako zásadní. Nezpochybnitelný vliv pro rozvoj čtenářství měla také lidová knihovna. Škola podporovala čtenářství formou

darování knih jednotlivcům. Kroužky školy, školní knihovny a školní čtenářské kluby nebyly příliš rozšířeny a bylo potvrzeno malé zainteresování pedagogů (až na výjimečné případy). Jediným přínosným bodem ve školním prostředí byl vnímán Český jazyk a Literární výchova stanovená v osnovách. Pionýrská organizace nebyla viděna jako podpůrný činitel čtenářství. Byla potvrzena chybějící forma podpory čtenářství – beseda se spisovatelem (viz Suchl, 1979).

PO1: Jak tehdejší politický systém ovlivnil knižní oblast a čtenářství dětí?

Okruh 1: Tipy na čtení

Děti se většinou nespolehaly pouze na jeden zdroj tipů. Dávaly přednost ústnímu doporučení. Výzkumná část potvrdila význam přátel pro výběr knih. Byl to nejčastější zdroj tipů na knihy. Výsledky výzkumu korespondují s výsledky průzkumu uvedeným v teoretické části. Oproti tomuto výzkumu přisoudili účastníci rozhovorů větší participaci knihovníkům. Žádný ze zdrojů však neměl výraznou převahu, naopak cílený vliv režimu vedený inzeráty v tisku nebyl u dětí příliš vyhledáván. Neoficiální zdroje informací o knihách převažovaly výrazně nad oficiálními zdroji.

Okruh 2: Zdroje knih

Nejčastějším zdrojem knih byla potvrzena domácí knihovna následovaná lidovou knihovnou. Vliv KMČ jako zdroje pro koupi knih, které jinak nebyly k dostání (viz Pilková, Slabý, 1983, s. 8) nebyl dětmi plnohodnotně vnímán. Členy byla méně než polovina účastníků. Půjčování knih mezi vrstevníky přisoudila většina účastníků až době strávené na střední škole.

Okruh 3: Socialismus a knihy

Stylizaci obsahu knih, aby vyhovovaly politickému systému v knihách děti vnímaly. Pokud probíhala diskuse v rodinách v tomto směru (uvedena v polovině případů), byl kladen důraz na udržení informací v rodinném kruhu. Z výzkumu vyplynulo, že 2/3 účastníků rozhovorů nevědělo o represích vůči některým autorům a jejich zakázaných dílech. To účastníci zasadili až do období střední školy. Děti také nevnímaly nedostatek knih v obchodech, protože nákup knih byla doména jejich rodičů.

Ze všech získaných dat lze vyvodit, že tzv. normalizace měla větší dopad na generaci rodičů tehdejších dětí – tedy lidí v produktivním věku, kteří již měli povědomí o zakázaných autorech a jejich dílech, o nedostatku knih v knihkupectvích a záměrně vštěpovaných hodnotách v knihách určených jejich dětem i jim samotným. Politický režim nedokázal zastínit ostatní vlivy působící na dětské čtenářství.

PO2: Jak účastníci vnímají četbu v dětství a dospělosti?

Okruh 1: Četba v dětství

Všichni účastníci přesně věděli, co jim četba přináší a jaké má výhody. Kromě 2 účastníků měli všichni kladný vztah ke čtení, nezávisle na školním prospěchu. Školní prospěch nebyl jednoznačně potvrzen jako důležitý faktor pro kladný vztah ke čtení. Poměr času stráveného oproti ostatním aktivitám se nedá dnes přesně určit, výsledky jsou nejednoznačné. Nejčastěji se objevil údaj kolem jedné hodiny. Oblíbenou knihu uvedla většina účastníků. Byl potvrzen vliv iniciační knihy na čtenářství. Objevil se i vztah vytvořený na základě ilustrací v knihách. Výzkum potvrdil fakt, že správná kniha ve správný čas dokáže být základním kamenem pro čtenářství. Velmi časté v době tzv. normalizace bylo čtení časopisů. Nejčtenějším časopisem bylo *ABC mladých techniků a přírodovědců* a *Čtyřlístek*. To byly zároveň jediné časopisy, na které účastníci měli předplatné.

Okruh 2: Četba v dospělosti

Třetina účastníků uvedla, že čte méně než v dětství. Oba účastníci, kteří si v dětství nevytvořili vztah k četbě, jsou i v dospělosti „nečtenáři“. Z výzkumu vzešlo, že pokud se jednotlivci vnímají jako „nečtenáři“, substituují tuto činnost např. poslechem, který slouží jako další kanál příjmu informací. O čtení online se zmínilo malé množství účastníků. Zde může mít vliv celkové zaměření výzkumu a otázky na dětství, které nezahrnují tuto možnost. Tato oblast výzkumu může tedy vykazovat zkreslené výsledky. Mezi účastníky je pět silných čtenářů (čtyři ženy a jeden muž). U lidí, kteří více čtou pracovní se objevuje méně knih pro zábavu. Silný vztah účastníků ke knihám a čtenářství vyplynul z otázek na přenesení knihovny a doporučení oblíbené knihy mladší generaci.

Vytvoření si vztahu ke čtení a čtenářských návyků v dětství je zásadní pro čtenářství v dospělosti. Tento vztah lze nastavit pomocí správně zvolené knihy v pravý čas. S ohledem na delší dobu nebylo možné určit čas, který děti věnovaly čtení. Všichni dotazovaní poukázali na to, že si jsou vědomi prospěšnosti četby.

6.11 Zhodnocení výzkumu

Vytvořili jsme obraz minulosti, který byl veden směrem ke čtenářství a běžnému životu dětí za tzv. normalizace. Je těžké získat celkový náhled na dětství v tzv. normalizaci. Každý jedinec může mít rozdílné vzpomínky. Prožitky těchto lidí mohou přispět k širšímu povědomí o dané problematice a mohou sloužit jako referenční bod pro ty, kteří s danou dobou neměli osobní zkušenost.

Výzkum se snažil o zachycení působení rodiny, výchovné soustavy PO SSM a školy na dětské čtenářství, a zejména o zodpovězení výzkumných otázek a porozumění daných jevů. Není možné plně zobecnit výsledky na celou populaci, nabízí se tedy další studie tohoto problému. Nasbíraná data v této práci mohou k objasnění vlivů na čtenářství v době tzv. normalizace pomoci. Je třeba si také uvědomit, že bude postupně těžší tato data získávat.

Výsledky výzkumu potvrdily poznatky z teoretických děl z pohledu obecných vlivů na čtenářství. Nepotvrdily však významný vliv státní politiky éry tzv. normalizace na čtenářství. V tomto směru byl nejvíce ovlivněn přístup k literatuře, kterou vládní systém nepovažoval za vhodnou pro utváření osobnosti. Zastupující roli oficiálních zdrojů této literatury převzaly domácí knihovny. Role rodiny tedy byla v této oblasti zásadní.

7 Závěr

Práce se zaměřila na dětské čtenářství a všední každodenní život dětí v éře tzv. normalizace. Zpracovává oblast čtenářství, zaměřuje se na vydavatelskou sféru, zdroje a tipy knih, vliv rodiny i školního prostředí, neopomíjí ani mimoškolní aktivity dětí.

V práci se střetávají tři různé linie. Jednou jsou poznatky, které přineslo studium dobových materiálů. Druhou linií jsou retrospektivní pohledy odborníků. Třetí linií jsou informace poskytnuté účastníky výzkumu, které zachycují jejich soukromé poznatky a názory.

K životu v tzv. socialistické éře patřilo dodržování kulturních norem socialisticky smýšlející společnosti. Byl kladen důraz na jednotnost, kolektivismus a společenskou angažovanost. Většina důležitých oblastí byla pod státním dohledem. Vydavatelská sféra také. Požadovanou jednotnost se však nepodařilo nastavit. V rodinách docházelo k předávání kulturních hodnot z generace na generaci. Čtenářství je kulturní složkou a působí zde stejný mechanismus. Domácí zdroje literatury, domácí knihovny, mezigenerační přenos kulturních hodnot – to vše stálo proti požadované jednotnosti. Působení těchto faktorů zapříčinilo oslabení vlivu komunistického státu na ideologickou výchovu občanů. Tento můj závěr by bylo dobré podepřít dalšími studii a nabízí se zde prostor pro další výzkum.

Omezená nabídka titulů na pultech knihkupectví a v knihovnách vedla k posílení jiných neoficiálních zdrojů. Snížení možnosti volby tedy naopak paradoxně snížilo možnost působení jednotného vzdělávacího systému a posílilo vliv rodiny a kohorty. Rodiče či jiné substituční autority, pokud převzali iniciativu, podnítili zájem o četbu u dětí. Poučení z této práce vyplývá směrem k rodičům, kteří v dnešní zrychlené době často oblast čtenářství nechávají na škole a učitelích. Uvědomění si zodpovědnosti a hodnoty vlastní iniciativy a příkladu je pro společnost důležité.

Pro zpracování tématu bylo možné vybírat z velkého počtu odborných děl, která se touto problematikou zabývají. V dobové literatuře se vyskytoval „duch doby“. Komunistický režim obracel svou pozornost k dětem jako k další generaci občanů a cíleně se snažil s ní pracovat.

Tato práce navazuje na některá již dříve zpracovávaná témata (povinná školní četba, dětské časopisy, čtenářské kluby atd.). Nabízí prostor ke zpracování dalších prací, pro které může být přínosem a na kterou mohou navázat.

Doporučením pro další výzkumníky by bylo zvážení možnosti zaměřit se nejen na jednotlivce, ale na generace předchozí i následující. Ti mají jiný úhel pohledu a mohli by výzkum posunout k novým poznatkům.

Slabinou výzkumné části je omezení vzorkové skupiny na osoby se středním a vysokým vzděláním a nepřítomnost účastníka se základním vzděláním. V tomto ohledu se také nabízí příštím výzkumníkům další pole výzkumu. Dalším slabým místem je velké zaměření na formu tištěné knihy. V tomto směru může být čtenářství dospělé generace také zkresleno. Nicméně rozsah práce neumožňuje věnovat se všem aspektům, které by si pozornost zajisté zasloužily.

Téma patří do nedávné historie, kterou podstatná část společnosti zažila a byla jí utvářena. Byl jí takto vštěpován mravní kodex i kulturní zvyky. Vliv tzv. normalizace tedy nemohl skončit tzv. sametovou revolucí roku 1989, ale přetrvává v naší společnosti nadále.

Bezprostřední blízkost doby způsobila nižší zájem badatelů. V poslední době začíná zájem o toto období vzrůstat. Výhodou je, že výzkum se stále ještě může opírat o výpovědi dobových aktérů. Nabízí tedy nejen pohled do minulosti skrze holá fakta, ale očima pamětníků, jejich osobními zkušenostmi, prožitky a pocity. Musíme brát v úvahu také nejmladší generaci, která s touto dobou osobní zkušenost nemá a je tedy pro ni pouze historií.

Seznam použité literatury

Monografie

BABICKÁ, Věra, 1977. *Pokrokové tradice v životě dětského kolektivu a školy*.

Ústí nad Labem: Krajský pedagogický ústav.

BAJEROVÁ, Eva, 1985. *Dětská literatura jako jedna z forem ideového*

a mravního působení na děti ve školní družině: pedagogické čtení. Brno: Krajský pedagogický ústav.

BAUER, Zdeněk, 2018. *Klub zvědavých dětí: Jaroslav Foglar a Protektorát :*

čtenářské kluby, zakázaný skauting a Kuratorium pro výchovu mládeže. V Praze:

Zdeněk Bauer. ISBN 978-80-906755-6-8.

BREN, Paulina, 2013. *Zelinář a jeho televize: kultura komunismu po pražském*

jaru 1968. Praha: Academia. Šťastné zítřky. ISBN 978-80-200-2322-3.

CIPRO, Miroslav, 1973. *Škola – opora socialismu: výběr pedagogických statí*.

Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

CONNAWAY, Lynn Silipigni a Marie L. RADFORD, 2017. *Research Methods*

in Library and Information Science. Sixth edition. Santa Barbara, California:

Libraries Unlimited. Library and information science text series.

ISBN 978-1-4408-3478-3.

DELONGOVÁ, Jindra, Helena MIKEŠOVÁ a Soňa MACKOVÁ, 1981. *Zájmové*

kroužky recitačně dramatické: soubor programů, organizačních zásad

a metodických námětů. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství.

Dějiny českých médií v datech: rozhlas, televize, mediální právo, 2003. Praha:

Nakladatelství Karolinum. ISBN 80-246-0632-1.

DRDA, Adam, ed., 2011. *Naše normalizace*. Praha: Člověk v tísni (společnost).

ISBN 978-80-87456-11-8.

FORSTOVÁ, Eva, 2013. *Knihy podle norem: kulturní instituce v systému řízené*

kultury : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění. Praha: Univerzita

Karlova. Mnemosyne, sv. 8. ISBN 978-80-7308-450-9.

- HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál (vydavatelství), ISBN 80-7367-040-2.
- CHALOUPKA, Otakar, 1978. *Literární výchova ve škole a dětská četba*. Praha: Nakladatelství Albatros.
- CHALOUPKA, Otakar, 1982. *Rozvoj dětského čtenářství*. Praha: Nakladatelství Albatros.
- CHALOUPKA, Otakar, 1995. *Škola a počátky dětského čtenářství*. Praha: Victoria Publishing. ISBN 80-85865-41-6.
- KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC, 2018. *Mezi pionýrským šátkem a mopedem: děti, mládež a socialismus v českých zemích 1948–1970*. Praha: Academia. Šťastné zítřky, Sv. 30. ISBN 978-80-200-2890-7.
- KRASHEN, Stephen D., 2004. *The power of reading: insights from the research*. 2nd ed. Westport: Libraries Unlimited. ISBN 1-59158-169-9.
- KREIDL, Martin, 2008. *Cesty ke vzdělání: vzdělanostní dráhy a vzdělanostní nerovnosti v socialismu*. Plzeň: Západočeská univerzita. ISBN 978-80-7043-678-3.
- KŠAJTOVÁ, Marie a Irena POVEJŠILOVÁ, 2005. *Velký příběh Večerníčku: historie nejslavnějšího televizního pořadu u nás*. Praha: Albatros. Albatros Plus. ISBN 80-00-01664-8.
- KUBÁLEK, Vratislav, 1978. *Abeceda dětského přednesu: metodika pro učitele, pionýrské pracovníky a vedoucí dětských recitačních kroužků a souborů*. Praha: Ústav pro kulturně výchovnou činnost. Knihovnička divadelní výchovy, Sv. 8.
- KURKA, Ladislav, 1989. *Zájmové kroužky knihovnické: soubor programů, organizačních pokynů a metodických poznámek*. Praha: Ústřední dům pionýrů a mládeže J. Fučíka. Programy. ISBN 80-85105-07-1.
- MALÝ, Ivan, 2015. *Česká společnost a kultura v osmdesátých letech dvacátého století*. Praha: Národní muzeum (Praha, Česko). ISBN 978-80-7036-470-3.
- MATTHAEIDESOVÁ, Marta, 1976. *Práca s knihou v zariadeniach náhradnej rodinnej starostlivosti: Štúdia na podklade záverečnej správy z výskumu*. Martin: Matica slovenská. Teória a výskum. Vedecké zborníky, 15.

MARHOUNOVÁ, Jana, 1987. *Čtenářem se člověk stává*. Praha: Státní knihovna České socialistické republiky. Vědecko výzkumné práce z oboru knihovnictví : Edice sektoru výzkumu a metodiky knihovnictví, 7.

Metodický portál www.rvp.cz: výběr příspěvků, čtenářská gramotnost, 2008.

Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze. ISBN 978-80-87000-18-2.

Mimoškolní zařízení: a/ družiny a kluby mládeže, b/ domy pionýrů a mládeže a stanice, c/ dětské diagnostické ústavy, dětské domovy a dětské výchovné ústavy, 1975. Praha: Ústav školských informací.

Mládí ČSSR: 1972, 1973. Praha: Mladá fronta.

NĚMEC, Ivan, 1983. *Tvorba pásma: Sborník statí, úvah a rad vedoucím recitačních kolektivů*. Praha: Ústav pro kulturně výchovnou činnost.

OTÁHAL, Milan, 2002. *Normalizace 1969-1989: příspěvek ke stavu bádání*. svazek 36. Praha: Ústav pro soudobé dějiny. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, 36. ISBN 80-7285-011-3.

OTÁHAL, Milan, Alena NOSKOVÁ a Karel BOLOMSKÝ, 1993. *Svědectví o duchovním útlaku 1969-1970: dokumenty : "normalizace" v kultuře, umění, vědě, školství a masových sdělovacích prostředcích*. Praha: Maxdorf. Historia nova, Sv. 2. ISBN 80-85800-14-4.

PICKA, Dalibor, 1968. *Vyrostou z nich čtenáři?: Literárněvýchovná praxe jako experiment a problém : Pro učitele literární výchovy v 6.–9. ročníku ZDŠ*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

PILKOVÁ, Soňa a Zdeněk Karel SLABÝ, 1983. *Náměty pro práci zájmových kroužků literárních*. Praha: Ústřední dům pionýrů a mládeže Julia Fučíka.

PŘIBÁŇ, Michal, 2014. *Česká literární nakladatelství 1949–1989*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-2407-7.

PŘÍHODA, Václav, 1977. *Ontogeneze lidské psychiky*. Díl 1., Vývoj člověka do patnácti let. 4. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství. Učebnice vysokých škol.

- SAKÁLOVÁ, Elena a Viola VRÁBLOVÁ, ed., 1976. *Práca s naučnou literatúrou vo výchovnom systéme pionierskej organizácie SZM: Zborník materiálov z pracovného seminára*. Bratislava: Obzor.
- SEKANINA, Petr, 1988. *Místo a úloha domů pionýrů a mládeže v systému mimoškolní výchovy mladé generace*. Praha: Ústav školských informací.
- STARÝ, Karel, 2013. *Úlohy pro rozvoj čtenářské gramotnosti: utváření kompetencí žáků na základě zjištění šetření PISA 2009*. Praha: Česká školní inspekce. ISBN 978-80-905370-2-6.
- ŠVEC, Štefan, 2014. *Česky psané časopisy pro děti (1850–1989)*. Praha: Karolinum (nakladatelství). ISBN 978-80-246-2478-5.
- TOMAN, Vlastislav, 2005. *Zapomenutá historie – Pionýrské zájmové kluby (1960–1973)* [online]. Praha: Pionýr. [cit. 2019-09-29]. Dostupné z: <https://adoc.tips/zapomenuta-historie-pionyrske-zajmove-kluby-.html>
- TRÁVNÍČEK, Jiří, 2011a. *Čtenáři a internauti: obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010)*. Brno: Host ve spolupráci s Národní knihovnou České republiky. ISBN 978-80-7294-515-3. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:b35f30f0-ed8a-11e8-a5a4-005056827e52>
- TRÁVNÍČEK, Jiří, 2014. *Překnížkováno: co čteme a kupujeme (2013)*. 1. vyd. Brno: Host. ISBN 978-80-7491-256-6.
- TRÁVNÍČEK, Jiří, 2017. *Česká čtenářská republika: generace, fenomény, životopisy*. Brno: Host. ISBN 978-80-88069-50-8.
- VANČURA, Dalibor a Mirko VELINSKÝ, 1973. *Knihovny a čtenáři ve městech*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. Vědecko výzkumné práce z oboru knihovnictví : Edice Ústředního vědecko-metodického kabinetu knihovnictví, 2.
- VILÍMEK, Tomáš in ČINÁTL, Kamil, 2017. *Podoby česko-slovenské normalizace: dějiny v diskuzi*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny. Po válce. ISBN 978-80-87912-84-3. Diskuse.

Výchovný systém pionýrské organizace SSM pro jiskry a pionýry: Nadstavbová část. (Zájmové odznaky a odznaky odbornosti), 1989. 3.vyd. Praha: Mladá fronta (nakladatelství).

Výzkumy knihovnictví a četby v ČSR v letech 1960–1980, 1985. Praha: Státní knihovna České socialistické republiky.

ZOUNEK, Jiří, Michal ŠIMÁNĚ a Dana KNOTOVÁ, 2017. *Normální život v nenormální době: základní školy a jejich učitelé (nejen) v období normalizace*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7552-709-7.

Články

BERESFORD, Peter a Clare EVANS, 1999. Research Note: Research and Empowerment. *The British Journal of Social Work* [online]. 1999, **29**(5), pp. 671–677 [cit. 2020-03-05]. ISSN 00453102.

BUKODI, Erzsebet, 2007. Social Stratification and Cultural Consumption in Hungary: Book Readership. *Poetics* [online]. Elsevier Science Bv, 7. 5. 2007, **35**(2-3), pp. 112–131 [cit. 2019-04-06]. DOI: doi:10.1016/j.poetic.2007.03.001. ISSN 0304-422X. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0304422X07000150>

ČUMPLOVÁ, Ludmila, 1999. Státní pedagogická knihovna Komenského v roce svých osmdesátin. *Ikaros* [online]. **3**(5) [cit. 2019-09-30]. urn:nbn:cz:ik-10340. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/10340>

HORELOVÁ, Eliška, 1988. Výchova nečtenářů – náš cíl?. *Rudé právo*. **68**(6), 5. ISSN 0032-6569. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1988/1/8/5.png>

CHALOUPKA, Otakar, 2009. Rozhodující podněty dětského čtenářství. *Čtenář: měsíčník pro knihovny* [online]. Kladno: Středočeská vědecká knihovna v Kladně, **2009**(6) [cit. 2019-09-18]. ISSN 1805-4064. Dostupné z: <https://www.svkkl.cz/ctenar/clanek/2309>

LISHAUGEN, Roar a Jiřina ŠMEJKALOVÁ, 2019. Reading East of the Berlin Wall. *PMLA* [online]. New York, USA: Modern Language Association, January 2019, **134**(1), pp. 178–187 [cit. 2019-04-06]. DOI:

<https://doi.org/10.1632/pmla.2019.134.1.178>. ISSN 0030-8129. Dostupné z:

<https://www.mlajournals.org/doi/abs/10.1632/pmla.2019.134.1.178>

SUČHL, Jan, 1979. Strach, nebo radost z knihy?: Malá úvaha o literatuře vůbec a dětské zvlášť. *Rudé právo*. **59**(32), 5. ISSN 0032-6569. Dostupné z:

<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1979/2/7/5.png>

WOLLSCHIED, Sabine, 2014. The impact of the leisure reading behaviours of both parents on children's reading behaviour: Investigating differences between sons and daughters. *Poetics* [online]. Elsevier Science Bv, **45**, pp. 36-54 [cit. 2019-04-06]. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.poetic.2014.06.001>. ISSN 0304-422X. Dostupné z:

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0304422X14000400?via%3Dihub>

ZAJÍČKOVÁ, Jitka, 2014. Dětské čtenářství a dyslexie. *Čtenář: měsíčník pro knihovny* [online]. Kladno: Středočeská vědecká knihovna v Kladně, **2014**(1) [cit. 2019-09-18]. ISSN 1805-4064. Dostupné z:

<https://www.svkkl.cz/ctenar/clanek/1107>

Online zdroje

DOKOUPIL, Blahoslav, 2006. Albatros: 1974–1990. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. Praha: ÚČL AV ČR, 31. 5. 2006 [cit. 2019-10-05]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=57&hl=albatros+>

JANOŠEK, Pavel, 2007. *Dějiny české literatury 1945–1989: II. díl* [online]. Praha: Academia, s. 69–80 [cit. 2019-08-17]. ISBN 978-80-200-1528-0. Dostupné z: <http://www.ucl.cas.cz/edice/dejiny/dejiny-ceske-literatury-1945-1989/215-dejiny-ceske-literatury-1945-1948-ii-dil>

Klub mladých čtenářů Albatros, ©2019. *Klub mladých čtenářů Albatros* [online]. Praha: Albatros Media, [cit. 2019-12-21]. Dostupné z: <https://www.kmc.cz/c/klub-mladych-ctenaru-albatros/>

SVOBODA, Richard a Blahoslav DOKOUPIL, 2006. Zlatý máj: 1956–1997. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. Praha: ÚČL AV ČR, 31. 5. 2006 [cit. 2019-10-05]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=241&hl=mlad%C3%A1+let%C3%A1+>

TRÁVNÍČEK, Jiří, 2011b. Co se četlo a nečetlo. In: *Česká televize: ČT 24* [online]. Praha: Česká televize, 26. 3. 2011 [cit. 2019-10-12]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/archiv/1276591-co-se-cetlo-a-necetlo>

Příloha č. 1 – návod k rozhovoru

současnost		význam četby
		výhody/nevýhody
		počet přečtených knih/rok
		staré dětské knihy v knihovně
		doporučení mladší generaci
minulost	vztah ke čtenářství	vztah subjektu/dítěte k četbě
		iniciátor četby
		zdroje informací o knihách
		zdroje knih
	rodina	čtenářství rodičů
		předčítání
		knihy jako dary
		domácí knihovna
	škola	podpora čtenářství školou / dary
		soudružky učitelky / vychovatelky v družině
		povinná četba – názor kdysi a dnes
		školní knihovna
		prospěch
	přátelé	recitační soutěž
		výměna tipů
	knihovna	výměna zdrojů
		členství
		dostupnost
	druh četby	beseda se spisovatelem
		oblíbená kniha
		časopisy
	volný čas	Čtyřlístek
		čtenářství / věnovaný čas
		pionýrský oddíl
	vliv socialismu	zájmová činnost a čtenářství
		hodnoty uznávané socialistickou společností v knihách
		knižní produkce
		členství v KMČ
		diskutovaná kvalita knih
		povědomí o zakázaných autorech a literatuře
	konec tzv. normalizace / čtenářské zvyky či preference	

Příloha č. 2 – účastníci rozhovorů

Účastník č. 1 (R1)	
rozhovor ze dne	16. 8. 2019
ročník	1973
pohlaví	žena
obec / malé město / hlavní město	hlavní město
vzdělání	učební obor s maturitou
zaměstnání	vedoucí výrobního oddělení + OSVČ
sourozenci	starší sestra (o 10 let)
vzdělání matky	základní škola
zaměstnání matky	dělnice
vzdělání otce (nevlastní, výchova od 2 let)	odborné učiliště
zaměstnání otce	dělník

Účastník č. 2 (R2)	
rozhovor ze dne	7. 9. 2019
ročník	1974
pohlaví	muž
obec / malé město / hlavní město	hlavní město
vzdělání	učební obor s maturitou + ještě SŠ (39 let)
zaměstnání	služby
sourozenci	0
vzdělání matky	odborné učiliště + nástavba
zaměstnání matky	administrativa
vzdělání otce	odborné učiliště
zaměstnání otce	dělník, OSVČ

Účastník č. 3 (R3)	
rozhovor ze dne	7. 9. 2019
ročník	1975
pohlaví	žena
obec / malé město / hlavní město	hlavní město
vzdělání	gymnázium
zaměstnání	administrativa
sourozenci	mladší bratr (o 10 let)
vzdělání matky	střední škola s maturitou
zaměstnání matky	administrativa
vzdělání otce	střední škola s maturitou
zaměstnání otce	služby

Účastník č. 4 (R4)	
rozhovor ze dne	12. 9. 2019
ročník	1973
pohlaví	žena
obec / malé město / hlavní město	malé město
vzdělání	střední škola s maturitou
zaměstnání	služby
sourozenci	mladší sestra (o 3 roky)
vzdělání matky	odborné učiliště bez maturity
zaměstnání matky	služby
vzdělání otce	odborné učiliště
zaměstnání otce	dělník + vedoucí výroby

Účastník č. 5 (R5)	
rozhovor ze dne	17. 9. 2019
ročník	1963
pohlaví	žena
obec / malé město / hlavní město	hlavní město
vzdělání	učební obor
zaměstnání	administrativa
sourozenci	starší vlastní bratr (nevyrůstali spolu) dva bratři nevlastní (jen jeden v domácnosti)
vzdělání matky	SŠ (špatný kádrový posudek pro VŠ)
zaměstnání matky	školství + administrativa
vzdělání otce (nevlastní otec od 2 let)	vysokoškolské
zaměstnání otce	stavební architekt

Účastník č. 6 (R6)	
rozhovor ze dne	17. 9. 2019
ročník	1962
pohlaví	muž
obec / malé město / hlavní město	hlavní město
vzdělání	odborné učiliště bez maturity
zaměstnání	dělník, OSVČ
sourozenci	dva nevlastní
vzdělání matky	střední škola s maturitou
zaměstnání matky	administrativa
vzdělání otce (nevlastní otec od 2 let)	v rozhodném období nebyl dostupný
zaměstnání otce	v rozhodném období nebyl dostupný

Účastník č. 7 (R7)	
rozhovor ze dne	22. 9. 2019
ročník	1978
pohlaví	žena
obec / malé město / hlavní město	malé město
vzdělání	vyšší odborné
zaměstnání	zdravotnictví
sourozenci	dvě nevlastní sestry
vzdělání matky	odborné učiliště
zaměstnání matky	služby
vzdělání otce	odborné učiliště
zaměstnání otce	dělník

Účastník č. 8 (R8)	
rozhovor ze dne	22. 9. 2019
ročník	1976
pohlaví	muž
obec / malé město / hlavní město	malé město
vzdělání	vysokoškolské
zaměstnání	státní zaměstnanec
sourozenci	mladší sestra (o 3 roky)
vzdělání matky	střední škola s maturitou
zaměstnání matky	administrativa
vzdělání otce	vysokoškolské
zaměstnání otce	státní zaměstnanec

Účastník č. 9 (R9)	
rozhovor ze dne	4. 10. 2019
ročník	1974
pohlaví	muž
obec / malé město / hlavní město	obec
vzdělání	střední škola s maturitou
zaměstnání	služby
sourozenci	mladší bratr (o dva roky)
vzdělání matky	základní
zaměstnání matky	dělnice
vzdělání otce	odborné učiliště
zaměstnání otce	dělník

Účastník č. 10 (R10)	
rozhovor ze dne	8. 10. 2019
ročník	1977
pohlaví	žena
obec / malé město / hlavní město	obec
vzdělání	vysokoškolské
zaměstnání	manažerská pozice
sourozenci	mladší bratr (o dva roky)
vzdělání matky	střední škola s maturitou
zaměstnání matky	zdravotnictví
vzdělání otce	střední škola s maturitou
zaměstnání otce	technický obor

Účastník č. 11 (R11)	
rozhovor ze dne	20. 10. 2019
ročník	1977
pohlaví	muž
obec / malé město / hlavní město	hlavní město
vzdělání	vysokoškolské
zaměstnání	právní oblast
sourozenci	mladší sestra (o 3 roky)
vzdělání matky	vysokoškolské
zaměstnání matky	zdravotnictví
vzdělání otce	vysokoškolské
zaměstnání otce	technický obor

Účastník č. 12 (R12)	
rozhovor ze dne	22. 10. 2019
ročník	1962
pohlaví	žena
obec / malé město / hlavní město	hlavní město
vzdělání	učební obor s maturitou
zaměstnání	administrativa
sourozenci	dva mladší (o několik let)
vzdělání matky	základní
zaměstnání matky	dělnice
vzdělání otce	střední škola s maturitou
zaměstnání otce	technický obor

Účastník č. 13 (R13)	
rozhovor ze dne	22. 10. 2019
ročník	1963
pohlaví	muž
obec / malé město / hlavní město	hlavní město
vzdělání	střední škola s maturitou
zaměstnání	technický obor
sourozenci	dva (oba starší o pár let)
vzdělání matky	střední škola s maturitou
zaměstnání matky	zdravotnictví
vzdělání otce	střední škola s maturitou
zaměstnání otce	technický obor

Účastník č. 14 (R14)	
rozhovor ze dne	27. 10. 2019
ročník	1975
pohlaví	muž
obec / malé město / hlavní město	obec
vzdělání	střední škola s maturitou
zaměstnání	technický obor
sourozenci	dva (starší a mladší bratr, rozsah 6 let mezi všemi)
vzdělání matky	odborné učiliště bez maturity
zaměstnání matky	služby, zdravotnictví
vzdělání otce	střední škola s maturitou
zaměstnání otce	lesnictví

Příloha č. 3 – používané zkratky

ČSR	Česká socialistická republika
ČSSR	Československá socialistická republika
ČST	Československá televize
KMČ	Klub mladých čtenářů
KSČ	Komunistická strana Československa
NDR	Německá demokratická republika
PO SSM	Pionýrská organizace Socialistického svazu mládeže
ROH	Revoluční odborové hnutí (odborová organizace)
SNDK	Státní nakladatelství dětské knihy
SSM	Socialistický svaz mládeže
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa

Příloha č. 4 – přepisy rozhovorů

Uvádím pouze meritum jednotlivých rozhovorů, bez úvodních a závěrečných částí, které se týkají anonymizace či reflexe. Důvodem je rozsah samotných rozhovorů a fakt, že tyto části byly prokládány četnou konverzační složkou.

Přepisy jsou upraveny, aby byla zachována nejvyšší míra anonymizace. Nejsou uvedena jména míst či osob, která účastníci rozhovoru zmínili. Také jsou odstraněna některá citoslovce nebo nevýznamová slova (jakoby, takže, hm...). Odstraněna jsou pouze v případě, kdy nebyl změněn význam výpovědi, aby bylo docíleno čistějšího obsahu. V případě používání hovorové mluvy v rozhovorech, byly hovorové výrazy pro větší autentičnost zachovány.

Rozhovory obsahují poznámky, které jsem si v průběhu dělala.

R1

rozhovor ze dne 16. 8. 2019

Jaký máte vztah k četbě?

Nemám čas, usínám u toho. Pečuji o dům a domácnost, rodinu – dvě děti a jedno vnuče, dva psy a kočky... Ráda bych četla, ale ten čas.

Jaké má četba, z Vašeho pohledu, výhody nebo nevýhody?

Určitě přidává rozhled, obecné vzdělání, relax, nabízí pobavení. Nevýhody nevidím, možná ceny knih?

Poznámka: otázka na nevýhody?

Kolik knih tak přečtete za rok?

Teď tak mezi 5 a 10. Jako dítě i 20 a víc. Ale nejvíc čtu časopisy, díky jízdě ve vlaku. Hlavně čtu časopisy o zvířátkách, třeba Svět psů nebo Téma. Kupujeme noviny, hodně jsme četli Lidovky. Tam mě bavily víkendové přílohy. Z knih si vybírám romány. Bavil mě třeba Skleněný pokoj a pak jsem si od toho autora přečetla i další jeho knihy.

Koupila jste si tuhle knihu?

Tu jsem měla z knihovny.

Máte v domácí knihovně některé knihy z Vašich školních let?

BUMMI je tam pořád, pak Tajemný hrad Svojanov. Ty opravdu hezký necháváme holkám.

Doporučila jste tedy svým dětem některou knihu, kterou jste četla jako dítě, a četly ji?

Doporučila a s neúspěchem. Jak si holky začaly samy vybírat, tak to nešlo.

A jaký jste měla vztah ke čtení, když jste vyrůstala?

Co se tím myslí, základka?

Ano, zajímá mě přesně období na základní škole.

To bylo dobrý, teď je to horší. Večer u toho usnu, čtu teď nejvíc ve vlaku, hlavně ty časopisy.

Kdo Vás nejvíce motivoval ke čtení?

Nejspíš nevlastní táta, ten hodně kupoval knihy sobě i mně. Máma nejdřív vůbec nečetla, nebo si to nevybavuji, spíš jen křížovky. Až pak v důchodě víc četla. On četl pořád, hlavně vzdělávací, válečnou a historickou literaturu.

Poznámka: silné ovlivnění otcem

Odkud jste nejčastěji čerpala knihy na čtení?

Z domova. Měli jsme hodně knížek, protože je otec hodně kupoval. Pak asi v knihovně. Tam jsem chodila hodně.

Předčítali Vám rodiče?

Nečetli mi, nebo si to nepamatuji. Pamatuji si, že mi máma spíš vyprávěla, než četla. Až pak sama jsem si začala číst.

Poznámka: vyprávění převážilo nad čtením

Dostávala jste jako dítě knihy? Třeba k Vánocům nebo k narozeninám?

Určitě. Dostávala jsem vždycky k Vánocům, někdy i k narozeninám.

Vybavujete si, jestli škola podporovala nějak čtenářství?

Asi ne, nebo si nevzpomínám.

Ani žádný klub čtenářů nebo recitační, dramatický, reportérský nebo jiný kroužek tam nebyl?

Ne, asi ne. Nevybavuji si nic takového.

Vybavujete si soudružku učitelku, která by Vás cíleně vedla k lásce ke knihám?

Nevybavuji si, že by někdo takový byl.

A co třeba v družině?

Do družiny jsem chodila, ale nečetli jsme tam. Moje dojmy z družiny jsou spíš ruch a zmatek.

Poznámka: malý vliv školy

Jaký je Váš názor na povinnou četbu? Má podle Vás smysl?

Určitě.

Četla jste ji? Nebo jen opisovala do čtenářského deníku od ostatních?

Na základce jsem ji četla a zapisovala poctivě, až pak na střední jsem to opisovala.

Četla jste i víc?

Ano, četla jsem opravdu hodně.

A z jakých zdrojů jste nejčastěji čerpala tipy na dobré knihy – co číst? Tisk, časopisy, kamarádi, knihovnice...

Sama jsem tak nějak k tomu došla.

Vyměňovala jste si s některými spolužáky či kamarády tipy na dobré knihy?

Spíš ne, neměla jsem nikoho, kdo by tak četl. Nebavili jsme se o tom. Určitě ne pravidelně.

Měli jste školní knihovnu?

Školní knihovnu jsme neměli. Kdyby tam byla, chodila bych tam.

Zmínila jste, že jste chodila do knihovny?

Jo, byla na sídlišti, kousek.

Měla jste to po cestě?

Na cestě ze školy ne, nevím asi 300 metrů od tramvaje.

Byla dětská knihovna u Vás doma oddělena od ostatních knih?

Ano, dospělácká knihovna byla v obýváku a moje v dětském pokoji.

Kolik jste tam měla asi vlastních knih?

To teda nevím.

Odhadem 10–20, 20–30, 50, 100...?

Tak přibližně 50–100, přesněji nevím.

Byla jste členem KMČ? Víte, co to je?

Jo, jo, byla a myslím, že byla většina dětí. Minimálně holek.

Byla jste někdy na besedě se spisovatelem?

Řekla bych, že ne.

Vybavujete si z dětství knihu, která byla pro Vás ta nej?

Vybavuji si BUMMI, takovou dětskou knížku o příbězích a zvířátkách. Tu mám doteď. Pak si vybavuji až ty, co jsem četla až tak na konci základky od Remarquy, Francise.

Změnil se po této knize Váš vztah ke čtení nebo zůstal stejný?

Nevím.

Chtěla jste třeba přečíst všechny knihy od autora, který se Vám líbil, nebo četla jednu knihu znovu a znovu?

U těch dětských knížek ne, to si vybavuji až později, třeba u Remarqu.

Poznámka: vyspecifikování čtenářských preferencí později

Četla jste jako dítě nějaké časopisy?

Četla jsem Ohníček a Sedmičku pionýrů. ABC si třeba vybavím, ale to jsem nečetla. Četla jsem i ruské časopisy pro děti, ruština mě bavila.

Sbírala jste Čtyřlístek?

Jen, když se mi dostal do ruky. Sem tam jsme ho koupili. Nesháněli jsme ho, že bych musela mít každé číslo.

Jak hodně jste četla? Přibližně kolik procent volného času to bylo?

Byla jsem schopná být doma a celé odpoledne číst. Ale někdy jsme šli ven, ale četla jsem, i když jsme se vrátili. Tak přibližně padesát procent volného času.

Měla jste ještě nějakou jinou aktivitu, které jste se věnovala častěji?

Měla jsem ještě házenou, a tak do třetí, čtvrté třídy jsem chodila do Pionýra. Ale jinak ne.

Vybavujete si na schůzkách Pionýra, že by se tam četlo, diskutovalo o knihách, psaly se reportáže o něčem nebo další podobné aktivity?

Dělali jsme pionýrskou kroniku, ale jinak spíš venkovní činnost. Nikdy jsme nedělali reportáže nebo tak, ani si nepovídali o knihách, spíš jsme stáli u pomníčku. Vybavuji si takové zápisníčky, asi se to jmenovalo Můj zálesácký zápisník, učili jsme se z toho uzle, morseovku, různé dovednosti, pořád jsme tím listovali.

Zúčastnila jste se někdy recitační soutěže jako dítě?

Ne, nikdy. Měla jsem problém i jen ve třídě. Necítila jsem se. To spíš jedničkáři, ti chodili. My ostatní jsme nemuseli a necpala bych se tam, ani kdyby příležitost byla.

Poznámka: stydlivost, prospěch?

Jaký jste měla školní prospěch?

Dobrý.

Měla jste pocit, že jsou knihy ovlivňovány režimem? Obsahově nebo jinak?

V mých knížkách ne. Jen v učebnicích si vybavuji, že jsme doma s tátou řešili, že jsou překroucené. Historie ho vždycky zajímala.

Poznámka: otec – osvicení

Byl v té době dostatek knih? Dokázala jste sehnat knihu, o kterou jste měla zájem?

Přišlo mi, že toho mám hodně. Až později, jako dítě ne. Až když jsem já chtěla koupit dárek – knížku, musela jsem je shánět a projít toho víc. Tak vlastně nebyl dostatek, hlavně těch dospěláckých.

Poznámka: váhavé, vnímání z pozice dítěti

Měla jste povědomí o zakázané literatuře či autorech? Četla jste z nich něco a z jakého zdroje jste je získala?

Pamatuji si jen písničky – Krylovky, až tak ke konci základky a na střední. Kamarádi mi je půjčili. Spíš jsem se o tom dozvěděla až jako starší.

Poznámka: starší děti

Znamenal u Vás konec komunistické éry změnu ve čtenářství?

Nemám ten dojem, jen se četlo něco jiného.

Jaké bylo povolání a vzdělání maminky?

Máma měla jen základní školu a měla dělnickou profesi.

A otce?

Ten byl nevlastní, ale žil s námi asi od dvou let. Měl asi odborné tříleté učiliště, byl taky dělník.

Máte nějaké sourozence?

Mám jednu sestru, starší o deset let, tak jsme si nikdy moc nerozuměly.

Poznámka: vychovávána jako jedináček

A jaké máte Vy nejvyšší dosažené vzdělání a čím se živíte?

Mám učební obor s maturitou. Jsem vedoucí výrobního oddělení a taky se živím jako OSVČ.

To bude vše, děkuji za rozhovor a kdybyste si vzpomněla na něco k tématu, nebo pokud bych mohla přijít s nějakou doplňující otázkou, spojíme se. Budete si chtít přepis přečíst? Poslala bych Vám ho.

No nevím, asi jsem řekla všechno, můžete, víc asi stejně nevím.

Poznámka: nejednoznačné vyjádření, přepis byl stejně poslán

Jaký máš vztah ke čtení?

Můj vztah je a byl nulový. Ani když jsem měl na střední škole přečíst povinnou četbu, tak jsem ji nepřečetl, ale naposlouchal z audioknih.

Poznámka: „nečtenář“

Opravdu nic nečteš?

Jsem akorát čtenář návodů. Ty dopodrobna přečtu, baví mě vědecké časopisy, ale jinak ne.

Poznámka: kratší čtení, jiný přístup

A jaké má četba výhody a nevýhody?

Má nějakou nevýhodu? Určitě rozšiřuje slovní zásobu, podporuje tvůrčí rozhled a všeobecný přehled.

Poznámka: otázku na nevýhody zrušit, mate

Kolik knih přibližně ročně přečteš?

0.

Máš v domácí knihovně některé knihy z dětství?

Něco tam je.

A doporučil jsi dítěti některou knihu, kterou jsi četl jako dítě? Uspěl jsi s ní?

Ano, ale v dnešní době tabletů a telefonů je to moc nezajímá. Nečetla to.

Poznámka: vyzdvižení nových technologií

Která osoba tě nejvíce motivovala ke čtení?

Nejspíš máma. Jednou za čas vždy řekla, že bych měl číst a koupila něco v knihkupectví. Chodilo se tam ve čtvrtek, ale já se o to moc nezajímal.

Kde jsi nejčastěji sháněl v dětství knihy na čtení?

Četl jsem asi jen na popud školy. Nijak jsem knihy nesháněl, asi nejčastěji doma.

Předčítali ti rodiče doma knihy?

Nevybavuji si předčítání, asi ne. Nikdy jsme nebyla čtenářská rodina. Máma sem tam četla, táta spíš ne. Ten začal až teď v důchodovém věku. Přihlásil se i do knižního klubu.

Poznámka: celkově hodnotí rodinu jako „nečtenáře“, ale v pozdějším věku změna

Dostával jsi jako dítě pravidelně knihy jako dárky?

Dostával, ale nebyl to pro mě dárek. Ocenil jsem spíš oblečení, hračky a sportovní potřeby.

Vybavuješ si, jestli škola, kam jsi chodil, podporovala čtenářství například darováním knih nejlepším žákům nebo jinak?

Asi jo. Ale myslím, že to nebyly hezké knihy, takový nežádaný a ruský tam byly.

Co třeba čtenářský klub? Byl na škole?

Čtenářský kroužek tam nebyl.

A soudružku učitelku, která by tě cíleně vedla ke knihám?

Napadá mě češtinářka, ale jen v rámci výuky, že by nám říkala nějaká doporučení na výborné knížky, to ne.

Jaký byl tvůj prospěch? Učil ses dobře?

Asi tak průměrně.

A co třeba v družině?

Tam jsem nechodil? Babička s dědou byli doma, tak to nebylo potřeba.

Jaký máš názor na povinnou četbu, má podle tebe smysl?

Dnes je pozitivní. Základy by měl mít každý. Ale jak mě nebavilo číst, tak ani tohle jsem nečetl. Raději jsem se smířil se špatnou známkou za nevyplněný čtenářský deník, nebo jsem to opsal ze záložky. Bylo mi to jedno.

Vyměňoval sis s některými spolužáky nebo kamarády tipy na dobré knihy?

Nikdy jsme se o knížkách nebavili. Spíš jsme si půjčovali digitální hry.

Měla tvoje škola školní knihovnu?

Neměla. Ale obecní byla od školy kousek.

A chodil jsi tam?

Byl jsem tam asi dvakrát si něco půjčit, ale ani to jsem nedočel.

Jak daleko jsi ji měl?

Měl jsem to asi půl kilometru, jednu zastávku autobusem od školy.

A doma byla dětská knihovna oddělená od dospělácké části?

Naši měli svoji v obýváku a já tu moji v dětském pokoji.

Kolik jsi měl v knihovně vlastních knih? Odhadem, kolem 10, 30, 50, 70?

Bylo tam tak 20–30 knih.

Byl jsi členem Klubu mladých čtenářů? Víš, co to je?

Ne.

Zúčastnil ses někdy v dětství besedy se spisovatelem?

Vůbec, to se tu asi nedělalo.

Poznámka: zaměřit se, druhá odpověď negativní – potvrzení teorie?

Vybavuješ si z dětství nějakou nejoblíbenější knížku?

Ne. Já vždycky přečetl tak dvě, tři kapitoly nejvíc a pak jsem to odložil a nevzal do ruky. Malý Bobeš byl moc tlustý. Prohlížel jsem si Neználka, protože měl hezké obrázky, ale nečetl jsem to.

Poznámka: potvrzení „nečtenáře“, nedospěl ke čtení pro radost

Můžeš si zkusit vzpomenout na pár časopisů, které jsi jako dítě četl?

Četl jsem ABC, na ten jsem měl i předplatné a stejně tak na Čtyřlístek. Ten se mi líbil.

Když zhodnotíš poměr volného času a ostatních aktivit... Kolik procent volného času bys dal čtení?

Tak půl procenta.

Měl jsi tedy ještě nějakou jinou aktivitu, které ses věnoval?

Závodně jsem plaval a hodně jsem chodil s klukama ven.

Poznámka: vytiženost sportovní aktivitou

Chodil jsi do pionýrské organizace?

Ne, ani jiskra jsem nebyl. Nikdo mě tam nenutil chodit.

Recitoval jsi někdy v soutěži?

Určitě ne.

Měl jsi pocit, že jsou některé knihy moc stylizovány, aby vyhovovaly normám socialismu?

To jsem si asi neuvědomoval. Hodně se všude nadávalo, to jo.

Bylo tehdy podle tebe dost knih?

To řešili jen rodiče, já se o to nezajímal.

Poznámka: záležitost rodičů, necítí zodpovědnost

Věděl jsi tehdy o zakázaných knihách, literatuře či autorech?

Ne, až pak později po revoluci. Možná babička s dědou něco měli v knihovně, ale já to nečetl. Doma to nebylo. My jsme nikdy nešli proti režimu.

Změnilo se, ohledně čtení, u tebe něco po pádu komunismu?

Ne.

Ještě potřebuji nějaké doplňující otázky. A bude to vše. Jaké bylo povolání a vzdělání tvých rodičů?

Máma má odborné učiliště s nástavbou, byla vyučená cukrářka, ale dělala administrativní práce a táta má odborné učiliště. Jako tesař se i živil, jako OSVČ.

Kolik máš sourozenců?

0

Jaké je tvé nejvyšší dosažené vzdělání a zaměstnání?

Mám učební obor, ale kuchaře už nedělám, dodělal jsem si později střední školu.

Díky za rozhovor, snad jsme řekli všechno. Případně bych se ještě zeptala. Pošlu ti ten rozhovor přepsaný, až to budu mít, aby ses na něj podíval, zda je vše v pořádku.

Když jsme spolu předběžně mluvili, říkala jsi, že jsi vášnivý čtenář, je to tak?

Ano, mám už celý seznam knih, který si chci přečíst.

Kolik tak knih přečteš za měsíc?

Mám tak připravené čtyři knihy za měsíc. Čtu hodně, ale rychle a povrchně, když si něco přečtu znovu, najdu tam vždy další věci.

Poznámka: silný čtenář

Jaké má čtení výhody, co myslíš?

Utváří se slovní zásoba, nenásilně se vštěpuje gramatika. Vidím hned chybu, protože to mám načtené. Dává to všeobecný přehled, stoupá vzdělanost a společenská úroveň. Člověk se pak může bavit s různými lidmi na více témat a lépe zapadne do své společenské vrstvy.

Máš v domácí knihovně nějaké knihy ze školních let?

Nemám, všechno zůstalo u rodičů.

Doporučila jsi dceři některou knihu, co jsi četla jako dítě?

Ano, ale neujalo se to.

A tvůj vztah ke čtení byl vždy kladný?

Ano, byl vždy perfektní. Od mala ráda čtu, asi od pěti let jsem nepustila knihu z ruky.

Která osoba tě v tomto směru nejvíce ovlivnila?

Oba rodiče. Nikdo mě ke čtení nevedl, ale oba hodně četli. Tak jsem nějak automaticky začala sama.

Poznámka: oba rodiče – čtenářské vzory

Kde jsi sháněla knihy na přečtení, když jsi byla malá?

Doma, měla jsem narvanou knihovničku. Dostávala jsem hromady k Vánocům. Taky jsem chodila hodně do knihovny.

Předčítali ti rodiče knihy?

Nepamatuji si to, ale asi ano, když jsem začala tak brzy číst.

Podporovala tvoje škola nějak čtenářství, např. darováním knih nejlepším žákům nebo tak?

Ano, ty se dávaly i na vysvědčení, pro nejlepší žáky a když někdo reprezentoval školu.

Vybavuješ si paní učitelku, která by tě vedla ke čtenářství?

Nikdo mě ve škole k tomu nevedl, nad rámec výuky. Navíc ani nemusel, já vždy četla sama.

Co třeba družinářka?

Do družiny jsem nechodila. Máma byla doma s bratrem.

Jaký je tvůj názor na povinnou četbu? Má smysl?

Jsou knihy, které by si měl každý přečíst. Takové ty české klasiky jako Čapka, Němcovou, Nerudu, Erbena...

Byly v ní zařazené knihy s ideovým podtextem?

Myslím, že jsme nečetli nijak ideově zaměřenou literaturu, nebo mi to nepřišlo. Možná nějaké ruské knihy – Čuk a Gek, to jsme četli.

Poznámka: nevnímala

Četla jsi knihy, které zahrnovala povinná četba nebo jen opisovala jejich obsah do čtenářského deníku?

Četla jsem všechno a poctivě zapisovala.

A četla jsi i další, jiné?

Ano, četla jsem pořád. Měla jsem plnou knihovničku, četla jsem hodně KODovky, Verneovky, Vinnetoua.

Jaký jsi měla prospěch? Byl dobrý?

Nadprůměrný. Učila jsem se dobře.

Z jakých zdrojů jsi nejčastěji čerpala tipy na dobré knihy – co číst?

Říkalo se to mezi lidmi, co je dobré, bylo to jako šuška. A taky v KMČ, kde jsem byla členem. Ve škole se vždy rozdával nějaký seznam, kde jsme si vybírali. Některé knížky ani jinak sehnat nešly.

Poznámka: okolí, KMČ

Vyměňovala sis informace a tipy o knihách s některými spolužáky či kamarády?

Ano, s holkama jsme si říkaly, co je dobré si přečíst a rovnou jsme si knihy i půjčovaly.

Byly na škole nějaké kroužky? Literární nebo třeba recitační, dramatické, reportéřské nebo tak?

Byl tam čtenářský klub a jeho součástí byl, myslím, recitační kroužek. Ale já tam nechodila.

Byla tam školní knihovna?

Ne.

Chodila jsi jako dítě do jiné knihovny? Jak byla daleko?

Chodila jsem do lidové knihovny, která byla tak 250 metrů od domu. Nalevo bylo dětské oddělení a vpravo dospělácké.

A doma... Byla dětská knihovna oddělená od části pro dospělé?

Ano. Klasicky měli rodiče svoje knihy v obýváku a já s bráchou v dětském pokoji.

Kolik jsi tam měla odhadem vlastních knih?

Bylo tam asi kolem 250 knížek.

Zúčastnila ses někdy besedy se spisovatelem?

Nejsem si vědoma.

Poznámka: další ne

Vybavuješ si z dětství knihu, která by tě uchvátila a pohltila?

Bylo jich víc. Rozhodně Švýcarský Robinson, Trosečníci z Vlaštovky, Modrý pták. Toho jsem četla několikrát.

Můžeš si zkusit vzpomenout na pár časopisů, které jsi četla jako dítě?

Ohníček, Mateřídouška, 100+1, Čtyřlístek, ABC... To jsem i sbírala.

Kolik procent volného času bys přisoudila čtení v době na základní škole?

Hodně, četla jsem opravdu pořád.

Měla jsi další aktivitu, které ses často věnovala?

Chodila jsem na zpěv.

Chodila jsi do pionýrské organizace? Vybavuješ si na schůzkách, že by se tam četlo, diskutovalo se o knihách, psala se kronika nebo další podobné aktivity?

Byla jsem tam, všichni tam byli. Ale nic jsme nedělali. Spíš to fungovalo jako skaut. Učili jsme se znát stopy a tak. Vybavuji si jen, že jsem nesměla stát u pomníčku jako ostatní děti. Až teprve později jsem se dozvěděla, že to bylo proto, že děda emigroval. Kroniku jsme nedělali, nebo mě k tomu nepustili.

Poznámka: Pionýr nevyhraněn

Zúčastnila ses někdy recitační soutěže?

Zúčastnila jsem se na popud češtinářky Pražského vajíčka.

Vnímala jsi jako dítě, že jsou knihy upravovány, aby vyhovovaly potřebám socialistického režimu?

Já jsem si vybírala sama, co budu číst a vždycky jsem našla něco pěkného. Jako malé mi to nepřišlo a pro běžného čtenáře bylo pořád co vybrat.

Býval tehdy k dostání v běžné síti dostatek knih? Dokázala jsi sehnat knihu, kterou jsi chtěla?

Ano, tak akorát. Dnes je to jiné, nějaké knihy by ani neměly být vytištěny. Jsou to zbytečné braky.

Měla jsi nějaké povědomí o zakázané literatuře, autorech a takových věcech? Četla jsi z toho něco? A z jakého zdroje jsi to získala, pokud ano?

Měla jsem něco od kamarádky. Ta měla veškeré foglarovky, svázané podomácku a vždycky říkala, že o tom nesmíme mluvit a nikomu ukazovat. Legrační bylo, že její rodiče byli oba policisté. Také jsem od ní četla Kopyto a Mňouk od Švandrlíka. A v šesté nebo sedmé třídě naši přinesli domů na psacím stroji přepsané Černé barony. Nesměla jsem o tom mluvit.

Poznámka: přístup, tajilo se

Když se tak řekne... Konec normalizačního období a čtenářství. Znamenalo to u tebe nějakou změnu v této oblasti?

Jen v tom, co se četlo. To byl zase extrém. Co bylo předtím zakázané, nám všechno nacpali do povinné četby na střední škole. Vždycky to bylo poplatné době.

Poznámka: změna druhu četby, ne čtení

A ještě se zeptám, jaké bylo povolání a vzdělání tvých rodičů?

Oba mají střední školu s maturitou. Máma pracovala v administrativě a táta různě. Telekomunikace, řidič atd.

Máš nějaké sourozence?

Mám skoro o deset let mladšího bratra.

Jaké je tvé nejvyšší dosažené vzdělání?

Mám gymnázium, takže střední vzdělání.

A co děláš za zaměstnání?

... také v administrativě.

Děkuji ti za rozhovor. Až ho přepíšeš, pošlu ho ještě k přečtení, dle domluvy.

Co pro Vás znamená četba?

Pro mě je to hlavně relaxace.

Kolik knížek tak přečtete?

Přečtu tak dvě až tři knížky za měsíc, hlavně v autobuse.

Jaké má četba podle Vás výhody?

Výhodou je rozšíření slovní zásoby, větší prožitek než třeba u televize, získání informací a tak.

Máte stále doma některé knihy ze školních let?

Něco se tam najde.

Doporučila jste svým dětem některou knihu, co jste četla jako dítě?

Ano, jedna ze tří dcer už několik knížek, co jsem jí doporučila, přečetla. Další dvě ne.

Jaký byl Váš vztah ke čtení, když jste byla dítě?

Vždycky jsem ráda četla.

Takže jste četla ráda vždy? Jako dítě i dnes?

Ano, měnil se jen druh četby, ale ne vztah k četbě.

Poznámka: kladný vztah k četbě

Kdo Vás nejvíce ovlivnil ve smyslu čtení?

Paní učitelka Šmídová na nižším stupni.

Poznámka: nezminění rodiče, ale paní učitelka

Kde jste nejčastěji sháněla tipy na knihy?

Od učitelů v rámci povinné četby a pak v knihovně od knihovnic.

Kde jste nejčastěji sháněla v dětství samotné knihy?

Jednoznačně v knihovně. Měla jsem ji hned před barákem.

Jak četli Vaši rodiče?

Vůbec si nepamatuji, že by četli. Když jsme byli malí, asi nečetli.

Poznámka: malé zapojení rodičů

Předčítali Vám rodiče knihy? Pravidelně nebo občas?

Možná máma a děda někdy pohádky večer před spaním. Ale moc si to nevybavuji. Pak si vybavuji až audioknihy a Hurvínka na kazetách. Na tom jsme vyrostli.

Dostávala jste jako dítě pravidelně knihy k narozeninám a k Vánocům?

Ani ne, my měli blízko knihovnu, tak se spíš půjčovaly a nehromadily.

Vybavujete si, že by Vaše škola podporovala čtenářství třeba darováním knih nejlepším žákům nebo při jiných příležitostech?

Ano, i já jsem dostávala, např. za reprezentaci školy se dostával karafiát a kniha, za recitační soutěže, za vzorného žáka... Byla jsem nejlepší žák několik let. Ve škole byla tabule cti, kde byly naše fotky v pionýrském kroji.

Poznámka: dobrý prospěch

Vybavujete si kromě paní učitelky, kterou jste zmínila, i nějakou konkrétní zkušenost se čtením? Ve třídě, v družině?

V družině jsme společně nečetli, ale byla tam knihovnička, kde jsme si mohli zapůjčit knihy a v rámci volného času v družině si číst. Byly to takové knihy, které nebyly kdovíjaké, takové poplatné době.

Jaký je Váš názor na povinnou četbu? Vidíte v ní smysl?

Tenkrát jsem nebyla rebel, přizpůsobila jsem se. Teď si myslím, že měla smysl. Určité populaci se nastavilo něco společného, o čem se mohla bavit, na čem mohla stavět. Dnes mohou děti číst co chtějí, nemá to řád. Čtou to, co nemá smysl číst. Měli by být daní alespoň spisovatelé a od nich volný výběr.

Četla jste předepsané knihy z povinné četby nebo jen opisovala obsah do čtenářského deníku?

Poctivě jsem je četla a měla jsem moc hezký čtenářský deník. Nedávno jsem ho našla.

Četla jste nad její rámeček?

Asi jo, půjčila jsem si vždycky v knihovně i něco dalšího. Nějaké čtivo o kamarádství, příběhy o dětech, co dobře končily.

Vyměňovala jste si s některými spolužáky či kamarády tipy na čtení nebo rovnou knihy?

Rozhodně ne, ani knihy jsme si nepůjčovali. Já vždy četla víc než ostatní ve třídě.

Měla škola školní knihovnu?

Neměla.

Pořádala se někdy ve škole nebo v knihovně beseda se spisovatelem?

Ne.

Byla doma dětská knihovna oddělena od ostatních knih?

Nevím, jestli se tomu dá říkat knihovnička, ale dětské knížky byly v dětském pokoji na policích.

Kolik jste tam měla odhadem vlastních knih?

Asi 30–50 knih odhadem. Moc jsme je nekupovali, spíš půjčovali nebo dostávali.

Vybavujete si z dětství knihu, která by byla pro Vás ta nej?

Hurvínka, toho jsem četla mnohokrát.

Můžete si zkusit vzpomenout na pár dětských časopisů?

Sluníčko, Mateřídouška, Čtyřlístek. Ten máme doteď, nechali jsme to svázat.

Odebírali jste nějaké? Měli jste předplatné?

Ne, sháněli jsme to v trafice. Věděli jsme, kdy objednávat zboží a v ten den jsme pro to chodili.

Kolik procent času jste tak přibližně věnovala čtení?

Určitě denně hodinu, dvě i víc. Já bych chtěla i dnes číst víc, ale vždycky u toho usnu.

Poznámka: věk – únav

Měla jste ještě nějakou jinou aktivitu, které jste se věnovala častěji?

Chodila jsem do lidušky na výtvarku a do Pionýra.

Byl pionýrský oddíl nějak zaměřen?

Zaměřen nebyl. Hrály se tam hry, probíhala školení civilní obrany, dělal se orientační běh a takové věci. Byla jsem předsedkyně skupinové rady Pionýra, byla jsem i na pionýrském táboře v Rusku. Tam jsem musela, protože mi zástupce ředitele školy řekl, že nemají nikoho lepšího a vyhrožoval, že jestli nepojedu, tak mi nedá dobré doporučení na střední školu. Také jsem na úřadě vedla slib jisker a moderovala různé pionýrské akce. Ale nikdy jsem nebyla svazák. Pionýrem to skončilo a ten pro mě skončil přechodem na střední školu. Napsali mi sice do posudku moji pionýrskou činnost, ale paní učitelka byla rozumná, a když mi chtěla dát opět nástěnku, řekla jsem, že už jsem jí dělala dost dlouho a že to přenechám někomu jinému. Tím to pro mě skončilo.

Poznámka: výrazné ovlivnění režimem, pocit zneužití

A četlo se na pionýrských schůzkách, diskutovalo se o knihách, psalo se tam o něčem?

Pionýr s četbou neměl nic společného, aspoň na nás to nikdo neaplikoval.

Zúčastnila jste se někdy recitační soutěže?

Recitovala jsem za školu i za Pionýra. Nominovala mě paní učitelka, vyhrála jsem a dostala za to knížku.

Poznámka: recitace, reprezentace

Měla jste jako dítě pocit, že jsou knihy příliš poplatné době?

Na prvním stupni ne a na druhém už jsem to vnímala.

Bylo tehdy na pultech knihkupectví podle Vás dost knih?

To nebylo. Ale v knihovně jsem sehnala, co jsem chtěla.

Poznámka: kladný vztah ke knihovně

Měla jste povědomí o zakázané literatuře či autorech a četla jste něco takového?

Jako malá jsem nevěděla, že jsou i jiné knihy. Až na střední, po revoluci, nás navedli. Tam už jsem to dokázala rozlišit.

Znáte KMČ? Byla jste jeho členem?

Vím, co to je, ale členem jsem nebyla.

Hovořil někdo s Vámi o obsahové kvalitě knih, doporučovaných nebo pro režim nevhodných?

V dětství ne, až následně.

Znamenal u Vás konec doby normalizace změnu ve čtenářství?

Ne, vůbec.

A ještě administrativní otázky, které trochu vykreslí osobnost a rodinu. Jaké je nejvyšší dosažené vzdělání rodičů?

Máma má odborné učiliště.

Co dělala za zaměstnání?

Pracovala v obchodě.

A tatínek?

Ten měl taky odborné učiliště a pracoval jako mistr provozu na dílně.

Máte sourozence?

Mám mladší sestru, asi o tři roky.

Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Mám střední školu a pracuji v podstatě stále ve službách.

To bylo všechno. Já děkuji za rozhovor. Až to zpracuji, zašlu to ještě k posouzení

Jaký máte vztah k četbě a ke knihám?

Měla jsem vždycky kladný vztah, do určité doby. Teď už hůř vidím, a kvůli práci na počítači je mám unavené, proto méně čtu.

Poznámka: limit – zrak

Kolik tedy přečtete knih za rok?

Teď tak jednu až dvě v průměru.

Jaké má čtení podle Vás výhody?

Je to důležité, rozšířit si obzory. Dozvídat se pořád něco nového. Zlepšuje to náladu, když čtu něco veselého, člověk se odreaguje.

Máte v domácí knihovně některé knihy z Vašeho dětství?

Už jsme to dali vnoučatům, my už nic nemáme. Něco jsme zlikvidovali, neměli jsme to kam dávat.

A doporučila jste svým dětem nějakou knihu, kterou jste jako dítě četla?

Syn taky moc nečetl... Jako malému dítěti. Ale to už je doba, teď už je dospělý.

Která osoba Vás nejvíce vedla ke čtení?

Matka, určitě.

Předčítali Vám v dětství rodiče knihy?

Myslím, že jo. Máma, než jsem se naučila. Potom jsem četla už sama.

Poznámka: iniciátor – matka

Dostávala jste někdy knížky? Třeba k Vánocům, narozeninám?

Ano.

Vybavujete si, zda se ve škole podporovalo čtenářství? Třeba darováním knih nejlepším žákům nebo jiným způsobem?

Vím, že byl ve škole klub čtenářů. Ale já jsem tam nechodila.

A nějaké kroužky, recitační či jiné, tam nebyly?

Ne, recitovalo se jen na soutěže a pak se recitovaly ruské básně, když byly Akademie.

Vybavujete si soudružku učitelku, která by u Vás rozvíjela čtenářství nad rámec svých povinností?

Ne, nebyla taková.

Poznámka: učitelky nezapojeny

A co třeba v družině, chodila jste tam? Byla tam knihovna?

Chodila jsem tam, ale nečetla jsem tam. Knihovna tam asi nebyla, ale já si to za těch 45 let opravdu nepamatuji. Vždycky odbourám rychle to, co pro mě není podstatné.

Poznámka: limitující paměť

Jaký je Váš názor na povinnou četbu. Vidíte v ní smysl?

Prudila mě jako dítě, ale musela jsem to číst. Máma by mě nenechala to opsat. Já si to musela přečíst. Teď myslím, pokud to opravdu čtou a jsou to kvalitní knihy... Možná s výhradami bych to nechala, je to dvousečné. Podle toho, jak je to nastavené, aby to nebylo poplatné době a opravdu to děti přečetly.

Četla jste víc než jen to?

Asi jo.

Z jakých zdrojů jste nejčastěji čerpala tipy na dobré knihy? Tipy, co si přečíst?

Už si to nevybavím. Ale půjčovali jsme si knížky s kamarády, tak asi i tipy.

Kde jste tak nejvíc sháněla knihy pro přečtení?

Doma, co bylo. Měli jsme velkou knihovnu, hodně knížek. Máma hodně četla. Ale byly to knihy s určitým zaměřením – detektivky, literatura faktu... To četla nejraději a dětské knížky samozřejmě. Měla jsem svoji knihovnu. Táta měl knížky zase o architektuře. Taky četl, ale máma víc.

Poznámka: zásobárna – domácí knihovna

Kolik jste tam měla odhadem asi vlastních knih?

Možná tak 50–100 knih, přesně nevím.

Byla ve škole školní knihovna?

Asi ne.

A chodila jste jako dítě do knihovny?

Já jsem do knihovny nechodila. Měli jsme doma knih dost, nebo jsem si je půjčila od někoho. Neměla jsem potřebu chodit do knihovny.

Pořádala se někdy beseda se spisovatelem? Pamatujete si, že by to probíhalo?

Ne, vůbec si nevybavuji, že by se to dělalo. To tenkrát snad ani nebývalo.

Vybavíte si nějakou oblíbenou knihu, co jste četla jako malá?

Z deníku kocoura Modroočka, to jsem milovala. Cokoliv, co namalovala Zmatlíková jsem měla nejraději. Kvůli těm obrázkům jsem pak četla další knížky, co namalovala. Já jsem hodně malovala, tak tím to asi bylo.

Poznámka: vliv oblíbené ilustrátorky

Můžete si zkusit vzpomenout na pár časopisů, které jste v dětství četla?

ABC to bylo, možná Čtyřlístek, Sluníčko a Mateřídoušku. Na ABC jsem měla i předplatné.

A Čtyřlístek jste odebírali?

To ne, ale snažila jsem se ho kupovat pravidelně. V té době se to sbíralo a schovávalo. Škoda, že jsme to vyhodili, dnes by to bylo cenné.

Kolik času jste jako malá trávila čtením?

Hodně jsem sportovala. Asi jsem nečetla každý den. Jak jsem byla unavená nebo se mi chtělo. Já mám, že mě musí kniha na začátku zaujmout, jinak ji nepřečtu. To mám do dneška. Prostě se nedonutím to přečíst. A taky nemůžu číst, když jezdím. Vždycky se mi dělalo zle.

Hodně jste tedy sportovala... Zabíralo Vám to mnoho volného času?

Ano, dělala jsem skoky na trampolíně, atletiku, moderní gymnastiku a nejděle volejbal. Ten mi zůstal až do teď. Do toho jsem malovala. Chodila jsem do lidušky, ale tam jsem musela malovat v určitý čas. To mě nebavilo. Chtěla jsem malovat, když jsem měla chuť, ale ne, když mi to řekli.

Poznámka: mnoho zájmů

Chodila jste do pionýrské organizace a vybavujete si nějaké zaměření směrem ke čtení?

Bohužel, nejsem na to hrdá. Bylo to takové sportovně turistické... Bobříci, stopy a tak.

Měla jste nějakou funkci v pionýrské organizaci?

Byla jsem kronikář, protože jsem uměla malovat.

Zúčastnila jste se někdy recitační soutěže?

Asi ne. Já jsem se hrozně styděla. Recitovala jsem jen před třídou. Tam by mě nedostali.

Měla jste jako dítě pocit, že jsou některé knihy příliš upravované, aby vyhovovaly socialistickému smýšlení?

Hlavně knihy z povinné četby, ty jsem musela číst. Ale jinak jsem si vybírala jiné, kde se to nevyskytovalo. V té povinné jsme četli věci jako Čuk a Gek, Timur a jeho parta.

Poznámka: vědomí existence

Myslíte, že bylo v té době dost knih? Vždy jste sehnala to, o co jste měla zájem?

Jako dítě jsem to ani nevnímala. To dítě neřešilo. Spousta věcí se v té době neřešila. Člověk to viděl, až když skončil socialismus. Vůbec mu nepřišly.

Poznámka: děti neřeší, ani dospělí, únik

Byla jste členem KMČ?

Asi jo.

Co zakázaná literatura a autoři? Četla jste z nich něco a z jakého zdroje jste čerpala?

Tenkrát se mnou o tom nikdo nemluvil. Máma se bála. Byla proti režimu. Ale bála se, abych něco neřekla. Po revoluci jsme o tom mluvili, jak to chodilo. Asi jsme měli i něco z toho doma. Vybavuji si, že jsem četla ještě před revolucí Černé barony psané na stroji. Ale to už jsem byla po základce, dospělá.

Poznámka: obava z dětské upřímnosti, matka tajila

Znamenal u Vás konec této éry nějakou významnou změnu ve čtenářství? Dočetla jste si např. některá díla?

Když pak byl ke všemu přístup, tak jsem zájem měla. Co se ke mně dostalo, to jsem přečetla.

Ještě se zeptám... Jaké bylo povolání a vzdělání Vašich rodičů?

Od dvou let mě vychovával nevlastní otec. Ten měl vysokoškolské vzdělání, byl architekt. Máma měla středoškolské vzdělání. Byla hodně chytrá, ale nedostala se na vysokou školu, protože neměla dobrý kádrový profil. Nějakou dobu dělala učitelku na základní škole a pak v administrativě.

Poznámka: vliv socialismu na rodinu

Máte nějaké sourozence?

Jednoho staršího vlastního bratra, ale nevyrůstali jsme spolu, pak dva nevlastní. S jedním jsem se nikdy neviděla, s druhým jsem vyrůstala chvíli, pár let.

Jaké máte Vy nejvyšší dosažené vzdělání a co děláte?

Mám odborné učiliště a jsem operátor na počítači.

Děkuji za Vaše odpovědi a za Váš čas. Pošlu Vám přepis emailem, kdybyste si na něco sama vzpomněla, dejte mi vědět.

Doplňující otázka (telefonické doplnění chybějící odpovědi)

Jaký byl Váš prospěch?

Průměrný. Mě škola moc nebavila, jen tělocvik a kreslení.

Jaký máte vztah ke čtení? Čtete rád?

Jsem dyslektik. V té době mi to nediagnosticskovali, ale všechno ukazovalo na to, že jsem. Já špatně čtu, dělá mi to problém. Čtu jenom, když potřebuji, na tabletu zprávy online, články o autech, přírodě, technice, politice. To mě akorát naštvě. Pak už to ani nemůžu číst.

Poznámka: ovlivněno disfunkcí

Vidíte v četbě nějaké výhody?

Vím, že bych měl číst, ale jak mi to nejde, tak mě to nebaví. Ale určitě to zlepšuje gramatiku, ta mi taky nejde. A všeobecný přehled.

Kolik knih tedy ročně přečtete?

Nula, jen ty články. Maximálně mi něco přečte manželka. To mám rád, když mi něco čte. Hlavně, že to nemusím číst já. Jinak na to nemám čas, jsem hodně zaměstnaný a pořád hodně sportuji. Práce a sport mi zabírá v podstatě veškerý čas.

Poznámka: předčítání manželky, krátké čtení

Máte v domácí knihovně knihy ze školních let?

Nemám. Dlouho jsem měl foglarovky, dobrodružné knihy, ale dost se toho zlikvidovalo. Snažili jsme se je dát do antikvariátu, bylo nám to líto vyhodit. Něco přišlo i do sběru.

Doporučil jste dětem nějakou knihu, kterou jste jako dítě přečetl?

Já jsem s ním nečetl. Přes to byla manželka nebo babička. Ta měla knížky hodně ráda a hodně se snažila syna motivovat ke čtení.

Poznámka: zapojení matky, tedy babičky

Která osoba se Vás snažila podporovat ve čtení nebo byla Váš čtenářský vzor?

Snahu měla máma, která hodně četla.

Dávali Vám rodiče knihy jako dárky?

Ano, máma mi je dávala. Občas.

Kde jste získával tipy na dobré knihy?

Vlastně mě to moc nezajímalo.

Nebavili jste se třeba s kamarády?

Možná, ale přesně si to nevybavím.

Poznámka: bez zájmu

Kde jste nejčastěji sháněl samotné knihy?

Doma, máma jich měla hodně.

Předčítali Vám knihy rodiče, třeba pohádky?

Máma občas.

Podporovalo se ve škole nějak čtenářství, například darováním knih nejlepším žákům?

Asi jo, ale já si nikdy žádnou nezasloužil.

Ybavujete si soudružku učitelku, která by Vás podporovala ve čtenářství?

Žádná. Já jsem je nenechal. Byl jsem trochu divoký, co se týče chování a měl jsem problém s autoritami. Vždycky jsem měl spíš raubířské zájmy. Čtení mě nelákalo.

Poznámka: horší chování

A co třeba v družině?

Nechodil jsem do družiny.

Co si myslíte o povinné četbě? Jaký máte na ní názor?

Špatný a teď je mi to jedno.

Poznámka: krátké odpovědi, neklást zbytečně

Četl jste ji nebo jen opisoval výtah od ostatních?

Musel jsem. Občas jsem něco opsal, ale něco přečetl.

Četl jste i něco navíc?

To ne. Četl jsem, jen co jsem musel.

Jaký jste měl prospěch?

Takový průměr.

Půjčovali jste si s kamarády knihy?

Já jsem půjčoval. Májovky hodně, někomu i Foglara.

Poznámka: zdroj nepodporované literatury

Byl ve škole čtenářský klub nebo nějaký takto zaměřený kroužek (literární, recitační...)?

Tam bych stejně nechodil. Ale asi ne.

Byla ve škole knihovna?

Měli jsme jí. Ale nevyžíval jsem ji.

Chodil jste jako dítě do jiné knihovny?

Nechodil. Já toho moc nepřečetl a hodně toho bylo doma.

Byla Vaše dětská knihovna doma oddělena od knihovny pro dospělé?

Měli jsme jednu knihovnu a oddělené to bylo jen v policích.

Poznámka: knihovna dohromady

Kolik tam bylo odhadem dětských knih?

Tak kolem padesáti.

Byl jste někdy jako dítě na besedě se spisovatelem?

Ne.

Vybavujete si z dětství oblíbenou knihu?

Ferdu mravence, protože tam bylo rugby, ale nevracel jsem se k ní.

Vzpomenete si na pár časopisů, které jste četl?

ABC, ty vystřihovánky. Čtyřlístek, to bylo obrázkové. Takový komiks, to se mi líbilo.

Kolik procent volného času jste trávil čtením?

Málo, skoro nula, jen na nutné školní věci.

Jakým aktivitám jste se tedy věnoval?

Měl jsem hlavně sportovní aktivity. Rugby jsem dělal i vrcholově. Neměl bych na čtení ani čas.

Poznámka: hodně sport

Byl jste pionýrem?

Nebyl. Byl jsem vychovávaný v prostředí, které bylo zaměřeno proti režimu. Takže mě to ani nenapadlo.

Zúčastnil jste se někdy recitační soutěže, recitoval jste?

Ne.

Měl jste někdy pocit, že jsou některé knihy moc poplatné době?

Asi jo. Naše rodina v tomhle směru byla uvědomělá.

Bylo tehdy snadné sehnat knihy? Bylo jich dost?

Nezajímalo mě to. Doma toho byla spousta a měl jsem jiné zájmy.

Poznámka: neřešil

Byl jste členem KMČ?

Nebyl, ale vím, že to bylo.

Mluvil s Vámi někdo o zakázaných autorech a literatuře nebo nevhodné literatuře?

Máma mi to vysvětlila, že o tom nemám mluvit a půjčovat jen výjimečně. Protože jsme to měli doma, tak jsem věděl. Měli jsme spoustu věcí i po dědovi – Rychlé šípy, Májovky, tohle všechno jsme měli. Občas něco jsem přelouskal. Taky hodně knihy o přírodě, to máma četla. Jezdili jsme jako rodina hodně na čundry. Měla záporný vztah k režimu.

Poznámka: zapojení rodiny

Takže konec komunistické éry zřejmě nepřinesl žádnou změnu ve čtenářství, ve změně žánrů nebo druhu literatury?

Já jsem k tomu přístup měl. U mě to velká změna nebyla.

Zeptám se ještě na rodiče. Jaké měli povolání a jaké bylo jejich vzdělání?

Máma měla středoškolské, pracovala v administrativě. Otec... To je složitější. Byli tři. Vlastního neznám. Ten jeden s námi žil asi do svých dvou let, pak tak do pěti další, který zemřel a další, tak od šestnácti.

A máte nějaké sourozence?

Mám dva nevlastní sourozence. Máma si je osvojila.

Jaké máte Vy vzdělání a zaměstnání?

Mám odborné učiliště. Dělán jako OSVČ instalatérské a stavební práce.

Jsmo u konce. Děkuji za rozhovor. Až to zpracuji, zaslala bych Vám to k přečtení. Není to povinné, pokud nebudete chtít, nemusíte to přečíst. Ale budu ráda, když se na to podíváte a zkontrolujete to.

Zeptám se tě... Jaký máš vztah k četbě vůbec?

Kladný, pozitivní.

Vždycky? Nebo měnilo se to nějak... Četla jsi vždycky jako dítě?

Od malinka jsem četla. Už jako dítě jsem četla, do knihovny chodila, vždycky jsem četla.

Jaké vnímáš, že to má výhody – četba. Čím tě obohacuje?

Slovní zásoba.

Ještě něco?

Pro mě je to relax. Pro mě je to hlavně relax.

Prosím tě, kolik tak přečteš knížek za rok?

Jak bych to spočítala... No tak padesát určitě dám.

To jsi opravdu silný čtenář.

No, no. A některé další i elektronicky.

Takže čteš k tomu ještě elektronické? A nemáš s tím problém?

Ne.

Většina lidí mi říká, že se jim to úplně nelíbí...

No, knížka je knížka. Ale vzhledem k financím... Někdy stahuju a čtu i z toho a nevadí mi to.

Mně to tedy upřímně vadí. A prosím tě... Máš v knihovně nějaké knížky z dětských let?

Přemýšlela jsem, nemám. Zůstalo to u rodičů. Nemám nic. Nic jsem si nebrala.

Doporučila jsi nějakou knížku, kterou si četla jako dítě, svým dětem?

Asi mě napadlo ten Malý princ, teďkon L.

Přečetla to? Líbilo se jí to?

F. to přečetl určitě. Jo, je to tak. Možná to budeme s ní teprve číst do čtenářského deníku.

Myslím teď jako. No, ona má jiný zájmy. Ona ho poslouchala.

Takže něco ale opravdu. Když jsi tedy vyrůstala, hodně jsi četla... Kdo tě k tomu přivedl? Máma, táta, učitelky, sama...

Sama bych řekla. Asi sama.

Až když jsi tedy začala číst, tak jsi teprve...

Ano, ano. Ale řekla bych, že na tom měla teda podíl asi i škola, že jsme... Pamatuju si, že byly čtenářský deníky, že jsme psali. A že, jak se pak povinně muselo číst, že člověk objevil, že jsou i jiné knížky, tak to.

Poznámka: povinná četba vnímána pozitivně

Já se na to potom možná ještě zeptám.

No, no.

Kde jsi sháněla tipy na to, co budeš číst? Od kamarádů, od rodičů, z tisku...

Kamarádi, knihovna, ze školy, možná i paní učitelka.

A paní učitelka... Je nějaká, která by tě speciálně vedla ke čtení?

Ne. Já nevím.

Půjčovali jste si knihy mezi sebou s těmi kamarády?

To bych řekla, že až teď v dospělosti, spíš v práci.

Jako děti ne?

Ne. Myslím si, že...

Takže jsi sháněla ty knížky spíš doma... Měli jste velkou knihovnu? Nebo v knihovně?

Já jsem dostávala knížky pravidelně k Vánocům i narozeninám. Pak třeba mamča se mnou šla... A šla jsem si vybrat sama do knihkupectví.

Poznámka: sama – vlastní iniciativa

Sama sis je kupovala?

No, mohla jsem si vybrat a mamča mi je koupila. I mimo třeba, mimo Vánoce, mimo...

A jak četli rodiče? Víc četla máma, táta, vůbec nečetli?

Vůbec, právě. Vůbec si je nevybavuju s knížkou v ruce. Ne, fakt ne...

A teď třeba, když jsou starší? Když mají víc času?

Ani jeden. Nebo J. Ten čte.

Ani ti nepředčítali, jak jsi říkala?

Ne.

Vybavuješ si, že by škola nějak podporovala čtenářství? Byly tam čtenářské kluby nebo...

Neřekla bych.

Nebo dávaly se knížky nebo tak?

Já si pamatuju, že jsem byla nejlepší žák a vždycky jsem dostala knížku.

Poznámka: knihy jako dary

Tak jsi měla výborný prospěch?

No ano, ano.

A chodila jsi do družiny?

Ano, ale asi jen do třetí třídy.

Tam se nějak četlo? Nebyla tam knihovna nebo...?

Nevybavuju si. Nemám ty vzpomínky, vůbec si nevybavuji. Vůbec.

A ve škole... Tedy při literární výchově, povinná četba...

A vybavuji si, že jsme asi byli v knihovně se školou. Byli jsme určitě v knihovně, protože pak si pamatuju, že já se pak přihlásila. Byla jsem v tom dětském oddělení a pak přecházíš na to dospělý.

Škola vás tam tedy navedla, abyste se přihlásili?

Ano. Takhle to bylo. Protože já jsem pak začala chodit do knihovny a chodila jsem s mojí kamarádkou ze třídy. Chodily jsme spolu.

Když přeju ke škole, tak názor na povinnou četbu... Četla jsi to, když jsi byla malá? Opravdu nebo jsi to opisovala? Co si o tom myslíš teď?

Jo. Já jo. Já jsem to četla, poctivě četla. Ne všechno se mi líbilo, to je pravda. Malý Bobeš jsme četli, co.

To se ti nelíbilo, přišlo ti to...

No, mně vůbec.

Takže jsi jako dítě poznala, že je to nějak uzpůsobené...

Asi jo, řekla bych, že jo.

Ještě v nějakých jiných knížkách jsi to vnímala?

Třeba jsem objevila Foglara, Jaroslava Foglara, Rychlý šípy. Všechno, co napsal, jsem si chodila půjčovat do knihovny. To mě i pak mamča dokupovala tadyty knížky.

V knihovně byly tyto knihy?

Jo. Byly takový komiksy, si pamatuju, to kreslený. Byly, byly, určitě byly. Myslím si, že byly.

Poznámka: Foglarovy knihy volně dostupné

Všechno jsi tedy četla, neopisovala a četla jsi i víc, než co bylo zahrnuté v té povinné četbě?

Jo, jo. Povinná četba, to bylo vždycky, že jsem to musela přečíst a napsat do čtenářského deníku.

A četla jsi ještě víc než to?

Na té základní škole asi míň než na té střední. Na zdravce jsem četla ještě mnohem víc.

Takže úměrně s tou povinnou četbou...

Jo, na základce to bylo takový, že jsem přečetla to, co jsem musela. A to, co jsem třeba dostala k Vánocům, ty dvě tři knížky jsem teda fakt přečetla.

Tak tipy jsme si probrali... Když jsi měla tu kamarádku, tak asi s tou... Mezi sebou jste si taky půjčovaly knížky?

Je možný, že jo, ale nevybavím si. Třeba ani konkrétně titul si nevybavím.

Už je to dlouho, vid'.

No, už je to dlouho. Je to fakt dlouho. Až pak na tý zdrávce jsme četli takový ty... My ze stanice Zoo nebo takový ty se zdravotnickou tematikou, Robin Hook a tadycto.

Vybavíš si, jestli měla vaše škola školní knihovnu?

Zakladní, si myslím, že vůbec. Na zdrávce asi musela bejt nějaká, odborná, asi jo. Ale teď třeba vím, že L. ji má na základní škole, ty mají knihovnu. Už teď třeba ji maj.

A doma. Měli jste tedy hodně knížek, když jsi říkala, že jsi dostávala... Kolik jsi měla tak svých knížek?

Měla. Bylo jich tak dvě police.

Tak třeba dvacet?

Dvacet určitě.

I víc?

I víc.

Přibližně padesát...

Jo, do těch padesáti může být.

A byla oddělená od dospělácké knihovny?

Ne i s pohádkami.

Takže jsi tím pádem měla přístup i do té knihovny pro dospělé. Měli tam nějaké zakázané knížky, takové, které by...

To mě zaujalo, že si to vůbec nepamatuju. Nevybavím si vůbec, že by nějaký zakázaný knížky...

Nic takového, o čem jste se nemohli bavit... Nebo, pozor, nepůjčuj...

Ne, ne.

A ještě ve škole nebo v knihovně... Beseda se spisovatelem... Zúčastnila jsi se toho někdy?

Ne, nikdy.

Slyšela jsi, že by se to někdy dělo? Když jsme byli malí?

Ne, ne. Teď třeba ji už maj.

Co jsi měla jako nejoblíbenější knížku, když jsi byla malá? Vybavíš si nějakou?

Přemějším, Stanislav Rudolf, takový tadyty, pamatuješ... Ty dívčí takový. To jsem četla hodně. Teď si nevzpomenu na jméno, ale...

Takže spíš jakoby podle žánru, než že by byla nějaká úplně speciální...

Ne, ne.

Anebo podle spisovatele, že by se ti líbil a četla jsi knížky od něj?

Tak jako četla. Jack London, tadyty autory si pamatuju.

Poznámka: iniciační autoři

Co časopisy... Četla jsi nějaké? Odebírali jste nějaké? Měla jsi předplatné?

Bravo, Bravičko, ale tak v pubertě.

To až potom, ale jako dítě?

Jako dítě... Mateřídouška byla... Ano, Mateřídouška. Ještě něco bylo? Nevybavím si... Pak ještě takový to Dívka nebo tak, pak už pro starší holčiny.

Takže spíš zaměřené na holky?

Ale ne jako předplatné, ale spíš náhodný nákupy. Koupili jsme nebo koupila jsem si. Ale jako dítě Ohníček. Ohníček, ano.

Poznámka: záblesk vzpomínky

Co Čtyřlístek?

To mě nebralo nikdy, tadyty...

Vůbec jste to ani nekupovali ani nesbírali?

Ne, ne, vůbec.

Měla jsi nějakou činnost, kterou jsi dělala pravidelně, hodně? Sport, výtvarka? Něco, co jsi dělala hodně a věnovala tomu hodně času?

Chodila jsem na výtvarku, ano. Malovala jsem.

Když jsi četla... Kolik času jsi tím tak trávila v porovnání třeba s ostatními věcmi? Třeba hodinku nebo půl nebo tak nějak...

Jo, ta hodinka si myslím.

Chodila jsi do Pionýra?

Hm.

Byl nějak ten oddíl zaměřen? Co se tam tak dělalo?

Ne. To si nemyslím. Jakoby....

Takové běžné činnosti? Měla jsi tam nějakou roli?

Ne, asi... Nevybavím si, vůbec, že bych v něčem nějak vynikala.

Takže jste vůbec se čtenářstvím nepřišli v tom pionýrském oddíle do styku?

Musím říct, že asi ne. Asi vůbec.

Co recitování... Recitovala jsi v nějaké soutěži?

Ne, ne, nikdy.

A proč?

Ne, styděla jsem se. Prezentace na veřejnosti... Nikdy.

Vnímala jsi nějak, že by bylo málo knih? Že by bylo třeba těch dětských knížek málo, že by jich na trhu nebyl dostatek?

Ne, to bych neřekla.

Byla jsi členem Klubu mladých čtenářů? Měli jste to na škole?

Ne.

Víš, co to je? Pořád ještě to funguje od Albatrosu?

Albatrosu... Jo, vybavím si... Něco jsme objednávali. Něco jsem určitě měla.

Když jsi byla malá?

Jo, jako malá. Vždycky přišla brožurka s nabídkou knížek. Jo, určitě jo. Myslím si, že jo.

Myslím si, že minimálně jednou, dvakrát jsme to...

Poznámka: vybavení až po narážce

Ale tedy, že bys byla členem...

To asi troufnu říct, že asi ne.

Mluvil s tebou někdo z dospělých – máma, táta nebo tak – o knížkách? Jestli byly některé zakázané, nevhodné, doporučované?

Ne.

Vůbec jste to obsahově...

Naši se mnou vůbec takhle nemluvili. Až pak po revoluci člověk...

Nemluvili? Proč? Protože se báli, abys to neřekla? Nebo...

Nevím, to nevím. To vůbec nedokážu soudit, jestli se báli nebo... Nemluvalo se takhle o tý době v komunismu.

Žádné povědomí v tomto směru jsi tedy neměla?

Ne, já jsem neměla. No, jako dítě jsem to vůbec nevnímala, že by byla třeba nějaká zakázaná literatura.

Až tedy potom? Po revoluci?

Po revoluci. No, no. To mi bylo nějakých třináct.

Až potom tedy spíš na střední?

Jako tak střední, tak. Spíš až takhle.

K foglarovkám jsi měla přístup, protože byly v knihovně. To je zajímavý poznatek pro mě. To zatím ještě nikdo neměl.

Ano, ano.

Žádná změna ve čtenářství tedy u tebe nepřišla, když skončila normalizace?

Ne, ne. Jsem byla malá nebo malá... Jedenáct, člověk to asi nevnímá.

A ještě bychom měli probrat, abych věděla, z jaké rodiny přibližně pocházíš... Kolik máš sourozenců?

Mám dvě nevlastní sestry.

A mladší, starší, nebo ty jsi...

Mladší, já jsem nejstarší z nich. Mladší.

O hodně nebo přibližně...

O šest a o deset let.

Tak to je o hodně. A rodiče – povolání, vzdělání?

Vyučení jsou oba dva. Elektrikář a prodavačka.

Mají výuční list, odborné učiliště?

Ano, ano.

A tím se také živilí?

Ano, ano, celý život.

Ty máš tedy jaké vzdělání?

Vyšší odborné.

A pracuješ teď jako...

Záchranka, na záchrance.

Děkuji ti. Čteš opravdu hodně. Já to pak přepíši a pošlu ti to k vyjádření. Kdybych něco zapoměla, zeptám se ještě po mailu nebo zavolám.

Dodaný podklad, po kterém následoval rozhovor:

- 1 sestra mladší o 3 roky, táta VŠ báňská, hasič, máma SŠ – úřednice, já VŠ u PČR
- četl jsem hodně, teď pracovně, poslouchám audioknihy
- matka hodně četla, i otec, mně četla babička
- tipy – škola, spolužáci
- knihy – knihovna, domácí knihovna, kamarádi
- knihy jsem dostával, i ve škole
- škola neměla vliv na moje čtení, jen povinná četba, ta mě nebavila, ale něco jsem přečetl
- škola měla knihovnu
- knihovnu mám kousek a chodil jsem tam
- beseda s novinářkou
- oddělená knihovna doma, docela dost knih
- nemám žádnou top knihu
- ABC, Mateřídouška, Čtyřlístek, Murzilka, Pijaněr...
- recitační soutěž ne, Pionýr ano
- asi 10 % času jsem četl
- dostatek knih jsem neřešil, KMČ člen jsem nebyl, propagandu v knihách jsem nevnímal, až po revoluci
- nevěděl jsem o zakázané literatuře, jen, co tu nebylo, o Bravu
- objevily se nevydávané věci, ale ne vše mi chybělo

Co jsi četl jako dítě?

My tam máme ty encyklopedie, nebo i jiný knížky. Máma to vždycky objednávala. Já nevím, jak se to tehdy jmenovalo... Magnum byl zásilkovej obchod na oblečení, a pak byl Odeon, snad jménem, nebo co. To byl ten knižní klub... Nebo jak se to jmenovalo. To vždycky objednávala.

Pro celou rodinu objednávala? Nebo jenom hodně pro sebe?

I pro mě. No, jestli četl táta něco jiného... My jsme pak spíš četli ty jeho knížky. Mě třeba spíš bavilo, co měl táta. Nějaký ty literatury faktu, Borovičku a tak.

Takže tipy na knihy...

No, škola, spolužáci... Nebo co jsem si tak našel v knihovně, když na to přišlo.

Tedy knížky jsi klasicky sháněl – knihovna, kamarádi... Měli jste velkou knihovnu?

Naši měli a my jsme měli v pokojíku svojí. Pak spadla.

Ty ses na ní houpal?

Ne, ne. To přetížila ségra, ale táta mi to dával, že to je moje chyba. No, tak jsme se kvůli tomu pohádali. To už jsem nebydlel ani dom pořádně. To bylo na tom papundecklu, kolejničky a ona to urvala. To přetížila asi učebnicema a normálně to ruplo.

Knihy něco váží. Kolik jich tam bylo?

No hodně, nebo to nešlo spočítat. Tři police. Kolik jich tam bylo... No, já nevím. Je to v garáži. Teď ještě furt ty knihy. Já měl vždycky hodně takovejch těch Už vím proč nebo něco takovýho.

Poznámka: knihy odneseny z knihovny rodičů, ale nepřeneseny do aktuální domácí knihovny

Albatros, Už vím proč...?

Už vím proč a Nástrahy velkoměsta nebo ne Nástrahy velkoměsta, to je film. Ale Zákulisí velkoměsta, jak tam vysvětlovali... Tohle jsem dal neprozřetelně malý K.

Spíš taková ta...

Taková ta technická nebo něco takového. Hodně jsem měl takový knížky.

Co čteš dneska? Také něco takového?

Teď v práci toho přečtu tunu a jinak spíš poslouchám.

Jsi vyčerpaný tedy čtením z práce... Přečteš toho dost?

No, já si to strčím do uší. Já jsem hlavně poslouchal, když jsem s nima začal jezdit s kočárkama. Tak jsem si dal pecky a šel jsem a poslouchal jsem knížky. Tehdá to začínalo, teď už toho je víc. Poslouchal jsem Svěráky.

A jak na displeji čteš?

Jo, na displeji čtu, ale nečtu knížky.

Jaké je to čtení?

Zprávy. Názory, ale ne, že bych si tam otevřel knížku, tak to asi ne. L. má tu čtečku a ta se nečte špatně. Ten elektronickéj inkoust.

Ta to zvětší i na tu velikost toho, co dobře vidíš. Už je to přece jenom na oči...

No. A nesvítí to... Je to takový, že ti to nesvítí.

A ještě se vrátím k rodičům... Četl někdo víc?

Ne, to oni četli oba stejně. Možná matka o trochu, ale to těžko říct. Ale četli.

Koukám, že babička spíš četla...

Babička mi četla, když jsem byl malej. Tak já jsem trávil s babičkou dětství.

Pohádky a tak?

No, četla nějakou tu pohádku... Bajaja nebo co to je. To mě vždycky zajímalo, kde tam byla ta holubice. Já jsem měl takovou hnědou knížku pohádek... Ona možná bude někde v garáži. No, ta bude v garáži.

Poznámka: pohádky

No, oni by si je stejně nepřečetli, děti, ne?

Ne, ne. Ta čte knížky, ale ta čte ty její mangy, mantry nebo co to je. Takový ty japonský.

Pravidelně jsi dřív dostával knížky?

Jo, to byl zrovna ten tvrděj dárek, kterej nebyl úplně ono.

Jako myslíš, že lepší byly měkké dárky?

Ne, ale to byl z těch tvrdejch dárků, kterej nebyl...

Tak a škola... Podporovala čtenářství nějak?

No, vyhráli jsme Xaveria.

Za reprezentaci školy?

Jo, byli jsme druhý. Kdyby s námi byl, tak jsme to tehdá vyhráli. Vyhráli jsme nějakou soutěž O zemi... Ne, druhý jsme byli. Ale byli jsme druhý, protože jsme byli jen dva, protože s námi nebyl ten třetí. Tak jsme měli málo bodů. No, on nějak nemohl. Já ho někde mám, toho Xaveria.

To byl zeměpis, nebo... Co to bylo?

To byl Arbes, ty romaneta. No, to byla soutěž O zemi. To byl zeměpis s ruštinou, něco takového. Včera, dnes a zítra... nebo co to tam bylo.

Takže žádná paní učitelka tě nevedla ke čtení nebo si nějakou vybavíš?

Ne, myslím, že ne. Pamatuji si Š., ta byla v knihovně, jak tam vždycky seděla. My si tam vobčas teda něco šli půjčit. Ale co tam bylo v tý knihovně. Tady na základce asi nic extra. Teď tam je před kinosálem... Teď tam maj hudebku, že tam maj klavír. Pak tu knihovnu, někam ji dali jinam a my jsme tam měli hudebku.

Máš neuvěřitelnou paměť.

To si pamatuju, třetí řada nezpívá... To jsou moje zážitky. Třetí řada nezpívá, třetí řada brumendo a čuměli jsme z okna.

Poznámka: několik vět neuvádím – není k tématu + osobní personálie jiné osoby

A v družině se četlo, nečetlo?

Já si pamatuju v družině, že nám pouštěli desky. Pouštěli nám Káje a Jirku Korna, ale že by se četlo v družině, si nepamatuju.

A že by se šlo do knihovny?

To si nepamatuju. Oni nás tam nahnali všechny, abychom si udělali čtenářský průkaz. To jsme byli všichni organizovaně se školou a pak už jsi tam chodila. Prostě každé na svoji... Ale já jsem vcelku chodil, nebylo to daleko.

Názor na povinnou četbu... Jaký máš teď, jaký jsi měl předtím?

Jako tehdá mě to nebavilo. Tam byly knížky, který nebyly ani dobově nějak korespondenční. To bylo obrození, Hanýžka a Martínek. Takový psaný děsným jazykem. Nečetla jsi – někde na netu bylo dětský hodnocení... Zápis do čtenářského deníku – Babička, ale pojal to chlapec hodně avantgardně (nechápu, že to mám číst, je to nuda, nic se tam neděje).

Pořád si myslíš, že ty knížky, které tam jsou zahrnuté, nejsou úplně...

Ne. Asi ne všechny, ale...

Babička mě taky nebavila.

Babičku jsme četli. Tomu jsi neunikla, jo, ale z dob obrození. Musí se to posunout. Jako tadyty Zapadlý vlastenci a tadyto... Poplach v Kovářský uličce.

Tedy ne úplně všechno jsi opravdu přečetl?

Něco jsem... Když to srovnám s dneškem... Otevřu internet, obšlehnu tam všechno. To je tragédie. Ale my jsme to museli shánět.

To je pravda, internet je mocný. Tam se sežene všechno. Takže něco víc malinko jsi četl?

Jo, něco málo jsem musel. Hlavně si pamatuju, že jsme na gymplu měli něco číst, já to tam i někde píšu. Ten konec Neonový věku, to si pamatuju, že jsem prostě nedal. To pro mě bylo nekousnutelný. Já jsem měl pocit, že čtu dvě hodiny jednu stránku. Nebavilo mě to, a přitom Tankový prapor od Škvoreckýho jsem četl snad třikrát, když to tehdá vyšlo. V tom devadesátým, když to vylezlo. Ono to snad vycházelo i na pokračování v Dikobrazu, tak jsem ho četl v těch novinách. Pak to vyšlo jako knížka. To mě bavilo a pak jsem si od něj otevřel tohle a říkám... To je jak, když to psal úplně jinej člověk. To bylo snad jak předrevoluční, před osmačtyřicátým...

Ještě se vrátím k těm tipům na dobré knihy a samotné knihy, to jste si půjčovali mezi kamarády?

Mezi kamarádama, pak na gymplu. To víš, že jo.

Až spíš na gymplu nebo už na základce?

Na základce moc ne. To si nevybavuju, že bychom si půjčovali knížky. Ale na gymplu, to pak frčeli. Takový Bude hůř a tadyty. Na to byl pořadník, kdo to kdy dostane do ruky. Když se objevilo něco jó kvalitního. Něco, co prostě musíš... Něco, co prostě musíš, abys...

Abys zapadl?

Jo, abys nebyla mimo obraz.

Tohle myšlení jsi měl až později? Na základce tě to nenapadlo? Nějaké ty věci si přečíst vlastně proto, abys věděl to, co vědí všichni okolo?

To mě zase z tý povinný literatury nepřišlo, že by to bylo něco, bez čeho bys byla ztracená, kdybys to nečetla. To nebylo jako tyhle ty knížky, co byly, abys nebyla ztracená. Ty nebyly v povinný četbě.

Tak a beseda se spisovatelem? Byla někdy nějaká?

Já si pamatuju tu novinářku, že nám tam dotáhli, z R.

Poznámka: redakce místních novin

Novinářka byla ve škole?

Byla tady z toho místního plátku... Já myslím, že byla ve škole. To chodilo ve středu do schránky, R. Já mám ještě schovaný nějaký. Jak jsem tehdá jel do Bulharska, tak jsem tam vyfocenej. Tak to mám někde schovaný.

Poznámka: upraveno – obsahovalo osobní data novinářky a osobní vzpomínky

Nemáš tedy žádnou knihu z dětství, která by tě zaujala, že bys jí četl znovu a znovu?

To vůbec, ne.

Co časopisy, odebíral jsi něco?

Jo, to bylo Ábíčko a možná, že jsem ještě... před Ohníčkem něco bylo. Ohníček jsem neodebíral. Ten byl ve škole občas, že tam... Já vím, že jsem měl Ábíčko. Mám svázaný

jeden ročník. Rodiče mi to tehdy svázali. To jsem měl fakt komplet. Ona, často to pošťačka nedoručila nebo to nebylo ve schránce. Ale ten jeden ročník mám komplet svázaný. A to bylo něco, to bylo zajímavý.

Členem nějakého čtenářského klubu jsi nebyl?

Ne, vůbec. To mi vůbec zapadlo, že to KMČ bude jako, ale že by... něco takového tady bylo.

A tušíš, že Ábíčko mělo také svůj klub čtenářů?

Voni měli něco. Voni se scházeli v tom kině, v Ponrepu. Nebo vždycky dělali nějaký akce. To tam reklamovali, ale to byli spíš kino akce. Aspoň z toho, co jsem tehdy četl. Pak jsem byl ale v Klubu přátel sovětského filmu. Pamatuju si, za deset korun deset představení jsme měli. Do kulturáku jsme chodili. To byly bijáky. Jsem sehnal to DVD o doktorovi, jak tomu klukovi našel žábry a on mohl žít i pod vodou. To byl biják. Teď jsem to sehnal. To je z nějakýho roku 63. Já to tady mám někde, na DVD to vyšlo. Tak jsem to sehnal, já to prostě musím mít.

Ty jsi byl pionýr, je to tak? A poměrně angažovaný?

To víš, že jo...

Co jsi vlastně dělal?

Já jsem chodil na skupinovou radu.

Skupinová rada...

To bylo jednou tejdně, nebo jak se to scházelo. Dneska tomu říkají školní parlament a je to furt to samý.

A jako rád, nebo...

Mně to nevadilo a hlavně... Nepřišlo mi to nijak jako divný.

Nikdo tě netlačil? Necítil jsi žádný tlak, prostě se to dělalo a...

Ne, a hlavně za nás už to nebyl... Když to vezmeš... To nebyla žádná extra masírka. Ten sběr, to bylo v šestý třídě. My jsme měli kočárky, jenom ty rámy a tady jsme lítali po baráku, kdo nám co dá. No, a bylo to... Lítal se s partou. Mně to vůbec nepřišlo, že by to bylo jako nějaký nucený nebo... Tak v tý šestce jsem to bral ještě docela sportovně.

Ten pionýrský oddíl tedy nebyl nějak zaměřený? Čtenářství...

Ne, to nemělo nic společného – čtení. Já vím, že nás masírovali, že máš dělat nějaký cesty, plameny... A to se vůbec nedělalo, tady u nás, ne. To měli na praku.

Co jsi dělal ještě jiného? Sport nebo něco? Měl jsi ještě něco?

Já jsem chodil na judo, na box a pak jsem chodil do Elektronu. Chodili jsme na počítače. Já jsem chodil s kamarády na spoje. To bylo asi v pátý nebo v šestý třídě. Teď je to T., ten barák. Tam jsme chodili na počítač a do toho Elektronu.

Kdyby sis ten volný čas... Ty kroužky ti zabírali hodně času?

Hodinu nebo hodinu a půl.

A jak moc jsi z volného času četl?

Já vždycky večer. Já měl brzy večerku, tak jsem vždycky si mohl pak ještě číst. Musel jsem vypadnout od televize. Já měl přísný kasárníky. Já musel zalézt a mohl jsem si číst. Tak jsem si četl. To bylo tak jediný, co bylo. Co se dalo dělat. Pak, když mi ve čtrnácti dali slavně rádio, tak jsem i poslouchal pod polštářem, že mi to potichu hrálo, ale jinak...

A prosím tě – prospěch. Co jsi tak měl?

Já měl nějakou tu dvojku. Já měl snad vyznamenání, možná v osmičce. Já ani nevím, už.

Tak a recitační soutěže... Co ty na to?

Jéžíš, ne.

Vůbec ne? Proč?

Mně to nešlo procítěně...

Stydlivost s tím neměla co dělat?

Asi, ale celkově... Ještě se to naučit a nazpaměť. Já nazpaměť uměl Šimka s Grossmanem, ale že bych se měl naučit nějakou blbou básničku o čtyřech slokách. A to jsem ho fakt uměl, jak jsem to měl na tom malinkým magnetáku naposlouchaný.

A teď se zeptám, jestli socialismus měl nějaký vliv na to, kolik knížek se nabízelo? Jestli jsi to nějak vnímal?

Já jsem to neřešil. Asi to mělo vliv, samozřejmě. Pak jsem se dozvěděl, že byli zakázaní autoři, ale jak říkám... Když jsem si některý pak přečetl, jak tam píšu... Třeba si pamatuju Morčata, co jsem četl... Tak, jestli tohle bylo zakázaný, to nebylo vůbec na škodu. To byla hovadina, že kdyby byla povolená, tak to asi nebude mít ten punc.

A to jsi četl až potom...

Když se to uvolnilo. Když to začalo vycházet. Víím, že tehdá jsem byl někde u tátovo známých a tam se mě ptal nějaký kamarád toho jeho kolegy, jestli něco víím o Rychlejš Šípech. Já si pamatuju, že to bylo nějaký pexeso, nebo kvarteto, že jsme měli. Ale nikdy jsem je nečetl. To si pamatuju, že jsme to měli jako karty. Ale nikdy jsem nevěděl, že by to byly nějaký knížky. To až potom. Pak jsem dostal nějaký ty Hochy od Bobří řeky.

Takže sis to dočetl potom?

Jako dočetl. No, něco jsem si přečetl, ale skauting mě nikdy nebral. Mě to skautství... Je to takový...

Nezměnilo se tedy tvoje čtenářství? Tím, že sis přečetl ty knížky? Třeba jsi začal víc číst, nebo...?

No, přečetl jsem si to, co nebylo.

Spíš jenom druh literatury se změnil?

No, kolik nám bylo... Čtrnáct, patnáct... Když se to uvolnilo. Když to začalo vycházet. Tak sis něco přečetla... Víím, že něco jsem si fakt půjčil.

V době, kdy jsi chodil na základku, sis tedy vůbec neuvědomil, že by to mělo... trošku nějak třeba... socialistické principy?

Já si pamatuju jedinej exces. Jsme tehdá jeli na Duklu. To bylo čtrnáct dní před revolucí, někdy v říjnu. Tam víím, že kluci měli nějaký povídání proti Gorbačovovi a že jim tam vyhrožovali, že se nedostanou na střední školu nebo tak něco, ale pak se to zlomilo... Pamatuju si, že jsme ze sběru vytahovali Burdy. Takový ty západoněmecký časáky, katalogy, dvacet let starý. To byl katalog a teď jsme slintali, že tam byl... Tak to sis uvědomoval, že to tady není, že jedinej krám, kterej byl pod výborem, tak tam bylo video za pětadvacet. Chodili jsme na to koukat jak na modlu, co to tam maj. To bylo zboží, ale že by ty knížky nějak...

Spíš ty materiální věci sis uvědomoval?

No, ty materiální věci, ale že by chyběla nějaká literatura... Jakože bych krvácel, že nemůžu číst Kunderu, tak to ani ne.

Poznámka: materiální nedostatek

Vnímáš ty, že ti četba něco přináší? Co myslíš, že to má za výhody?

Tak jako dítě si buduješ fantazii, že si to představíš. Teď si maximálně rozšiřuju obzor. Tak nějak pojmeš věci, který bys jinde nezjistila.

Kolik knih tak přečteš?

Hele, já to naposlouchám. Já mám spíš jako poslech.

Poznámka: preference audia

Nepřečteš? Třeba jednu?

Jako knihu, že bych přečetl jako takovou, asi fakt ne. Já čtu prostě na monitoru nebo na tom... Čtu fakta, ale jako cíleně, že bych si otevřel beletrii, to fakt ne. Já mám holt, že si jí strčím do uší. Když na to mám čas, na dovolený. To jsem jich naposlouchal snad pět. Nějaký ty Řeky Londýna, to je taky výborný.

Poznámka: opakování stejné části – kočárky, již řečeno, nepřepisuji

Ještě se zeptám na rodiče a na sourozence. Máš jednu sestru, mladší? A rodiče, oba mají vysokou školu?

Ne, mamka měla střední, to tam píšu.

Ano, je to tu. Děkuji ti, že sis se mnou zavzpomínal. Jak to budu mít přepsané, dám ti vědět, aby ses na to podíval.

Zeptám se tě... Co si myslíš o četbě, jaké to má výhody?

Výborný vyplnění času.

Ještě něco?

Mám to strašně rád, četbu.

Tvůj vztah k četbě byl vždycky kladný? Už od mala?

Vždycky kladný, od malička. Už od účasti v první knihovně.

Kolik tak přečteš knih za rok?

Já mám periody. Míval jsem periody, kdy jsem dával třeba 50 až 100 knížek za rok. A teďka třeba 5, 10. Jak kdy.

A když jsi byl malý, tak jsi jich četl kolik?

Tak dejme tomu... Třeba jednu měsíčně. Ale to jsem byl maličký, že jo.

Máš třeba ještě nějaké dětské knížky ve své knihovně, co jsi měl, když jsi byl malý?

Ne. Já jsem neměl nikdy žádný svoje knížky. Já jsem si je vždycky musel půjčovat v knihovně, protože naši neměli.

Kdo tě nejvíc ovlivnil ke čtení? Kdo byl tvůj čtenářský vzor?

Nikdo.

Nikdo? Máma, táta, nikdo? Předčítali ti?

Ne, nikdy.

Až když jsi začal číst, tak jsi teprve... Měl jsi nějakou oblíbenou knížku?

Stříbrná sekera, Mahulena, krásná panna... První snad, úplně to nej, co jsem měl, jako tu první knížku... Já jsem si vzpomněl... Kdysi byly takový ty Dějiny národa českého. Takový ty kreslený jako komiks. To jsem četl hrozně rád... Moravské pověsti, Pověsti města pražského. Tak ty mám v hlavě jako nejhrouběji zarytý.

Poznámka: preference – pohádky, pověsti

Měl jsi nějaké sourozence?

Jo.

Starší, mladší?

Mladší bratr.

O kolik, o hodně?

O dva roky jenom.

Ani jemu nepředčítali rodiče?

Ne, vůbec.

Četli oni sami?

To jenom máma.

Četla si, když jsi byl malý... Tak si četla sama pro sebe?

Jo.

Táta nečte?

Výjimečně, spíš jenom technický věci, protože to je technik. Ale má jednu knížku třeba na dvacet let.

Prosím tě, podporovala tvoje škola nějak čtenářství?

Jo.

Jak?

Dávala nám povinnou literaturu a pamatuju si... Z té povinný jsem nikdy nic nečetl, protože mě to nebavilo, snad kromě Štorcha, což bylo Cesta do pravěku. A ještě, tam byla série nějakých knížek, který jsem nečetl. Pak tam nabízeli Bílýho Tesáka, ale to jsem taky nikdy nečetl. Ale počkej... Ještě mi to jednou zopakuj, já jsem se teďka trochu ztratil...

Poznámka: většinou nečetl, jiný výběr

Jak podporovala škola čtenářství?

Jo, pamatuju si, že když jsme byli ještě na prvním stupni, tak nám tam předčítali z Iliady a Odisey. Tak to člověk nádherně dostával do sebe, tyhle pohádky... Nebo pohádky, tyhle báje a pak tam ještě bylo na ruským jazyce odebrání, nejdřív Vesjolyje Kar... Ogienok a potom Vesjolyje Kartinki.

Poznámka: odběr ruských časopisů ve škole

Jako časopisy?

Tak to bylo nucený, za těch patnáct korun ročně, si odebrat. Tak jsme to četli. No byly tam obrázky, že jo.

Dostávali třeba nejlepší žáci knihy nebo takové věci, vybavuješ si?

Ne, nebo jestli jo, tak si to každopádně nevybavuju.

Chodil jsi do družiny?

Jo.

A tam se četlo, nečetlo?

Je to možný, ale tam to mám spíš jako... Já jsem z V. a tam jsou všude lesy, louky, baráky. Takže nás a priori vodili po těch svých zahradách, aby se o nás nemuseli starat. Tam nás vždycky zavřeli, dali nám šťávu... Spíš si pamatuju, že jsme byli furt venku. Furt příroda. No, jestli někdy četli, tak určitě ne tak, abych si to pamatoval.

To je malý městečko nebo obec?

To je spíš obec.

A vybavuješ si, že by nějaká paní učitelka tě vyloženě vedla ke čtení, kromě povinné četby, kterou jsi zmínil?

Myslím, že ne. Protože já jsem byl v roli outsidera, takže se mi všichni vyhýbali.

Povinnou četbu jsi tedy nečetl...

Nečetl.

Opisoval jsi to, sehnal nebo...?

Vůbec, vždycky tam bylo... V podstatě oni nás na konci roku pořádně nezkontrolovali. Nebo vždycky to bývalo za komunistů, já nevím, jak je to dneska, ale ve třídě bylo třeba 35 lidí. Pár lidí něco řeklo, napsalo. Ty dostali jedničku. A ty, co neudělali nic, tak měli třeba trojku, čtyřku. V podstatě bylo jednodušší neudělat vůbec nic.

Četl jsi tedy jiné knížky?

Určitě. Vždycky jsem si četl to, co by bavilo spíš mě. Jako malej jsem vždycky v knihovně jako chodil... Květy jsem četl a tam byly různé zajímavosti ze světa, které jsem nikde neviděl. A 100+1.

A prosím tě, kde jsi čerpal ty tipy, co budeš číst?

Náhodně.

Třeba v tisku nebo od kamarádů...

Ne, já jsem šel do knihovny, tam jsem se motal a něco si půjčil. Už od šesti let jsem tam chodil.

Ani sis nenechal tam poradit? Jenom, co se ti líbilo?

Tak třeba jsem se zeptal, kde je dětská sekce nebo takhle, ale spíš jsem si jako vybíral sám. Jestli mi pomáhali, tak to mi bylo tak šest, sedm. Tak tam mi to může splývat. Jo, ale nějak si nepamatuju, že by mě někdo nějak naváděl, jako vždycky sám.

Takže si neměl takové kamarády, s kterými by sis měnil knížky nebo doporučoval si, co budeš číst?

Ne, ne. Takový to... Třeba si ještě pamatuješ – Honzíkova cesta. To jsem zkoušel číst, a to bylo opravdu strašně nudný. Nebo Neználek, to jsem zkoušel, tyhle literatury. To bylo absolutně nečitelný pro mě, pro dítě. Přišlo mi to jako z nějakýho jinýho světa. Fakt mi to úplně nesedělo.

Měla vaše škola školní knihovnu?

Přesně tak a tam jsem začal od těch šesti chodit. Protože ona byla vlastně ve vedlejším traktu, kde byla družina. Takže v rámci té družiny jsem tam chodil si půjčovat knížky, což bylo skvělý. Protože, to se moc dobře ví, že dřív byly knihovny úplně všude. Teď jich je možná maličko míň, bych řekl. Ale měli jsme tam. A výhoda byla ještě v tom, že vlastně

byla v tý škole školní knihovna a hnedka přes ulici byla knihovna jakoby obvodní. Takže jsem chodil vlastně do dvou simultánně. Tam do tý druhý jsem chodil s mamčou. Mamča si tam něco půjčovala, já jsem si tam mezitím četl, půjčoval knížky a ona si vybírala knížky pro sebe. Takže já jsem v podstatě chodil do dvou knihoven zároveň.

Poznámka: využití i školní i lidové knihovny

Zapsala tě do knihovny máma nebo škola, že se chodilo hromadně si udělat průkaz?

Já sám.

Sám. A doma knihovnu... Měli jste jí dohromady s rodiči? Nebo v dětském pokoji?

Ne. Naši měli samostatně. Táta měl nějaký odborný knížky, protože on spíš řešil odborný věci a mamča měla jenom pár knížek, ale knížky si pamatuju. Měli tam horoskop a vždycky se každý ráno četlo, co se zdálo, co bude. Takže jako společnou četbu, možná ten horoskop, ale všechno ostatní ne. To byly opravdu hodně technický věci a mamča si půjčovala spíš ty knížky z knihovny...

Kolik jsi měl v dětské knihovně svých knih přibližně?

Jestli bych to měl říct, tak tři, čtyři maximálně. Víc ne. Já všechno sehnal odjinad.

A když si vzpomeneš... Třeba ve škole nebo v knihovně... Zúčastnil ses někdy besedy se spisovatelem? Vybavuješ si?

Nikdy.

Nikdy... Myslíš, že byly nebo se to vůbec nedělo?

Sto procentně vůbec nikdy jsem u toho nebyl.

Co nějaké časopisy, které jsi četl jako dítě? Měl jsi na něco předplatné?

Jo, neměl. Naši neměli nikdy peníze. Nic mi nedali. Já vždycky všechno sám. Třeba Čtyřlístky jsem si chodil půjčovat, klasika. Příhody Sherlocka Holmese a takhle, to bylo v tom seriálu. Tak Čtyřlístek, ale taky jsem si četl... Rozhodně Květy, ty byly úplně skvělý, ty byly fajn. A 100+1. A co jsem si chtěl kupovat a občas jsem to z našich vysomroval, od mámy, od táty ne... Tak to jsem mámu donutil k těm Dikobrazům. Takže Dikobraz a já vím, že táta jednu dobu, asi jeden rok, odebíral Svět motorů. Tak jsem si vždycky na konci... Tam, jestli si ještě pamatuješ, tak na konci vždycky bylo nějaký auto a nějaká motorka. Tak to jsem si četl.

A ještě... Chodil jsi někdy do nějakého čtenářského klubu nebo byl jsi v obraze, že by někde okolo tebe byly nebo nějaké kroužky jako recitační, dramatické...?

Počkej, recitační kroužky byly, ale tam jsem nikdy nechodil.

Ale byly třeba ve škole?

Myslím, že tam byl.

Když zhodnotíš volný čas, kolik procent bys přisoudil čtení, když jsi byl malý?

To je takový zvláštní, já ti to řeknu, jak to bylo. Vždycky, když děláš něco, tak to má důvod. A já, nějakým zvláštním způsobem... Mě táta nepouštěl moc ven... Za nějaký tresty, já nevím. No, teďka to zpětně vidím, že to byla úplně kravina. Takže pro mě jediná varianta bylo to, si vždycky vzít nějakou tu knížku a číst si schovaný za gaučem. Takže jsem četl, pak vždycky přiběhl táta, zmlátil mě a byl jsem třeba rád, že mi neroztrhal tu knížku a takhle.

Jaký jsi měl prospěch, když jsi chodil do školy?

Hodně špatnej. Vždycky jsem byl čtyřkař a z chování vždycky dvojky, trojky. Přitom nemám úplně pocit, že bych byl nějaký extra hloupej nebo extra bych se špatně choval. Ale nikdy se mi nepodařilo do toho kolektivu zapadnout. Takže jsem měl furt problémy.

Ještě jsem zapoměla jednu věc, recitační soutěže... Jestli ses někdy zúčastnil?

Hele, nikdy. Jednou jsem se byl na základce podívat v osmý třídě na Puškinův památník. To jsem se jenom díval a tam tedy mě fascinovalo, že tam byla jedna holka, která mluvila opravdu jako ruska, nádherně. Takže jednou jsem se zúčastnil, jenom pasivně, Puškinova památníku, tak to bylo poměrně povinný, že jo, v tý době.

Chodil jsi na nějaké jiné kroužky, když jsi byl malý?

Jo, byl jsem párkrát v Jiskře, ale tam jsem potom přestal chodit.

Sportovní aktivity?

A sportovně... Na základce asi od 13 do 14 jsem hrál fotbal za místní klub a mám jet potom dál tím věkem nebo ne? Nebo to stačí tou základkou?

Jenom základku.

Tak ten fotbal no, ale ne na nějaký úrovni.

Takže jsi neměl tolik času, který jsi trávil jinými aktivitami, kroužky nebo tak?

No, spíš jsem byl sám a četl jsem si.

Třeba hodinu, dvě, tři?

No, jako...

Deset procent, dvacet procent něco takového, kdy to můžeš uchopit rámcem?

Pro mě bylo čtení jako útek od reality. Protože já jsem měl doma vzteklýho fotra, kterež prostě, když mu ruplo v kebuli, tak mě zmlátil. Já jsem nikdy nevěděl proč a nemohl jsem jít třeba ven. Když jsem třeba přišel pozdě, tak jsem dostal třeba na budku. No, takže člověk jako utíkal do fantazie. Takže, jak jsem četl ty pohádky, ty pověsti... To byl způsob, jak utéct z reality. Protože ta realita fakt jako nebyla příjemná.

Do pionýrské organizace jsi potom už nechodil, jenom jsi byl jiskra?

Ne, a jenom chvíličku. Nás nikdy nepodporovali v... Táta není Čech, máma není Češka...

Přišlo mi, že nechápou, že je potřeba mít nějaký sociální kontakt. Pro ně byla jenom práce a nějak jako ta výplata a nebylo to vůbec koncipovaný na žádný koníčky.

Byl jsi členem Klubu mladých čtenářů?

Ne.

Měl jsi pocit, že je dostatek knih, že ten knižní trh byl dostatečně zásobovaný knížkami pro děti? Vždycky jsi sehnal, co jsi potřeboval? Nebo jsi to vůbec neřešil nebo... Měl jsi nějaký pocit v tomhle směru?

Hele, co mě hodně bavilo, tak to byly pohádky a těch bylo docela dost.

A poznal jsi z těch knížek, že jsou nějak zaměřené, aby vyhovovaly normám... Tomu socialismu? Že jsou nějak ovlivňované?

Ne, vůbec. Jo, jednou jsem to cejtil, vlastně dvakrát... Jednou to byla ta Honzíkova cesta. To dobrodružství, tak to bylo takový hodně zvláštní a pak jsem zkoušel toho Neználka. Tam jsem se úplně ztrácel. Vůbec jsem neměl pocit, že to je udělaný pro děti, ale že to je něco, na co mentálně nemám. Jo, protože se ti to jako dítěti líbí nebo nevíš, o čem píšou. A když nevíš, o čem píšou, tak předpokládáš, že tam jako... Ten autor, nevím, určitě nebyl hloupej. Takže tam nějaký důvod asi byl, ale nevím.

Nikdo si s tebou nepovídal o tom... Třeba o zakázaných autorech nebo literatuře nebo...?

Ne, ne.

Nebo, že se něco takového dělo, třeba v 68ém, vůbec jste doma... Neprobírali jste z téhle oblasti něco?

Ne, ne.

Tak a znamenal konec normalizace něco ve čtenářství u tebe? Začal jsi číst třeba něco jiného nebo se změnily nějak zvyky, preference nebo...?

No, ono takhle... Ony se změnily moje preference tím, že jsem byl starší. Protože jsem měl zase zájem o jinou literaturu.

Poznámka: změny přisouzeny vývoji osobnosti

Spíš jako věkem než...

Spíš věkem, ale je fakt, že v podstatě se mi podařilo dostat k takový trochu okultní literatuře. V tom 90tým to najednou bylo a já jsem třeba četl knížky z dvacátých let z českýho prostředí, což bylo úplně úžasný. Do dneška mám ještě jednu knížku, ostatní jsem bohužel nějak rozpustil. A to jsem měl teda fakt takovou náladu, že jsem denně četl třeba sto stránek. To jsem chroupal. To bylo vlastně období, kdy jsem nachroupal nejvíc knížek. Já jsem denně potom... Ono jakoby se unavíš v tom oboru... Tak pak takový ty věci... Zase jako utíkání od reality, Martin Eden nebo Tulák po hvězdách, Kerouac... Já jsem pak začal cestovat stopem po Evropě. Kerouac byl úplně úžasněj.

Ještě poslední otázku na dětství... Když jsi jako malý něco četl, doporučil jsi teď něco z toho mladší generaci?

Nevím, jestli doporučil, ale určitě jsem zmínil ty Dějiny národa českého, takovej ten kreslenej... Možná, že si ho ještě pamatuješ, ne?

No, pamatuju.

Tak to jsem, to jsem někde zmínil.

A nevíš, jestli to četli nebo s jakým úspěchem?

Ne. To mám takový matný.

Ještě se zeptám jenom na rodiče... Na vzdělání – maminka?

Mamča základní a táta má učňovský.

Co dělali za povolání?

Takže oba dva dělníci. Táta potom seřizovač. Dělnický profese.

A tvoje nejvyšší vzdělání?

Středoškolský.

A tvoje práce?

Je v knihovnictví.

Díky za interview. Pošlu ti to k přečtení.

Probereme nejprve současnost. Tvoje nejvyšší dosažené vzdělání?

Vysokoškolský.

A zaměstnání?

Vedoucí podpory obchodu.

Takže obchodní oblast?

No, spíš jakoby manažerská.

Máš nějaké sourozence?

Ano, bratra. Mladší bratr.

Přibližně?

O dva roky.

Tak a povolání a vzdělání rodičů – maminka třeba?

Mamina je laborantka.

A tatínek?

A otec byl technik.

Takže má vysokoškolské nebo středoškolské...?

Mají středoškolské, otec technické zaměření.

Zeptám se tě... Jaký máš vztah k četbě dnes?

Stále stejný. Stále čtu ráda a hodně.

Jaké má četba výhody, z tvého pohledu?

Tak baví mě to, nevím... Výhoda...

Relax?

Relax, zábava, dozvědět se něco nového.

Kolik přečteš tak přibližně knih za rok?

Možná přes třicet, čtyřicet...

Máš nějaké knížky z dětských let ve své knihovně? Vzala sis nějaké s sebou?

Vzala, vzala jsem si je. Mám. Teď jsem je přestěhovala k M., ale mám tam pár, který jsem schopná si přečíst, nebo respektive jsem si je přečetla ještě s M. znova.

Takže jsi mu nějaké doporučila a přečetl je?

To je jasný. Tak chceš vědět přesně jaký, nebo nepotřebuješ?

Třeba, kterou jsi měla úplně nejradši, když jsi byla malá?

Asi Robinsona Crusoe a Tajuplný ostrov od Julese Verna.

A kdo tě vedl doma k četbě?

Hele, kdo ví... Asi všichni. Rodiče oba dva četli.

Hodně? A oba stejně, rovnoměrně?

Oba rovnoměrně. Ale myslím si, že já jsem větší čtenář, než byli oni. Oni četli občas. Měli jsme pěknou knihovnu. Měli tam kvalitní kousky, jako knih. Ale já z rodiny čtu nejvíc. Můj brácha třeba nečte vůbec.

Poznámka: čtenářské vzory – oba rodiče

Předčítali ti jako dítěti?

Asi zřejmě ano. Předčítali mi. Určitě mi četli pohádky.

Dávali ti knížky, když jsi byla malá? K narozeninám, k Vánocům?

Jo, dostávali jsme knížky.

Měli jste tedy velikou domácí knihovnu?

Docela, docela.

A rozdělenou nebo společnou?

Rozdělenou, protože jsme měli dětské pokoje. Každý jsme dostali svoje knížky a oni měli svoji jako dospělou knihovnu.

Kolik jsi tak měla knížek, když jsi byla malá?

Já nevím, kolik jich tam může bejt. Stovka zhruba.

A kde jsi brala informace o tom, co budeš číst? Takové nějaké tipy, co by sis chtěla přečíst?

Hele, když jsme byli malí, úplně malí, tak byly ve škole takový ty programy, co si máme přečíst. V podstatě, ono zase těch knížek tolik nebylo, když jsme byli malí. Tak jednak jsem nečetla nic, co bylo ruskýho, protože jakoby, výchova v podstatě byla taková, že... Já jsem nesnášela Neználka, protože prostě... Nemyslím si, že to bylo kvůli tomu, že by se mi nelíbil Neználek, ale že prostě ta výchova v tobě zanechá takový ten odpor vůči ruský literatuře. Takže jakoby... Třeba jsem to měla omezený, víš i tím, že jsem četla jenom český autory.

Takže ze školy třeba... Od paní učitelky nebo z literatury?

No, nebo byly takový ty doporučení – Čtenářský klub nebo nějak se to jmenovalo...

Klub mladých čtenářů?

Klub mladých čtenářů. Takže tam jsme si objednávali knížky.

Byla jsi členem?

Jo, jo. Určitě.

Kde jsi čerpala ty knížky, které jsi četla? Doma, v domácí knihovně, v knihovně nebo třeba od kamarádů?

To asi moc ne, ale z domácí knihovny nebo z knihovny jakoby místní, co jsme měli knihovnu, nebo ve škole. Myslím si, že byla jedna buď přímo v tý škole nebo v tý vesnici, do který jsem chodila do školy a potom byla u nás přímo v tý naší malý vesničce. Tam byla jakoby historicky. Takže tam.

Chodila jsi tedy do knihovny poměrně často?

Hm, jako do víc.

A ve škole třeba... Máš pocit, že by třeba škola nějak vyloženě podporovala čtenářství?

No, to si nemyslím... Protože tenkrát byla prostě povinná četba a bylo to daný takovým... Tohle je povinný, to přečtete. Ale tak, že by tě to naladilo přečíst si něco jinýho, to mi nepřijde. To mi přijde, že ty děti teďkon v současnosti mají mnohem lepší výběr těch knih, který si můžou přečíst. Když jsem se dívala na M. letošní seznam povinný četby, nebo navrhované seznam povinný četby... On má z toho přečíst, vlastně má přečíst 7 knih za rok. Z toho tři nebo čtyři má přečíst jenom z toho seznamu. Ale to jsou zajímavý knížky, ale nemá to daný. My jsme vlastně měli všechnu četbu jakoby povinnou, a to jsme museli splnit. To, že já jsem četla navíc, bylo prostě tím, že já jsem přečetla, co přede mě někdo položil.

Povinnou četbu jsi tedy četla. Opravdu všechnu, co jsi měla předepsanou?

Jo, četla, samozřejmě, to je jasný.

Poznámka: povinná četba čtena i přes odpor

A neopisovalas to...

Ne, ne. Můj čtenářský deník používali i bratránek a sestřenka. Někdo mi ho pak nevrátil.

V rámci literární výchovy tedy... Ale jinak, že by tam třeba byly čtenářské kluby nebo takové... Třeba nějaké kroužky literární?

To ne, víš co, já jsem chodila na vesnickou školu, tak jako zase takový možnosti nebyly.

Poznámka: lokalita – nižší možnosti

A nějaká paní učitelka, že by tě vedla? Nevybavíš si? Nebo družinářka? Chodila jsi do družiny?

Chodila, ale to myslím, že tam jsme nečetli. To byla spíš fakt moje iniciativa, že prostě já jsem od malička ráda četla. Já jsem přečetla, co přede mě, kdo položil.

Jaký byl tvůj školní prospěch?

Většinou vyznamenání. Dobrý.

Měla ta škola tedy školní knihovnu?

No, myslím si, že jo... Když jsme se o tom tak bavili... Tak myslím si, že jo. Ale jako... Někde jsem si je, totiž ty knížky, půjčovat musela. Protože si nemyslím, že se potom daly sehnat

úplně všechny knížky. Jakože by mi všechny knížky tenkrát určitě naši nemohli koupit. Ty, který jsme měli jako povinnou četbu. Protože si myslím, že jsme to měli víc možná, než mají ty děti teďkon. Že jsme měli jako jednu knížku měsíčně... A to vím, že jsme všechny určitě... Určitě jsme doma všechny neměli z povinný četby. Takže muselo to být i z knihovny, jako ve škole.

Tak a zúčastnila ses někdy recitační soutěže?

To si nevzpomínám, asi ne. Já, jak říkám, u nás to bylo jakoby...

Protože to byla malá škola?

No, to byla jakoby malá škola, hlavně vesnická, víš... To nebylo... Byla jsem možná na nějaký dějepisný olympiádě, ale recitační... To si nepamatuju.

Vyměňovala sis třeba s kamarády nějaké tipy nebo rovnou knížky, co byste četli?

Hele, já jsem se kamarádila jako dítě s klukama. A ty moc nečetli, takže...

Vybavíš si, že by se v nějaké z knihoven dělala třeba beseda se spisovatelem? Jako se to děje teď?

Ne, hele... Myslím si, že je to daný tou velikostí školy. Nebo ta škola nebyla zase tak malá, ale prostě je to vesnická škola... Prostě my jsme chodili do zámku do školy.

Můžeš si vybavit nějaké časopisy, které jsi četla, když jsi byla malá? Nebo jestli jsi měla nějaké předplatné, vybavuješ si?

To si nevybavuju... Tak vybavuju si, že byla určitě Mateřídouška. Ale myslím si, že... Brácha měl ABCčko, ale moc si takhle nevzpomínám na ty časopisy. To se přiznám, že to si nevzpomínám.

Myslíš si, že si nevzpomínáš, protože jsi je nečetla, nebo že jsi spíš četla knížky nebo...?

Já si myslím, že jsem prostě opravdu četla to, co se ke mně dostalo. Ale v těch časopisech byly vždycky jenom úryvky. Mně vadilo, když je v časopise úryvek nějaký knížky a nemůžu si to přečíst celý.

Poznámka: odsouzení časopisů

Máš to pořád? Pořád nečteš časopisy?

Ne, ne. Pořád mi to nějak...

Co elektronické knížky... Čteš to takhle? Nevadí ti to?

Nevadí mi to, protože mám čtečku, která to zobrazuje hodně jakoby pomocně. Ale já pořád mám radši knížku. Pořád pro mě je knížka jako to, na co si sáhneš. Ale samozřejmě, po cestě, v metru a když jedeme na dovolenou... Tak já jedu se čtečkou, to se přiznám, že...

Když se vrátíme k těm časopisům, Čtyřlístek jste...?

Jo, určitě... Akorát já moc nemusím komiksy, takže v podstatě jakoby...

Tedy jen, když se k tobě dostal? Ne, že bys ho speciálně sháněla a sbírala?

Ne. A myslím si, že taky ne... Já totiž nevím, jaká byla tenkrát dostupnost, nebo jestli... Jak to bylo drahý, nebo nebylo drahý. Já si moc nevzpomínám... Možná, že jsme ho měli, ale mně to splývá s tím, když si ho četl M. Víš, když byl malej. Úplně stoprocentně nevím. Určitě jsem ho jako dítě četla, protože si pamatuju z toho... Ale to mě zase tolik nebavilo. Já mám ráda příběhy.

Poznámka: zastínění vlastní zkušenosti zkušeností s dítětem

A ještě, když se zamyslíš... Když jsi byla malá, nad čtenářstvím a volným časem... Kolik jsi tak trávila čtením knížek, třeba v procentech?

Hele, to nevím ... My jsme byli hodně venku, takže v podstatě podle tmy. Jestli bylo v zimě, asi víc, protože bylo dřív tma a museli jsme domů.

Ty chvíle před spaním?

Jo, určitě, až když byla tma. Jinak jsme chodili ven.

Měla jsi nějaké sportovní aktivity, organizované kroužky nebo něco?

Ne.

A co pionýrský oddíl? Chodila jsi?

Byla jsem vyloučena. Za dráždění služebního psa. No, ale chodila jsem po nějakou dobu, protože to bylo povinný, tak to jsem musela chodit. To jsi jako nemohla nechodit.

Měla jsi tam nějakou funkci?

Ne, prosím tě, neblázni. To bych nemohla domů.

Říkáš – nemohla domů... Tak vaše rodina byla proti... Bavili jste se o těch věcech?

Nebavili, jakože se rodiče bavili, ale jako před náma se to snažili zatloukat, že jo, protože to se jako báli naši, co vykecáme.

Poznámka: regulace pravdy

Neměli třeba v knihovně nějaké ošemetné věci?

To já nedokážu posoudit... Protože z těch starších knih jakoby potom... Revoluce byla, když mně bylo dvanáct, takže potom... Já nedokážu určit, jestli některý z těch, jako Solženicyn, byli... Oni byli chvíli zakázaní, nebyli, pak byli a já nevím, jestli je tam měli jakoby už před tím, nebo neměli.

Měli tam třeba Foglara nebo něco... Co bylo ještě třeba z těch šedesátých let?

Myslím si, že Rychlý šípy tam taťka někde měl. Ale ty mě nijak zvlášť nebavily, to je přece jen jakoby... Mě to nebavilo.

V knihách, ty jako dítě... Vnímala jsi, že by tam byly nějaké ty socialistické věci? Všimla sis toho jako dítě?

Jakoby nějaký komunistický?

Ano.

Ani omylem.

A četla jsi to nebo ses tomu vyhýbala?

Oni to ani neměli v knihovně, víš. Oni měli knihovnu, jako takový knížky... Já jsem si spoustu z nich, protože je nemohli přestěhovat, vzala. Takže oni tam měli takové ty klasiky, spíš jako Hemingway.

Doma to tedy nebylo a třeba v knihovně nebo ve škole, když jste museli něco takového číst, tak ti to nedělalo problém?

To bych s tím nemohla přijít domů, když by viděli, že čtu takovou blbost, tak to...

Poznámka: smích

Ale vnímala jsi to, že jsou některé, jako třeba Honzíkova cesta nebo tak...? Když si vybaviš, co tam tak je?

Já jsem Honzíkovu cestu asi kdysi přečetla, ale mě samotnou nebavila. Jako vím, že naši se na to tvářili tak jako, že přečti to, protože je to povinná četba, tak to přečti...

V rámci povinné četby jsi to tedy přečetla?

Já jsem to musela číst. Ale prostě ty, takový ty budovatelský, ty mě jako...

Co myslíš, byl dostatek knih v té době?

Nebyl, to bylo strašně omezený – množství toho. Protože vím, že jsem spoustu knížek pak četla znova a znova...

A když přišel konec normalizace... Změnilo se u tebe něco ve čtenářství, třeba jako preference, návyky?

V podstatě pořád jsem četla... Postupem času určitě. Člověk si jako nejdřív přečetl všechno, co se vydalo, protože prostě najednou tady bylo mnohem víc knížek. Ale pak jsem... I já jsem měla takový to období Harlekýnů a červený literatury, v době puberty. To mě rychle teda pustilo a v podstatě pak to začalo takovým... Já mám ráda thrillery a špionážní a dobrodružný filmy nebo knížky. V podstatě tohle zvítězilo. Pak jsem, až někdy ve třiceti, začala číst třeba sci-fi, co jsem do té doby nikdy k tomu nepříčichla, protože v dětství to nebylo. Pak mě to nějak nezaujalo, až někdy před třicítkou...

Řekla bys tedy, že normalizace neměla úplně na tebe vliv... Spíš to, že jsi dospívala a potom jsi četla něco jiného? Spíš jako věkem a tím že se dotvářela osobnost, než že by to ovlivnilo něco z venku?

No, protože tím, že ta revoluce byla fakt ve dvanácti... V podstatě jsem četla dětskou literaturu. Já jsem si nečetla nic jiného, takže tam se to moc... To byl hlavně vývoj jakoby danej věkem než tím, že bych najednou lusknutím prstu začala číst něco jiného.

Třeba zakázané autory předtím...

No, to je spíš pro starší, to prostě není pro děti.

Tak já ti děkuji, já jsem spokojená. Snad mám vše. Pošlu ti to mailem, aby ses na to jukla.

Jaký máte vztah k četbě?

Mám trvale kladný vztah k četbě. Je pro mě nenahraditelná, jenom je limitovaná svým volným časem. Vždycky jsem četl rád, kde se dalo, i v dopravních prostředcích.

Jaké četba přináší výhody, co myslíte?

Četba knížky vytváří pohodu, s jinými aktivitami nesrovnatelnou.

Kolik knih tak přibližně za rok přečtete?

Tak 5–6 knih.

Máte ve své knihovně nějaké knihy, které jste si přenesl do svého domova od rodičů?

Nemám, zůstaly u rodičů.

Doporučil jste dětem nějakou knížku, co jste četl jako malý?

Já zatím děti nemám.

Když se zamyslíte... Která osoba Vás ovlivnila ve čtení nejvíce?

Určitě maminka.

Vybavíte si, kde jste nejčastěji sháněl náměty na to, co číst?

Asi od rodičů a prarodičů.

A ty samotné knihy?

Nejčastěji asi v domácí knihovně, pak u prarodičů a taky ve veřejné knihovně.

A vaši rodiče, četli hodně, kdo z nich četl více?

Nejvíce četla maminka, to je intenzivní čtenářka.

Předčítali Vám doma rodiče?

Maminka mi četla snad denně, tak do raně školního věku.

Poznámka: silný vliv rodiny

K narozeninám nebo k Vánocům... Dostával jste často knihy?

To ano, pravidelně jsem je dostával při každé příležitosti.

Pamatujete si, že by Vaše škola nějak podporovala čtenářství? Můžete uvést jak?

To si nepamatuji, asi nijak výjimečně.

Třeba darováním knih nejlepším žákům nebo reprezentantům?

Nevybavuji si, asi se to moc nedělo, to bych je také dostával.

Vzpomínáte si na nějakou paní učitelku, která by Vás vedla ke čtenářství nad rámec výuky?

To ne.

Co třeba v družině?

Tam jsem nechodil.

Jaký máte názor na povinnou četbu, má podle Vás smysl?

Veskrze kladný. Myslím, že i ty blbiny měly smysl přečíst. Rozhodně se tím i tříbí vkus.

Některé věci, jako Honzíkovu cestu, jsem přečetl jednou a už nikdy víc.

Četl jste tedy knihy z povinné četby a psal čtenářský deník?

Ano, vždy jsem to přečetl.

A četl jste i víc než jen tyto knihy?

Ano, určitě.

Byli ve vašem okruhu nějakí přátelé, s kterými jste si vyměňovali tipy na knihy nebo samotné knihy?

Na základní škole si nemyslím, až pak na střední škole. Jestli, tak zřídka.

Poznámka: opět pozdější věk

Byla na základní škole knihovna?

To si nepamatuji, ale určitě jsem tam nechodil.

Chodil jste do jiné knihovny?

Ano, s maminkou jsem chodil ještě jako předškolák do pojízdné knihovny blízko bydliště.

A vaše knihovna doma... Byla oddělená od knihovny pro dospělé?

Ano, měli jsme ji spolu se sestrou zvlášť v dětském pokoji.

Kolik knih tam přibližně bylo?

To nevím, desítky, přesně nevím.

Tak nad padesát?

Asi, ale tohle opravdu už nevím.

A v knihovně nebo ve škole... Vzpomenete si, že byste se někdy zúčastnil besedy se spisovatelem?

Ne, nezúčastnil.

Vybavíte si svou nejoblíbenější knihu z dětství?

Ano, jako úplně malý jsem měl rád knížku Mecháček a jeho kamarádi od E. Rauda a potom Vesmír kolem nás. To bylo o hvězdách.

Vzpomenete si na nějaké časopisy z dětských let?

ABC, Stadion... Spíš jsem četl knihy.

Čtyřlístek jste nečetl?

Ne, to ne.

Poznámka: preference – náročnější čtenář

Tak ještě se zeptám... Pokud byste zvažil volný čas, který jste měl, kolik času jste trávil čtením?

To nedokážu vůbec odhadnout. Možná tak hodinu odpoledne nebo večer, jak kdy. Někdy po cestě, když jsme někam jeli.

Měl jste ještě jinou aktivitu, které jste se věnoval?

Chodil jsem na tenis.

Chodil jste do pionýrské organizace?

Chodil jsem ještě do pěveckého sboru. Stačilo, že jsem měl při koncertech košili a šátek a měl jsem splněno.

Myslíte, že se tam nějak podporovalo čtenářství?

Ne, probíhalo to jako klasický sbor.

Poznámka: reprezentace byla zástupná za pionýrské aktivity

A zúčastnil jste se někdy recitační soutěže ve škole nebo za pionýrskou organizací?

Ano, ale pouze ve škole.

Fungovaly na základní škole recitační kroužky nebo dramatické, nebo dokonce čtenářský klub?

Dramatický tam byl, ale čtenářský klub ne. Recitace se nacvičovaly pro nějaký účel – vystoupení, soutěž, ale ne v rámci kroužku. Já jsem chodil jen do toho sboru.

Vraťme se ke knihám, měl jste jako dítě někdy pocit, že jsou některé knihy upraveny v socialistickém duchu, aby působily na děti?

Samozřejmě, to se nedalo přehlédnout.

Poznámka: nezpochybnitelný a jistý názor

Myslíte si, že byl tehdy dostatek knih?

To jsem jako dítě na základní škole nedokázal posoudit.

Měl jste nějaké povědomí o zakázané nebo pro režim nevhodné literatuře či autorech?

To ano, asi tak už od šesti let. V rodině s námi o tom mluvili rodiče i prarodiče.

Poznámka: vliv rodiny

Četl jste tedy něco a z jakého zdroje jste knihy získal?

Četl jsem foglarovky, ty měli doma prarodiče.

Ještě se zeptám, jestli jste byl členem KMČ. Víte, co to je?

Ano, byl jsem členem.

Znamenal u Vás pád komunismu nějakou změnu ohledně čtenářství?

Ano, ve smyslu toho, že jsem měl potřebu a chuť si přečíst nějaké věci, které tu do té doby nebyly.

Ještě na závěr se zeptám, jaké bylo povolání a vzdělání Vaší maminky?

Maminka má VŠ a pracuje jako lékařka.

A Váš otec?

Otec má také vysokoškolské a pracoval jako inženýr.

Jaké je Vaše vzdělání?

Také mám vysokoškolské. Pracuji jako právník.

Máte nějaké sourozence?

Mám jednu mladší sestru.

O kolik let?

O dva roky.

Děkuji za Váš čas a odpovědi. Velmi mi to pomohlo. Pošlu přepis k vyjádření.

Jaký máte vztah ke knihám a čtení?

Velice kladný. Znamená pro mě odreagování.

Co Vám četba ještě přináší?

Nabízí vlastní představivost oproti jiným médiím, i když trvá déle než třeba film.

Čtete tedy ráda? Kolik knih přečtete ročně?

Jak kdy, třeba 5. Mám na to málo času.

Čtete normální knihy, nebo čtete i elektronicky?

Před několika lety jsem dostala čtečku a čtu i takto. Dobře se mi na ní čte. Můžu si navolit velikost písmen, už mám brýle na blízko... A taky ušetřím. Ale knihy jsou knihy.

Máte doma některé knihy z dob, kdy jste byla malá?

Určitě. Jsou tam.

Doporučila jste svým dětem nějakou knihu, která se Vám líbila jako dítěti?

Ano a dokonce úspěšně.

A když jste byla malá, četla jste také ráda?

Ano. Určitě.

Váš vztah ke knihám se tedy během doby nezměnil?

Ne. Pořád je mám ráda a vždy jsem měla.

Poznámka: celoživotně kladný vztah

Kdo Vás přivedl ke knihám a k lásce k nim?

Moje máma.

Kde jste nejčastěji sháněla tipy... Co si přečíst?

Asi od rodičů, babičky, dědy, možná i od kamarádů.

A kde jste nejčastěji sháněla v dětství knihy?

Dostávala jsem je jako dárky k Vánocům, chodila jsem do knihovny a taky od kamarádů.

Vybavíte si, jak četli Vaši rodiče?

Maminka ta četla skoro denně, otec jen málo.

Poznámka: čtenářský vzor – matka

A předčítali Vám?

To ano, pravidelně do určitého věku.

A ve škole... Podporovalo se nějak čtenářství? Například darováním knih nejlepším žákům nebo jinak?

Ano, já sama jsem knihu dostala.

Byly tam nějaké recitační, dramatické, redaktorské, čtenářské nebo jiné kroužky?

Nemyslím si. Básničky se nacvičovaly v rámci Akademií. To bylo každý rok, že jsme si něco nacvičili. Já jsem vždycky zpívala, maminka nám dokonce ušila na to všem holkám sukýnku. Ale speciální kroužky tam nebyly.

Vybavujete si učitelku, která by u Vás cíleně podporovala čtenářství?

Dá se říct, že učitelka v hodinách Českého jazyka. Četla nám, doporučovala, co je dobré si přečíst. Tak normálně.

Jaký jste měla školní prospěch?

Nadprůměrný.

A co třeba v družině?

Nechodila jsem vůbec do družiny.

Jaký máte názor na povinnou četbu? Má podle Vás smysl?

No, tu jsem dost ignorovala.

Takže jste ji nečetla a opisovala obsah od ostatních do čtenářského deníku?

Většinou jsem obsah knihy opsala od kamarádek ze sboru, protože byly z jiných škol, aby na to učitelka nepřišla při porovnání se spolužáky.

Četla jste tedy něco jiného?

Ano, četla jsem, co jsem chtěla.

Měla Vaše škola školní knihovnu?

Ne, tu jsme neměli.

A chodila jste do jiné knihovny? Jak byla daleko?

Ano, do městské nebo lidové, jak se tomu říkalo. Měla jsem ji asi pět minut pěšky.

Byla Vaše domácí knihovna rozdělena na dětskou knihovnu a knihovnu pro dospělé?

Ano. Já mám dva sourozence, tak jsme tam měli všichni knížky společně.

Kolik jste tam měla odhadem asi vlastních knih?

No nevím, přibližně kolem sta knih.

Zúčastnila jste se někdy jako dítě besedy se spisovatelem? Vybavujete si, že by se to tehdy dělo?

To ne.

Zeptám se... Kterou knihu jste měla jako dítě nejraději?

Nevím, to si nevzpomenu.

Poznámka: žádá „home run“ kniha

Vzpomenete si na pár dětských časopisů, které jste četla nebo odebírala jako dítě?

Ohníček, Mateřídouška... Dál nevím.

Četla jste Čtyřlístek? Líbil se Vám?

Nečetla, ten mi nějak nepřirostl.

Poznámka: silný čtenář – preference náročnější literatury

Jak často jste četla ve volných chvílích?

To nedokážu odhadnout. Měla jsem hodně mimoškolních aktivit. Když byl čas, nevím, tak půl hodiny?

Jaké jste tedy měla další aktivity?

Nejvíce času mi zabíral sbor. Chodila jsem na flétnu, pak na gymnastiku, bylo toho dost. Koncerty se sborem...

Chodila jste do pionýrské organizace?

Ne, nějak záhadně jsem se Pionýru vyhnula.

Přicházela jste v nějaké zájmové činnosti do styku s četbou a čtenářstvím?

Ne, nemyslím si.

Zúčastnila jste se někdy recitační soutěže?

To vůbec.

Poznala jste v knihách nějaké socialistické tendence, nebo jste to nepozorovala?

Ano, to jsem si uvědomovala. Něco se skoro nedalo číst.

Byl podle Vás tehdy dostatek knih?

Ne, to si pamatuju, jak se stály fronty každý čtvrtek. Lidi tam dokonce přespávali už od večera, aby si zajistili, že se na ně dostane. Teď se mi to připomnělo u pohřbu Karla Gotta.

Byla jste členkou KMČ, znáte to?

Ano, byla jsem členkou.

Věděla jste tehdy něco o zakázané literatuře či autorech? Četla jste z nich něco?

Myslím, že na základní škole ani ne. Až pak. Máma s námi sem tam něco probrala, ale spíš, až když jsme z toho měli rozum. Později, tak na střední.

Poznámka: uvědomění až později

Měla jste přístup k nějakým knížkám, které byly pro režim nevhodné? Třeba foglarovky nebo tak?

Ano, měli jsme něco doma, foglarovky třeba.

Ve smyslu čtenářství... Dotkl se Vás nějak konec normalizace?

Dočetla jsem si, co tu nebylo. Na něco jsem byla zvědavá.

Ted' se zeptám už jen na rodinné zázemí. Jaké měli vzdělání rodiče?

Maminka měla základní, ta se živila jako švadlena. Otec, ten měl střední. Byl to stavební technik.

A co vy?

Já mám také střední a pracuji v kanceláři.

Máte nějaké sourozence?

Ano, dva, mladší o pár let.

Děkuji za rozhovor. Pokud si na něco vzpomenete, doplníme to. Předám ještě ten přepis na kontrolu, ale až to zpracuji. Budu ráda, když se k němu vyjádříte.

Jaký je Váš vztah k četbě?

Četl jsem už od mala. A to mi zůstalo dodnes. Čtu každý den. Bez toho to prostě nejde.

Jaké má četba výhody nebo nevýhody?

Občas se začtu a přejedu.

A výhody?

Poučení, únik, rozšíří se slovní zásoba.

Kolik knih odhadem ročně přečtete?

Asi 15–20 knih.

Nechal jste si některé knihy ze školních let?

Ano, mám je doma.

Doporučil jste svým dětem některou knihu, která se Vám jako dítěti líbila? Případně s jakým úspěchem?

Ano. Uspěl jsem jen částečně, jen s některými tituly.

Kdo Vás přivedl ke čtení?

Oba rodiče.

Poznámka: čtenářské vzory – oba rodiče

Jak četli Vaši rodiče? Rovnocenně nebo někdo více?

Více četla matka, ale řekl bych, že byli oba silní čtenáři.

Kde jste nejčastěji sháněl námět na to, co číst?

Kamarádi, rodiče, něco v časopisech...

Kde jste nejčastěji sháněl samotné knihy?

Máma měla známé v Albatrosu, ta přinesla spoustu knížek, takže doma.

Poznámka: alternativní zdroj

Takže jste dostával knihy k narozeninám a Vánocům?

Ano.

A předčítali Vám rodiče?

Když jsem byl malý, tak ano, pravidelně.

Jaký jste měl školní prospěch?

Na základní škole takový vyšší průměr, na střední už průměrný.

Podporovala Vaše škola čtenářství nějakou formou? Třeba darováním knih nejlepším žákům?

Škola příliš čtenářství nepodporovala. Určitě jsme žádné knihy nedostávali. A naopak povinná četba... To byl obecně příšerný výběr.

Takže ani čtenářský klub nebo nějaký kroužek tam nebyl?

Ne.

Vybavujete si někoho z učitelů, že by podporoval lásku ke knihám?

Ne. Nikdo takový nebyl.

Co třeba v družině?

Tam jsem chodil, ale čtení v družině si nepamatuji.

Jaký je Váš názor na povinnou četbu?

Nás nutili číst příšerné věci, byl to hrozný výběr.

Takže jste ji četl, nebo nečetl?

Snažil jsem se přečíst všechno, ale něco prostě nešlo. Tak jsem to opsal.

Četl jste tedy něco jiného?

Ano, četl jsem knihy, které se mi líbily.

Poznámka: škola – malý vliv

Vyměňoval jste si tipy na knížky s kamarády?

Ano.

A samotné knihy jste si půjčovali mezi sebou?

Ano.

Měla škola, kam jste chodil, školní knihovnu?

To ani nevím. Určitě jsem tam nikdy nebyl.

Chodil jste někam jinam do knihovny?

Ano.

Jak byla daleko od bydliště?

Tak čtvrt hodiny?

Měli jste oddělené dětské knihy od dospělých doma v knihovně?

Když jsem byl malý, tak ano.

Kolik bylo těch dětských?

Nevím. Možná sto, dvě stě? Hodně.

Zúčastnil jste se besedy se spisovatelem, když jste vyrůstal?

Ne.

Vybavíte si nějakou pro Vás zvlášť milou knihu z dětství?

Takových knih bylo více. Verneovky, Foglar, Karel May... A určitě i další.

Můžete si vzpomenout na nějaké časopisy, co jste čítával?

Aby ne... Ohníček, Čtyřlístek, ABC... Čtyřlístek a ABC jsem i sbíral.

Když jste měl volný čas, kolik času jste z něj trávil čtením?

Určitě jsem četl každý den. Hodinu, někdy i déle.

Měl jste nějakou jinou aktivitu, které jste se věnoval intenzivněji?

Ano, chodil jsem na tenis.

Chodil jste také do pionýrské organizace?

Na základní škole jsem byl přijatý do Pionýra. Ale nepamatuji si, že bychom kdy měli nějakou schůzku.

Poznámka: Pionýr – jenom jako

V nějakém jiném zájmovém kroužku, přišel jste s četbou do styku?

Ne.

Recitoval jste někdy v soutěži jako dítě?

Ne.

Vnímal jste v knihách, že by byly upraveny podle norem žádaných v socialismu?

Jako dítě jsem to příliš nevnímal. Možná proto, že zrovna Verne, Foglar a May příliš stylizovaní nebyli. Ale třeba Malý Bobeš nebo Takovou loď od Fabiána... Tam už stylizace cítit byla.

Bylo podle Vás tehdy dost knih, nebo jich bylo málo?

Určitě bylo knih málo a jen díky známostem matky jsem dosáhl na knihy, které byly jinak nedostupné.

Poznámka: vyvážení alternativním zdrojem

Byl jste členem Klubu mladých čtenářů?

Ne, to nebyl.

Mluvil s Vámi někdo o kvalitě knih?

Ne.

Měl jste povědomí o nevhodné nebo zakázané literatuře?

Jen minimální, škoda.

Měl jste přístup k nějaké nevhodné literatuře v té době? Třeba jste zmínil Foglara...

Foglarovky byly za mě dostupné. Jinak nevím.

Znamenal u Vás konec komunismu nějakou změnu, tedy ve čtenářství?

Změnu i dostupnost do té doby zakázané literatury jsem přivítal. Obohatil jsem si tak svou knihovnu.

Jaké bylo vzdělání maminky?

Má střední.

Jaké měla maminka povolání?

Dělala zdravotní sestru.

Jaké bylo povolání otce?

Ten byl technik.

A jeho vzdělání?

Také střední.

Kolik máte sourozenců?

Mám dva o něco starší sourozence.

Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

Mám střední.

A jaké vykonáváte povolání?

Jsem technik.

Děkuji, že jste si na mě udělal čas. Kdybych si nebyla jistá, zeptám se Vaší paní a pošlu po ní i ten přepis rozhovoru. Budu ráda, když ho zpětně projdete a zkontrolujete.

Jaký má pro Vás četba význam?

Už ne oddechový, ale vzdělávací. Čtu nejvíc vědeckou literaturu.

A jaké má podle Vás výhody?

Dobře se v knihách hledá, orientuje.

Kolik jich přibližně přečtete za rok?

Asi 20–25 knih. Relativně málo proti dřívějšímu. Do velkého množství knih ale nahlížím a pracuji s nimi.

Poznámka: silný čtenář

Máte v domácí knihovně nějaké oblíbené kousky z dětských let?

Ano.

A doporučil jste svým dětem něco z toho?

Ano, dobrodružné, ale nečetla to.

Změnil se Váš vztah ke knihám? Jaký byl v dětství?

Můj vztah ke knihám byl více než intenzivní už od druhé/třetí třídy. Tedy hned od doby, kdy jsem uměl souvisle přelouskat písmenka. Měnil se s přibývajícím věkem.

Kdo Vás nejvíce ovlivnil ve čtenářství?

Otec.

Poznámka: čtenářský vzor – otec

Kdo Vám doporučoval knihy nejčastěji – kamarádi, učitelé, rodiče... Nebo z tisku jste čerpal tipy?

Určitě nejčastěji od rodičů.

A kde jste sháněl samotné knihy?

Doma a u prarodičů.

Poznámka: knihovna – generace

Jací čtenáři byli Vaši rodiče?

Otec je zaujatý a vášnivý čtenář. Matka takový průměrný čtenář.

Předčítali Vám rodiče knihy?

Nepamatuji se.

Dostával jste knihy k Vánocům nebo narozeninám?

Ano, s železnou pravidelností.

Bylo běžné, že by Vaše škola podporovala čtenářství? Třeba darováním knih nebo jiným způsobem?

Škola takhle čtenářství nepodporovala. T. bylo chudý kraj. Třídní učitelka, češtinářka na druhém stupni, čtení a práci s literaturou podporovala značně formou psaní a účastí v literárních soutěžích.

A jak to bylo se čtením v družině?

Do družiny jsem nechodil, četl jsem si při hodinách pod lavicí.

Ani žádný literární, dramatický, recitační kroužek nebo čtenářský klub tam nebyl?

Ne, nic z toho.

Jaký byl Váš školní prospěch?

Spíš průměrný.

Jaký je Váš názor na povinnou četbu?

Nikdy mě moc nebrala. Dával jsem přednost vlastnímu výběru.

Četl jste tedy předepsané knihy?

Četl jsem je.

A četl jste i jiné knihy?

Ano.

Vyměňovali jste si se spolužáky nebo kamarády tipy na čtení?

Ano.

Půjčovali jste si knihy mezi sebou?

Ano.

Poznámka: nerozvinuté odpovědi (stručně, jasně, výstižně)

Byla ve škole knihovna?

Ne. Asi chudý kraj.

Chodil jste jako dítě do knihovny? Jak byla daleko od Vašeho bydliště nebo školy?

Ano. Byla asi 3 km od bydliště.

Měli jste oddělenou domácí knihovnu – dětskou a pro dospělé?

Ano.

Kolik jste tam měli tak knih?

Stovky.

Byl jste se někdy v dětství na besedě se spisovatelem?

Asi ne.

Která kniha Vás úplně pohltila?

Je-li myšlena základní škola, bylo těch knih několik. Třeba třídílný Vinnetou ve slovenštině.

Četl jsem ji asi 10x. Pak Velký Run, Doktor Bolzano a další dobrodružné knihy.

Jaké jste četl časopisy jako dítě?

ABC, Rodokapsy, Čtyřlístek, 100+1, protože to naši kupovali.

Četl jste a sbíral Čtyřlístek?

Četl, ale nesbíral. Sbíral jsem kameny u dědy na poli.

Kolik tak procent byste dal čtení oproti ostatním aktivitám ve volném čase?

Když jsem nelítal venku, tak jsem četl. Asi padesát procent, ale někdy jsem přečetl celé dny.

Byl jste pionýrem?

Ne, nemohl jsem. Nechtěli mě, špatný rodinný původ.

Přicházel jste v některé zájmové činnosti do styku s četbou?

Na náboženství.

Zúčastnil jste se někdy recitační soutěže? Recitoval jste?

Ano.

Vnímal jste stylizování knih, aby byly „socialisticky korektní“?

Ano.

Byla tehdejší produkce knih dostatečná?

Jako dítě jsem nedostatek knih nevnímal. Až později, když jsem hledal náročnější literaturu.

Znáte KMČ, byl jste členem?

Znám, ale členem jsem nebyl.

Mluvil s Vámi někdo o kvalitě knih?

Určitě ano.

Měl jste povědomí o zakázané literatuře či autorech?

Ano, tak ve 12 letech.

Poznámka: přibližně rok až dva před revolucí

Měl jste přístup k nějakým nevhodným či zakázaným knihám?

Měl, byly doma.

Změnilo se něco ve čtenářství u Vás po sametové revoluci? Dočetl jste si třeba něco, co začalo být dostupné?

Ano, hned jsem to přečetl.

Už jenom pro ujasnění rodinného stavu. Kolik máte sourozenců?

Dva. Já jsem prostřední. Jsme tak o 2–3 roky.

Jaké bylo povolání a vzdělání maminky?

Má odborné tříleté učiliště, obor prodavačka. Dlouho se tak i živila, ale teď je v A. Tam dělala zdravotní ošetřovatelku. Teď už je v důchodě.

A tatínkovo vzdělání?

Táta má střední školu lesnickou, obor lesník. To dělal celý život.

Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Střední.

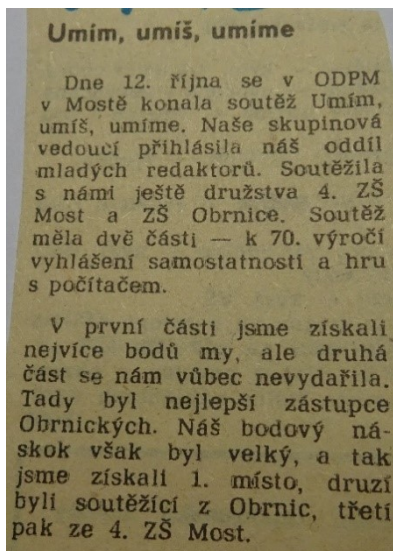
Jaké je Vaše zaměstnání?

Tiskař.

Děkuji za rozhovor. Přinesu ho pro přečtení. Pokud by Vás ještě něco napadlo k tématu, přidali bychom to tam.

Příloha č. 5 – vzpomínky

Vlastní zkušenost s pionýrskými kroužky, které byly zaměřené na určitou oblast, dokládám článkem, který jsem napsala společně se spolužačkou ve třetí třídě základní školy.

(archiv autorky)